

TC
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

KENTSEL VE KIRSAL HAFİZADA ÇADIR

Tezi Hazırlayan: **AHMET ŞADİ ARDATÜRK**

İSTANBUL, 2015

TC
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

KENTSEL VE KIRSAL HAFIZADA ÇADIR

Tezi Hazırlayan:

Ahmet Şadi ARDATÜRK

Öğrenci no:

130808025

Danışman:

Prof.Dr. Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM

İSTANBUL, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kentsel ve Kırsal Hafızada Çadır” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Aday

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI SONUÇ TUTANAĞI

**Beykent Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

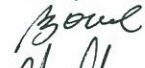
Aşağıda tez adı belirtilen yüksek lisans öğrencisi 130808025 no'lu Ahmet Şadi ARDATÜRK'ün 10/09/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavı¹ sonucunda 45 dakika süreyle sunduğu ve savunduğu tezi hakkında² oybirliği / oyçokluğu ile, KABUL kararı verilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

Anabilim Dalı : İç Mimarlık
Programı : İç Mimarlık
Tez Başlığı³ : Kentsel ve Kırsal Hafızada Çadır

<u>Tez Sınav Jürisi</u>	<u>Öğretim Üyesi</u>
Danışman	: Prof. Dr. Sercan Özgencil Yıldırım
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Bilge GÖNÜL
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Orkun ÖZÜER

İmza

¹ Jüri üyeleri söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alır. Belirlenen günde yapılamayan jüri toplantısı, katılanların hazırladığı bir tutanakla enstitü yönetimine bildirilir. Bu durumda jüri en geç onbeş gün içinde toplanarak adayı tez savunma sınavına alır. Tez savunma sınav süresi en az 45 dakikadır. Yüksek lisans tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-yanıt bölümlerinden oluşur ve dinleyiciye açıktır. (Beykent Lisansüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-3)

² Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri, tez hakkında “kabul”, “düzeltme” veya “red” kararı verir. Jüri başkanı, jüri üyelerince imzalanmış sınav tutanağını, tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitü yönetimine teslim eder. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak ve yönetmelikte belirtilen usullere uygun olarak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. (Beykent Lisansüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-4)

³ İleride doğabilecek aksaklıkların engellenmesi için tezin başlığının yazılması gerekmektedir.

TEŞEKKÜRLER

Çalışmalarım boyunca, yeni bir bakış açısı kazanmamı sağlayan, yol gösteren, her türlü bilimsel katkıyı ve manevi desteğini esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM'a en derin teşekkürlerimi sunarım.

Yine önemli tecrübelerinden ve bilgilerinden faydalandığım Sayın Hocam Yrd. Doc. Dr. Orkun Mustafa ÖZÜER'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca gerek bilgi birikimi ve bilimsel desteğiyle, gerek manevi desteğiyle yanımda olan sosyolog Sayın Tuğba POLAT'a teşekkürlerimi sunarım.

Teknik bilgilerinden faydalandığım mimar Sayın Samiye Deniz BELEN'e, inşaat yüksek mühendisi Sayın Can SIRLIBAŞ'a, inşaat yüksek mühendisi Sayın Gökem URAL'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma süreçlerinde, her türlü ayarlamamanın yapılması, gerekliliklerin sağlanması noktasında, maddi manevi imkanlarını seferber eden, bizleri içtenlikle kabul eden ve ilgi alaka gösteren, Gönen ailesi ve yüksek ziraat mühendisi Sayın Niyazi GÖNEN'e, Savatlı ailesi ve Sayın Yağız SAVATLI'ya, Turunçgil Ziraat İşletmelerine ve çalışmalarından bizlere vakit ayıran mevsimlik tarım işçilerine teşekkürlerimi sunarım.

Süreç boyunca güzel ilişkileri içerisinde olunan ve deneyimlerinden faydalanılan dağcılık kulüp ve organizasyonlarına, Türkiye Dağcılık Federasyonu'na, profesyonel katılımcılara ve görüşülen diğer katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Bununla beraber bu süreçte yanımda olan, desteklerini, yardımlarını, dostluklarını esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Saygılarımla..

Ahmet İsmail Ardatürk

KENTSEL VE KIRSAL HAFIZADA ÇADIR

Ahmet Şadi ARDATÜRK

Özet

Çadır ögesi insanlık tarihinin başlangıcından bu yana bireyin doğa ile kurduğu dolaylı ya da dolaysız ilişkiler bağlamında barınma ve korunmaya duyduğu gereksinime bulduğu çözümlerden biridir. Her ne kadar gününüze gelindiğinde, teknolojik gelişmelerin de sonucunda, çadırın kullanım amaçları, malzemesi ve yöntemleri değişim göstermiş olsa da çadırın temel var oluş sebebi olan doğada barınma gereksinimi hala çadırı tanımlayan temel bileşenlerden birini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı çadır öznesini odağına alarak, kentsel ve kırsal bireyin hafızasındaki çadır algısını ve buna bağlı olarak doğa ile kurduğu ilişkinin doğallığını veya yapaylığını anlamak, analiz etmektir. Fenomenolojik-hermeneutik bir çözümlemeyle mekan, hafıza, kentsel ve kırsal hafıza kavramları genel literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Söz konusu kuramsal tartışmalara ek olarak kentsel ve kırsal hafıza başlıkları altında oluşturulan iki farklı örneklem (case study) konunun daha derinlemesine çözümlenebilmesini, sağlamıştır. Kentsel hafıza kapsamında profesyonel-amatör dağcı gruplarıyla; kırsal hafıza kapsamında ise mevsimlik tarım işçileriyle derinlemesine mülakat, sözlü tarih ve katılımlı gözlem teknikleri ile çalışılarak veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda, yer-zeminle, doğa ile kurulan ilişki bağlamında deneyimlenen, bir mekan olarak çadır ögesi, profesyonel dağcı gruplarının diğer örneklem gruplarına görece doğal, dolaysız ve gerçek ilişkiler içerisinde olduğu, amatör dağcıların daha sterilize, plastik ve dolaylı ancak keyifli ilişkiler içerisinde olduğu, mevsimlik tarım işçilerinin mecburiyetlerden hareketle dolaylı ve hoşnutsuz ilişkiler içerisinde olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Hafıza, Tasarım, Mekan, Çadır, Yer

TENT İN THE URBAN AND RURAL MEMORİES

Ahmet Şadi ARDATÜRK

Abstract

Tent item is one of the solutions that the individual found for the need of housing and protection as part of indirect or direct relationships that human has made with the nature since the beginning of human history. Although its intended purposes, materials and methods has changed nowadays, housing requirement in nature which is the fundamental existence reason of tent is still one of the basic components defining tent. The objective of this research is by taking tents subject to the focus understanding and analyzing the tent perception in the urban and rural people's memory and the naturalness or artificiality of the relationship established with nature accordingly. With a phenomenological-hermeneutical solutions, space, memory, urban and rural memory concepts were discussed within the framework of the general literature. In addition to the aforementioned theoretical debates, two different samples (case study) formed under the title of urban and rural memory enables deeper resolution of the issue. Data were collected proceeding with interview, oral history and participant observation techniques as part of the urban memory with professional-amateur mountaineer groups, as part of the rural memory with the seasonal agricultural workers. At the end of the research, it can be detected that tent item as a space which is with the place-ground experienced in the context of the relationship established with nature. Professional mountaineer had natural, direct and real relationship relative to the other sample group , amateur mountaineers were in more sterilized, plastic and indirect but pleasant relations, seasonal agricultural workers were in indirect and disgruntled relations because of the obligation.

Keywords: Memory, Design, Space, Tent, Place

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEMALAR LİSTESİ.....	iv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	v
BÖLÜM 1 – GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2 – KAVRAMLAR.....	5
2.1. Kır.....	5
2.2. Kent.....	7
2.3. Göçün Mekansal Etkileri.....	14
2.4. Hafıza.....	19
2.5. Mekan Deneyimi.....	26
2.6. Mekanın Sınırlarının Kurulması; Çadır.....	30
2.6.1. Çadır Tasarımı.....	30
2.6.2. Çadır Tipolojisi.....	41
2.6.2.1. Çadır Tipolojisi Organizasyonu ve Çeşitleri.....	42
2.6.2.2. Kısaca Çadır Teknolojileri ve Unsurlar.....	65
BÖLÜM 3: MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ VE ÇADIR.....	70
3. 1. Araştırma Alanı ve Yöntemi.....	70
3.2. Dil.....	72
3.3. Yaşayış.....	75
3.3.1. Gündelik Hayat.....	81
3.4. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Mekân İlişkileri.....	88
3.4.1. Çadır Malzemeleri ve Çadırın Fiziksel Oluşumu.....	88
3.4.2. Yerleşim İlişkileri.....	99
3.4.3. Çadır İçi Objeler.....	103
3.5. Bölüm Sonucu.....	108

BÖLÜM 4 – DAĞCILAR VE ÇADIR.....	113
4.1. Araştırmanın Alanı ve Yöntemi.....	113
4.2. Hafıza.....	116
4.2.1 Amatör Dağcılar ile Katılımlı Gözlem Grupları; Hafıza.....	116
4.2.2 Profesyonel Dağcılar Grubu; Hafıza.....	118
4.3. Doğa İlişkileri.....	120
4.3.1. Doğada Yapılan Aletler ve Çadıra Götürülenler.....	120
4.3.2. Doğada Barınma İlişkileri.....	122
4.3.3. Doğanın Etkileri.....	123
4.4. Dağcılar ve Çadır.....	125
4.4.1. Çadır Tercihleri ve Sebepleri.....	125
4.4.2. Çadır Tasviri.....	127
4.5. Bölüm Sonucu.....	128
BÖLÜM 5 – SONUÇ.....	130
5.1.Kırsal Hafıza.....	130
5.2.Bulgular.....	133
KAYNAKÇA.....	138
ŞEMALAR.....	150
EKLER.....	154
EK 1: FOTOĞRAFLAR.....	154
EK 2: MÜLAKAT FORMLARI.....	197

ŞEMALAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Şema 2.6.2 – (a): Çadır Organizasyonu	43
Şema 3.4.2 – (a) : Tek sıra Çadır Yerleşkesi Yerleşim Planı.....	150
Şema 3.4.2 – (b) : Çift Sıra Çadır Yerleşkesi Yerleşim Planı.....	150
Şema 3.4.2 – (c) : Çadır İçi Yerleşim Tip1.....	151
Şema 3.4.2 – (d) : Çadır İçi Yerleşim Tip 2.....	151
Şema 3.4.2 – (e) : Çadır İçi Yerleşim Tip 3 (a).....	152
Şema 3.4.2 – (f): Çadır İçi Yerleşim Tip 3 (b).....	152
Şema 3.4.2 – ek durum : Ek Durum Yerleşke Yerleşim Planı.....	153

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa No.

(Fotoğraf 2.6 – a).....	35
(Fotoğraf 2.6 – b).....	36
(Fotoğraf 2.6.2.1 – a).....	46
(Fotoğraf 2.6.2.1 – b).....	46
(Fotoğraf 2.6.2.1 – c).....	47
(Fotoğraf 2.6.2.1 – d).....	48
(Fotoğraf 2.6.2.1 – e).....	48
(Fotoğraf 2.6.2.1 – f).....	49
(Fotoğraf 2.6.2.1 – g).....	50
(Fotoğraf 2.6.2.1 – h).....	51
(Fotoğraf 2.6.2.1 – i).....	52
(Fotoğraf 2.6.2.1 – Han Çadırı).....	52
(Fotoğraf 2.6.2.1– j).....	53
(Fotoğraf 2.6.2.1 – k).....	53
(Fotoğraf 2.6.2.1 – k).....	54
(Fotoğraf 2.6.2.1 – m).....	54
(Fotoğraf 2.6.2.1 – n).....	55
(Fotoğraf 2.6.2.1 – o).....	56
(Fotoğraf 2.6.2.1 – o).....	57
(Fotoğraf 2.6.2.1 – ö).....	58

(Fotoğraf 2.6.2.1 – p)	58
(Fotoğraf 2.6.2.1 – r).....	59
(Fotoğraf 2.6.2.1 – s).....	59
(Fotoğraf 2.6.2.1 – ş).....	60
(Fotoğraf 2.6.2.1 – t).....	61
(Fotoğraf 2.6.2.1 – u).....	62
(Fotoğraf 2.6.2.1 – ü).....	62
(Fotoğraf 2.6.2.1 – v).....	63
(Fotoğraf 2.6.2.1 – y).....	63
(Fotoğraf 2.6.2.1 – z).....	64
(Fotoğraf 2.6.2.1 – w).....	64
(Fotoğraf 2.6.2.1 – x).....	65
(Fotoğraf 2.6.2.2 – a).....	66
(Fotoğraf 2.6.2.2 – b).....	67
(Fotoğraf 2.6.2.2 – c).....	67

BÖLÜM 1 – GİRİŞ

Mevsimsel değişimler sonucunda (aşağı paleolitik dönem) ilkel insan modellerinin mağaralardan çıkıp daha sıcak olan bölgelere göç etmek için başladıkları yolculukta ortaya çıkan barınma sorununa getirdikleri geçici çözümler sonucu oluştuğu düşünülen çadır, günümüzde (yüksek oranla) açık havada kullanılan kolaylıkla kurulabilen, demonte edilebilen, farklı malzeme ve tekniklerle oluşturulabilen, farklı detaylar barındıran, kullanım farklılıklarına göre bazen sadece bir korunak iken bazen mekân tanımlayabilen, taşınabilir-seyyar, yer ile ilişkisi farklı bağlamlarda kurgulanabilen mesken ögesi olarak tanımlanmaktadır.

Çadır insanlık tarihi boyunca zamanda ve mekânda yer değiştiren insanın barınma ihtiyacına cevap niteliği olarak karşımıza çıkan; tarihteki yeri, kullanımı ve amacına göre binlerce farklı tipini, türünü gözlemlediğimiz ancak temelde aynı işleve hizmet eden bir unsurdur. İlk insanların doğal malzemeli (hayvan ve bitki kökenli malzeme işleyişi) çadırlarından Roma savaş çadırlarına, Ortaçağ çadırlarından Kızılderili çadırlarına, Aborjin çadır türevlerinden şövalye çadırlarına, en eski bulunan çadır ögelerine günümüz high-tech çadırlarına hepsinde takip edilen belli bir eylem mekanizması ve eylemin içinde amaca hizmet eden oturmuş bir unsur; kısaca hepsinde ortaya çıkan, bir ihtiyaca cevap olma niteliğinde var olan çözümün farklı malzeme ve tekniklerle mekânlaşma süreçleridir.

Bu noktada sorgulanabilir bir mekân algısı ve zeminle kurgulanan ilişkiler bağlamında insan, hangi zamanda olursa olsun hangi eylemin içinde var olursa olsun belirli süreçlerin takip oryantasyonu tarih boyunca çadırla/çadırlarla ilişki kurmuş ve onu içselleştirmiştir.

Çadırın gözlemlenebilir ana öge olduğu çalışmamızın çatısını, çadır ögesinin, kentsel ve kırsal hafızada yorumlanış biçimleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda kaynak taramaları, konuyla alakalı yapılmış çalışmaların incelenmesi ve alandan elde edilen (yapılan saha çalışması) verilerden sonra kentsel ve kırsal hafıza kavramlarının içerikleri doldurulacak, çadırla, mekânla, yerle ve doğanın kendisiyle kurulan ilişkiler tartışılacaktır.

Kentsel yaşamda, iş yaşamı ve sterilize edilmiş gündelik hayatın getirileri, gelişmiş teknolojik araçlarla kurulmuş bağdaşık ilişkiler, kent yaşamının getirdiği toplumsal riskler, gerilimler veya avantajlar ile kır yaşamının içerdiği doğallık, kurulan birincil ve yüz yüze ilişkiler, mekanik dayanışma modelleri ile bu iki örneklemin çadırla olan ilişkisi bağlamında söz konusu ilişkiler bütünün, kurulma biçimleri, kullanım ilişkileri, mekân algıları, yer ile kurulan ilişkinin ve doğa ile olan etkileşimin doğallığı-yapaylığı (gerçekliği/sahteliği) ve araştırma sonucunda ortaya konacak olan karşıtlıkların oluşumu çalışmamızın temel varsayımını şekillendirecektir.

Çalışmanın genel yapısını özetlemek gerekirse;

Birinci bölümde araştırmanın amacı, konusu, kapsamı, evren ve örneklemini gibi temel konular açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise çalışmamız için gerekli olan temel kavramlar irdelenmiş, yapılan literatür taramaları sonucunda araştırmanın teorik altyapısını oluşturan söz konusu kavramlar kuramsal çerçevede tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırma kapsamında seçilen örneklemlerden ilkinin oluşturan mevsimlik tarım işçileri ile yapılan saha çalışması ve analizler, alandan elde edilen veriler sunulmuştur.

Dördüncü bölümde araştırma kapsamında seçilen örneklemlerden ikincisini teşkil eden doğa sporları ve dağcılar ile yapılan saha çalışması ve analizler, alandan elde edilen veriler sunulmuştur.

Beşinci bölümde, bulgular ve sonuç kısmı, hali hazırda konu ile ilgili yapılmış çalışmaların ve literatür taramasının, saha çalışmasının ve alandan elde edilen verilerin ayrıca bireysel deneyimlerin referanslarıyla ortaya konmuş, bu bölümde konu kapsamında kırsal hafıza kavramı tanımlandırılmış, gözlemlenen ilişkiler nitelendirilmiş ve araştırmanın başında ifade ettiğimiz hipotezlere cevaplar sunulmuştur.

Araştırmanın amacı kentli birey ile kırsalda yaşayan bireyin çadır ögesi bağlamında, doğayla, yer ile ve mekan ile kurduğu ilişkileri ve bu ilişkilerin birbirleri ile olan örüntülerini çözümlemektir. Bu çözümleme yapılırken, kent, kır ve hafıza

kavramları, kuramsal çerçeveleri içerisinde ele alınacaktır. Bu araştırmanın bir diğer ve daha genel amacı endüstriyel tasarım ve iç mimarlık disiplinlerini çadır ölçeğinde bir araya getirmek ve sosyal bilimlerin kullandığı kuramsal metodolojiler aracılığıyla harmanlayarak multidisipliner bir çalışma ortaya koymaktır. Bununla beraber yukarıda belirtilen varsayımlar çerçevesinde ortaya konan hipotezlerin sorgulanması, doğrulanması veya yanlışlanması bu araştırmanın amaçlarından biridir.

Araştırmanın konusu temel olarak kent, kır, hafıza ve çadır kavramları ve bu kavramların yer, mekân, yaşayış, göç kavramları bağlamında oluşturduğu örüntülerdir. Bu örüntüleri açıklamak amacıyla yapılan kuramsal tartışmaları bu kuramsal tartışmaları somutlaştıracak saha çalışmaları takip etmektedir. Bu bağlamda bu tezin konusunu kentsel ve kırsal hafıza kavramlarının neleri ifade ettiği, kırsalda yaşayan ya da kentli kimliklerinin toplumsal bağlamda nasıl kurulduğu, bunların bireysel ve toplumsal hafızayı nasıl şekillendirdiği veya oluşturduğu, kentli ve/veya kırsalda yaşayan bireyler açısından çadır ve çadırla kurulan deneyimsel ilişkinin ne şekilde oluşumlandığı, kentli veya kırsal bireyin hafızasında çadır imgesinin nasıl bir görünüme sahip olduğu ve kullanım biçimleri, mekân ve yer ile kurdukları ontolojik ilişkiler, göç kavramının özellikle mevsimlik tarım işçileri açısından doğrulanması, bireyin doğa ve kentle kurduğu ilişkiler ve doğallık-yapaylık tartışmaları oluşturmaktadır.

Araştırmamız amaç ve konusu itibarıyla kentte ve kırsalda yaşayan aynı zamanda çadır ögesiyle ilişki içerisinde olan bireyleri ve bu bireylerin paylaştığı deneyimleri kapsamaktadır. Her bireyin çadır ögesiyle olan ilişki türü ve çadırı kullanma amacı çeşitlilik göstermektedir ancak araştırmanın sınırlılıkları nedeniyle çalışma kapsamında kırsalda yaşayan ve çalışma amacıyla göç ettikleri yörede çadırdaki kalan mevsimlik tarım işçileri ve kentte ikamet eden ve kamp yapmak amacıyla bulundukları yerde çadırdaki kalan dağcılar inceleyecektir. Mevsimlik tarım işçilerinin ve dağcılarının araştırma kapsamına dahil edilmesinin nedeni bu bireylerin çadırı deneyimleyen diğer bireylere nispeten bu durumu daha profesyonel ve uzun vadede gerçekleştiriyor olmalarıdır.

Farklı disiplinlerin ve farklı kapsamlarda ki örneklemelerin girift ilişkiler içerisinde oluşumlandığı bu çalışmada haliyle tekil konseptli çalışmalardan farklı olarak birçok farklı disiplinin araştırma metotları ve farklı işlevsellikle şekillenmiş

birçok yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda kuramsal açıdan hermenöetik ve fenomenolojik yöntemler, saha çalışması sırasında da niteliksel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Bu bağlamda çalışmanın kuramsal altyapısını oluştururken literatür taraması – konu ile ilgili basılı veya dijital kaynakların incelenmesi - söz konusudur. Aynı bölüm için (bölüm II – kavramlar) gerekli noktalarda, felsefe, antropoloji, sosyoloji ve psikoloji uzmanlarıyla görüşülmüş, fikirlerine danışılmıştır.

3. ve 4. Bölümlerde yapılan saha çalışmaları dahilinde, derinlemesine görüşmeler, odak grup görüşmeleri, sözlü tarih çalışmaları ve katılımlı gözlem metotlarıyla veri toplanmıştır.

Çalışmanın içeriği sebebiyle, yapılan çalışmalar için seçilen örneklem grupları kendi içsel yapısında özelleşmiş gruplardan oluşmaktadır.

Bu noktada 3. Bölümün araştırmasını, Çukurova ve Aksaray bölgelerinde çalışan, farklı yörelerden bahsi edilen yöreye geçici sürelerle intikal eden, tarım işlerine yoğunlaşmış ve çadırlarda ikamet eden mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu evrende, Çukurova ve Aksaray yörelerinde çalışan ve aynı zamanda çadırdaki yaşayan işçiler asıl örneklemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın 4. Bölümünde yapılan araştırma dâhilinde kent yaşamında süregelen ve kenti deneyimleyen, aynı zamanda doğayla ve takibinde çadırla ilişkileri olan bireylerin oluşturduğu evrenin içinde, doğa sporlarından, kampçılık ve dağcılık sporuyla profesyonel (hobi olmanın ötesinde) ve yarı profesyonel halde uğraşan bireyler asıl örneklemimizi oluşturmaktadır.

BÖLÜM 2 – KAVRAMLAR

2.1. Kır

Kır deyince birçok kaynakta da var olan ve aklımıza ilk gelen kavram köy ile ilintilidir. Kır ve köy kavramları gerek kelime anlamı olarak gerek deneyimlenmişlik olarak, hemen herkesin üzerinde fikir sahibi olduğu veya fikir sahibi olduğunu varsaydığımız, ilk bakışta gayet açık bir anlam teşkil ettiğini düşündüğümüz ve hatta aynı anlamda, birbirini yerine kullandığımız kavramlardır. Bu iki kavramın birbirlerine olan benzerliği, anlamsal ve deneyimsel olarak iç içe geçmişliği bizlere aynı kavramlarmış algısını oluşturabilir. Her ne kadar bu önerme insan algısına ve mantığına makul derecede kabul edilebilir ve doğru gelse de kır ve köy kavramları aralarında önemli farklar içeren kavramlardır.

Kırsal kavramını açıklamak ve nitelendirmek için daha çok bilinen köy kavramı üzerinden anlam tartışması yapılması ve farklılıkların ortaya konması ile kır ve kırsal kavramlarına ulaşılması mümkündür. Bu noktada etimolojik olarak köy ve kır kavramlarını incelersek aralarındaki semantik farka ulaşmış oluruz. Köy köken olarak farsça bir kelime olup *kuy* kelimesinden gelmektedir. *Kuy* Farsçada sokak, mahalle bütünü gibi anlamlara gelen bir kelimedir. Bu noktada fonetik olarak *kuy* köy olarak dilimize geçmiştir. Kır kelimesi etimolojik olarak Türkçe kökenli olup, kent dışı, geniş boş alan olarak tanımlanmaktadır.

Kent bilim terimleri sözlüğüne bakıldığında, köy ile ilgili şu tanımla karşılaşılacaktır: Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri ya da nüfus yoğunluğu yönünden kentten ayırt edilen, genellikle tarımsal uğraşıda bulunmak gibi işlevlerle ayrımlaşan ve belirlenen, konutları ve öteki yapıları bu yaşamı yansıtan yerleşme biçimi (Keleş,1998 sf: 86-89). Bununla beraber *100 soruda kırsal Türkiye'nin yapısı ve sorunları* adlı eserinde Tütengil, köy için, kırsal yerleşimlerin yaygın adı olarak bahsetmiştir (Tütengil, 1979 sf: 7). Köy sosyolojisi üzerine çalışmalar yapan sosyolog Cevat Geray ise köyü; (sosyolojik kıstaslar dahilinde) “iş

bölümünün gelişmediği ekonomisi tarıma dayalı, geniş aile türünün yaygın ve yüz yüze ilişkilerin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmelerdir” (Geray, 1985 sf:17) şeklinde tanımlamıştır.

Bu bağlamda köy demografik, idari veya sosyolojik kıstaslara göre oluşmuş, kırsalda var olan yerleşim türüdür. Köy kavramı kır kavramının içinde şekillenen bir olgudur. Bununla beraber günümüz modern terminolojisinde bir anlam ve kavram kayması yaşayan köy tanımı içine başka anlamlar başka ifadeler de almaktadır. Modern kentlerin içerisinde oluşturulan, şehirli insanın algısına ve bilinçdışı özlemine hitap eden, alışveriş merkezlerinin içinde dahi gördüğümüz bir sentetik oluşum olarak bile karşımıza çıkmaktadır köy kavramı. Bu sentetik ilişki toprakla, üretimle, kırsal ile hiçbir direkt ilişki içermese de kent insanının o alışveriş merkezine gidip doğal gördüğü ve kırsal saydığı ürüne ait sahiplenme güdüsüyle, satın alma haliyle oluşmaktadır.

İkincil bir nokta da bu sentetik ilişkiden daha deneyimsel olarak şekillenen lakin satın alma güdüsünden ziyade (ürünün ortaya çıkması veya organik besine ulaşmak için ikincil amaç) satın alınabilen ürünün gerçek sürecini deneyimlemek için şekillenmiş modern kent kimliğini arkada bırakıp belli zamanlarda sadece bu eylemin kendisi için kurgulanmış plastik köylerde kırsal süreçlerle uğraşmaktadırlar. Bu süreçler önceki cümlede de bahsedildiği üzere, birincil durumdaki organik besine ulaşmak için kullanılan köy tanımlamasından uzak, ürün sürecinin gerçek deneyimine ulaşmak için kurgulanmışlardır.

Üçüncül bir durum da yukarıda sözü geçen sentetik ve plastik ilişkilerden daha da ayrışan, fakat aynı bilinçdışı özlem güdüsünden beslenen sanal köy ilişkisidir. Bu noktada toprakla, deneyimle, son ürünle hiçbir şekilde dolaylı ya da dolaysız hiçbir ilişkiye girmeyen kullanıcı, sanal olarak kurgulanmış köy kavramlarında bu deneyimi sanal olarak yaşamakta, ürünlerini sanal olarak yetiştirmektedir. Bu sanal deneyim üretim sürecinin bütün süreçlerini içermekle beraber hiçbir gerçek ilişki içermemektedir.

Köy ve kır kavramları karşıt kavramlar olamamakla beraber, köy kavramı kır kavramının bir altkümesi niteliği taşımaktadır. Kent yaşamından ayrılan, kentin dış alanı, genellikle boş, geniş yer kaplayan alana kırsal demektediriz. Kurt, ilgili

makalesinde kırım genel anlamından başka; verimsiz, kıraç alanların genel adı olarak nitelemiştir (Kurt, 2003). Bu noktada kır kavramı henüz köy mertebesine ulaşmamış, gerek nüfus olarak, gerek yaşayış ve usul olarak köy, kasaba sayılamayacak yerleşimleri de barındırmaktadır.

Tekrar kentbilim terimleri sözlüğüne dönecek olursak kırsal alanın, üretim etkinlikleri tarıma ve toprağa dayalı olan, kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan olarak tanımlandığını görürüz (Keleş, 1998 sf: 86). Kısaca kır-kırsal alan, günümüz terminolojisinde modern kent hayatının gündelik öğelerinden bağımsız şekillenen bir süreçle oluşumlanan, kendi içsel yaşayışı olan, geniş, ekilen veya ekilmeyen kent yerleşim alanları dışında kalan alanlardır.

2.2. Kent

Günümüzden çok evvelde, eski dünyada, Sümerlerde, Avrupa’da ortaya çıkan/kurulan Roma gibi, Atina gibi büyük kentlere, yönetsel ve belli kompleks ilişkiler içinde olan şehirlerin varlığı olsa da bu bahsettiğimiz şehir oluşumu ve hayatı, şehirlinin yaşayışı ve şehri, mekânı, şehir hayatını algılayış biçimi ve kent dinamikleri, bireyin bugün deneyimlediği ve içselleştirdiği, içerisinde var olduğu, kısaca bizim modern kent diye var ettiğimiz yapılaşmadan oldukça uzakta bir kavramdır. Simmel ve Tönnies gibi şehir üzerine çalışmış sosyologların da değindiği gibi insan türünün taşra hayat deneyiminden ve göçebe süregelişinden sonra, modern kentin gelişimi, bu türün kendi içsel yapılarından, birincil etkileşimdeki ilişkilerini ve bu etkileşimlerin biçimlerini algı düzey ve işleyişlerini ve zaman içerisinde sahip olunan edinimler ile klasik dünya bakışlarını topyekûn değiştirmiştir. Bu noktada modern kent hayatı ve eski dünyadaki var oluşu ile şehir yaşamı, insan algısını ve kişinin önceden deneyimlediğini önce bireysel anlamda sonra zaman içerisinde toplumsal ölçekte değiştirmiş, bugün kentsel hafıza diye nitelendirdiğimiz oluşumun ilk adımları oluşturmuştur.

Bu noktada, günümüz modern insanının yaşayış, usul ve pratiklerini, edinimlerini, deneyimledikleri gündelik hayatın getirilerini ve kentsel hafıza olgusunu anlayabilmek için kent hayatının başlangıcından taşrada var olan daha geleneksel toplum yapısından anlamaya çalışmak, bu süreç içinde zamanda ve mekânda hareketle, günümüz toplumunun girift yapısına, gerek sanayileşme sonrası bütünüyle değişim gösteren Batıdaki kentsel hafızaya gerek de aynı süreçte ritüellerine ve geleneklerine bağlı gelişimin ortak yolunu bulan Doğu'daki kentsel hafızaya bakmak bu sürece hakim olmak gerekmektedir.

Günümüze kalan bulgular ve kalıntılar ışığında antropologların ortak görüşü dünya üzerinde ilk şehir yaşamının O.Ö. 3500'lü yıllarda günümüzde Irak'ın olduğu yerde mısır'daki Nil vadisinde Dicle ve Fırat'ın arasındaki konumda ve İndus nehri etrafında konumlandırılmıştır. Bahsettiğimiz eski şehir yerleşimleri günümüz kent imgesinden oldukça uzaktadır. Yerleşim planı olarak bildiğimiz kent tasarımlarına benzer öğeler gösterse de bu yerleşimin sebebiyetleri günümüzdekinden oldukça farklıdır. Bu nokta kentsel hafızanın şekillenmesi ve deneyimlenmesi noktasında oldukça önemlidir. Keza bahsi edilen yerleşim planı başlangıç temellerini dönemsellik içerisinde savunma zorunluluklarından almış olsa da sonralarda ortaya çıkan etkenleri daha çok hiyerarşik yapıya ve toplumsal sınıflamaya ön ayak olmuştur. Eski şehir yerleşimlerinde bahsettiğimiz sebepler çerçevesinde birçok ortak öge gözlemlenmektedir. Bu bağlamlar öncelikle merkezi yapılaşmanın değerli kişiler için olduğu ilk duvarı, devamında ise nispeten ikinci planda kalan halk ve köylü, taşra insanı için tasarlanan ikincil duvarları içermektedir. Bu duvar/sur yapılar gereken anlar için şehrin savunmasının temel taşı niteliğinde olup, aynı zamanda iç mekanda konumlandırılmış özel bölge, şehirli veya soylu kesimi köylü insandan ayıran bir paravan görevi görmektedir. Eski şehirlerde merkezi yapılaşmayı çevreleyen köylü kişiler için merkezde var olan bir halk pazarı, bir tapınak ve soyluların hizmetinde olan saray ya da hükümet binası var olmakta idi. Bu noktada kolayca görülebilir ki eski şehirlerde günümüz modern kentlerinden farklı olarak yapılaşmayı, mekân ilişkisini ve haliyle kentsel hafızayı oluşturan ana etken siyasal, yönetsel ve dinsel hafızanın getirileri, mecburiyetleridir.

Gerek iletişim noksanlığı, gerek ulaşım noksanlığı uzak mesafeler arasındaki bağları daha da zayıflatan etkenler durumundadır. Kabul edilebilir ki bu mesafelerde

yolculuk yapan kişiler gerekli durumlarda askerler ve sürekli olarak da tüccarlardır. Bu bağlamda soylu kesimin konutları ve yerleşkeleri şehir merkezinde konumlanmasına karşın, daha uzaklarda yerleşen ve genellikle dağınık yerleşmiş olan köylülerin şehrin saldırı altında olması durumları dışında çok da kentsel yaşayışla ilişki içinde olduğunu söyleyemeyiz.

Her ne kadar eski şehirler döneminin içinde bilimin, sanatın, kültürün merkezi olarak konumlanmış olsa da bu imkânlar devletin kalan kesimi üzerinde baskın bir etki ve etkileşim yaratamamıştır. Bu da dönemsel olarak kent ve kır hayatını, yaşayışını, usulünü, kentli ve kırlı insan ayrımını ve kentsel hafıza ile kırsal hafıza ayrımını netleştirmiştir.

Günümüz yaşayışına ve modern kentlerine dönecek olursak, bu tanımladığımız kent imgesinin oluşumunun sanayi devrimine dayandığını söyleyebiliriz. Şehir yaşayışını inceleyen sosyologlardan Ferdinand Tönnies sanayi devrimiyle ortaya çıkan kentleşme sürecinin toplumsal yaşamı geri dönülmez biçimde değiştirdiğini ifade etmiştir (Tönnies, 2000). Bu düşünce sistematüğını daha anlaşılabilir olması adına pratik bir örnekle açıklamak gerekirse; doğa ananın bize sunduğı doğal ekosisteme bakıp aradığımızı bulabiliriz. Keza insanoğlu bazen bilinçli bazen bilinç düzeyinden tamamen uzaklaşarak doğayı ve doğanın sistematiklerini taklit ederek aradığı cevaba ulaşmıştır.

Doğal ekosistemi gözlemlersek eğer, bir orman habitatını ele alırsak, şehir dinamiklerinin eş anlamlı türevlerini gözlemleyebiliriz. Bu habitatın içerisinde, farklı türden memeli, kemirgen ve birçok canlı türünün hep beraber istikrarlı bir denge arayışı içinde rekabetçi bir yaklaşımla var olduklarını görürüz. Bu rekabet ortamı ve denge unsuru nispeten baskın türün söz konusu yaşam alanına müdahil olan ve devamında istila eden tür olarak var olan dengeyi bozması ve yeni bir dengenin kurulması durumu söz konusudur. İstila edilen tür, bu durumu var olan yaşam mekânından çekilip ya baskın olduğu türün yerleşim alanına ya da dış çevrede var olan henüz sahiplenilmemiş başka bir alanda yaşayış kurmasıyla dengeler. Bu noktadan sonra istila eden yeni baskın tür aynı yerleşim bölgesinde kalarak önceki ev sahiplerinin dolaylı yoldan hedefi olarak yaşayışlarına devam ederler.

Aynı ekolojik denge unsurlarına göre, kent yerleşimi de bir yerden başka bir yere taşınma ve şehir dinamikleri içerisinde zaman ve mekânda oluşturduğu örüntülerle doğal yapıya benzer türevler oluşturmaktadır. Kentli insanın hayat mücadelesi içerisindeki varoluş durumları ve ekonomik savaşları, kendi dinamik yapısında ilerlerken farkındalığı dışında kent yerleşiminin temellerinin semt, mahalle, site kavramlarının (günümüz kelime anlamı olarak site, eski zamanlar site kavramı değil) oluşmasını sağlar. Bu noktada kent kendi dinamiklerini oluşturan canlı bir organizma gibi davranır ve geçen süreç içerisinde kentlinin tercihleri ve kent organizmasının duruma tepkisi kent modelini ve yerleşim çemberlerini oluşturur. Chicago Okulu düşünürlerinden kent sosyolojisi ve kuramlarının temellerini atan kişilerden Robert Park konuyla ilgili şunları ifade etmiştir.

“... Şehir bir kez kurulduğunda nüfusun bütünü içinden bireyleri tek tek seçen ve neredeyse hiç hata yapmadan onları en uygun bölgelere ya da muhitlere yerleştiren büyük bir düzenek gibi davranmaktadır...” (Park, 1952)

Bu düzenek ya da organizma tamamıyla kendi içsel dinamiklerini oluşturan, yapısını sadece yerleşim planlarından ve şehrin uzamsal yapısından değil aynı zamanda zamansal bağlamlardan da alır. Bahsedilen sanayiye ve endüstriye dayalı yerleşim planının görece baskınlığı sadece zemin ve mekân ilişkileri ile ilgili değil, aynı zamanda kentlinin gündelik yaşayışında da kendini gösterir. Nitekim asıl iş vakitlerinden kalan zaman ya da tatil günlerinde şehrin asıl dinamiğini oluşturan yine kentli insanlardır. Bununla beraber mesai saatlerinin bitimi gibi gündelik hayatın süregelen zaman ayarlamaları da şehrin düzenine ait bir kavram olup içinde yaşayan kentli insanın ve/veya toplumun hafıza modeline baskın öğeler sunar.

Kent organizması, içinde var olan kentlilerle beraber kolektif bir durum içerisinde zamanda ve mekânda sürekli devinim halindedir. Kentliler her gün binlerce görsel, duyuşsal veri bombardımanına tutulur. Öyle ki Georg Simmel *Metropolis ve Modern Yaşam* çalışmasında (1971) şehir sakinlerinin bezgin bir tavır takınarak ve vurdumduymaz bir hale gelerek kendilerini beklenmeyen şiddetli uyarıcılardan ve sürekli değişen imgelerden koruduğunu söylemiştir. Simmel, aynı çalışmasında, sakinlerinin her ne kadar metropolitan keşmekeşin birer parçası olsalar da, bu geçkin tavrın sonucu olarak birbirlerinden duygusal olarak uzaklaştıklarını ifade etmektedir. Kent hayatı bu ve bunun gibi öğelerle, her gün kullanıcılarının

zihinsel yaşayışlarını ve algısal boyutlarını şekillendirmektedir. Alışılmış olana dayalı, akışkan ve sakin, yardımlaşmalı, toplumsal dayanımı yüksek kır hayatıyla bu noktada kent hayatı direkt olarak ayrılmaktadır. İmgesel bombardımanın, şehrin büsbütün yorucu dinamiklerinin ve bireyi kendi içselliğinde tüketen kent yaşamının kentsel hafıza üzerindeki içe dönükleştirme ve duygusuzlaştırma etkileri, beraber yaşanan kalabalıktan zihinsel olarak uzaklaşmayı sağlayan bir yalnızlık geliştirir. Bu yalnızlık imgesi sahte bir gündelik bellek oluşturur, kentsel hafızada bireylerle kurduğumuz ilişkilerin çoğunluğu tek kullanımlık çıkarlara dayalı ve son kullanım tarihleri eylemin bitişiyle denk olan bir gündelik ilişkiler bütünüdür. Louis Wirth' ün de bir yaşayış biçimi olarak “kentlilik Savı”nda (1938, sf: 1-24) ifade ettiğinden yola çıkarak kent yaşayışında birçok insan gündelik hayatını birçok başka insanla beraber devam ettirmekte lakin bu bireyle direkt olarak tarafsız ilişkilere girmemekte ve onları tanımamaktadır. Bireysel olarak gündelik ilişkilere girdiği insanları tanımama durumu belki de kentli yaşayışını geleneksel kır yaşayışından direkt olarak ayıran en önemli öğelerdendir.

Kent yaşamının rekabetçi ve dinamik yapısı, kentli insanı ve kentsel hafızayı da bu yönde kurgular. Kırsal yaşayışta gördüğümüz gücün sayı çokluğundan ve yardımlaşmadan, dayanışmadan gelmesi durumu kent yaşayışında yerini rekabetçi bir tutuma ve bireysel olarak ilerleme güdüsüne bırakmaktadır. Bu rekabet ve konu ayrımı yapmaksızın tüketime odaklı daha fazlasını isteyen tutum kentli insanı daha çok çalışmaya ve daha hareketli yaşama iten bir durumdur. Bu da yine kentsel bireyin hafızasında yalnızlaşmayı beraberinde getiren, durmaksızın devam eden eylemler bütününe oluşturur. Keza bu öğrenilmişlik belli bir farkındalık düzeyinin altında var olan zihinler için muazzam bir rekabetçi eylem planı ve sahip olma güdüsüyle şekillenmiş sahte bir mutluluk illüzyonundan ibarettir. Bu illüzyon kentsel hafızanın süregelen var oluşu içerisinde kentlinin içsel yolculuğunda ve gündelik yaşayışında tercihlerini etkileyen hatta tercihlerini güdüleyen bir mekanizma oluşturmaktadır. Ve tabi ki kentsel hafıza modelini derinden etkileyen bir oluşum söz konusudur. Bu oluşum, bilinçaltımıza işlenmiş olarak atalarımızdan gelen biricik olma halinin üstüne eklendiğinde kuvvetli bir sahip olma güdüsünü ve haliyle obje ve mekânla kurulan bağlamların oluşmasını sağlamaktadır. Elbette bu çift taraflı işleyen bir mekanizmadır. Keza sahip olma güdüsü ve eylemi, sahip olunanın bir

süre sonra o kişiye sahip olması durumu, pratik işlevsel ihtiyaç kavramının işlevden farklı temellere dayanması ile sonuçlanan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada kentli, sahip olunan objeler ve var olunan mekânlar doğrultusunda, deneyimler edinimler ve yaşanmışlıklar bütünlüğüyle bilişsel bir şema çizmektedirler zihinlerinde. Bu bilinç işlevi genellikle ayrımsılaştırılmış tekil bazlı bir şema teşkil etmekten ziyade kentin tamamına ait bilişsel bir organizasyon bütünüdür. Sözü edilen bu organizasyon kentlinin, kenti ve fiziksel atmosferi algılamalarının bir sonucu olarak bilinçlerinde oluşturdukları imgesel verilerin, bireysel örüntüleridir. Bu subjektif var oluş aynı atmosferin, aynı binaların, aynı deneyimleme nesnelerinin farklı zihinlerde farklı edinimlerle birleştirilip farklı sonuçlar doğurmasına ve etkilere farklı tepkisellikler ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Downs ve Stea bu objektif gözlemi ve bireyin zihninde oluşturduğu öznel zihinsel mekanizmayı şöyle tarif etmektedir:

“... İnsanın içinde bulunduğu konumlar hakkında edindiği, depoladığı, hatırladığı ve çözümlediği bir dizi psikolojik dönüşüm ile günlük mekânsal çevrenin özelliklerinden oluşan bir süreçtir.” (Downs ve Stea, 1973)

Kentlinin şehir yaşayışının dinamikleriyle, kentsel ürünlerle, diğer kentlilerle ve gerek bireysel gerek mekânlarla kurduğu ilişkiler bütününden yola çıkarak, kentlinin nasıl bir yaşayış sergilediği bu yaşayışı nasıl algıladığı, kenti nasıl deneyimlediği ve bu deneyimi nasıl algıladığı, kentin parça ve bütününe nasıl algıladığının gözlemlenmesi sonucunda bireyin mekânsal ve kentsel hafızayı oluşturduğunu görmekteyiz.

Kentsel hafıza modeli, kent imajına ilişkin subjektif bir nüanstır. Tabi ki kentsel hafıza bireysel ve toplumsal olarak konumlandırılan kentsel kimlik ile de direkt olarak ilişki içerisinde. Bu ilişki aynı örneklemdaki bireylerin farklı kent deneyimlerinde ortaya koydukları farklı kentsel hafıza modelleriyle gözlemlenmektedir. Yani bireyde kentsel hafızayı oluşturan kent ediniminin kaynağı olan kent imgesindeki değişkenler, ortak zihinlerde bile farklı etkileşimler göstermekte ve farklı sonuçlar doğurmaktadır. Elbet ki ortak paydada buluşulan örneklemler de mevcuttur ancak bu ortak oluşumlarda bireysel farklılıklar, deneyimsel farklılıklar ve algılayış biçimlerini oluşturan etkenlerdeki diğer farklılıklardan dolayı bireyden bireye bambaşka perspektifler oluşturmaktadır.

Kentsel imaj en kısa ve öz haliyle, şehrin bilinen görünümü içinde barındırdığı insanlar ve bu insanların bireysel ve toplumsal bağamları ve bu hayat tarzlarından oluşan bir derlemedir. Kent imajı ele alındığında, birincil algılamayı oluşturan kentin mimarisi, dokusu, paylaşımlı mekânları, kamulaştırılmış alanları oluştururken; akabinde gelen ikinci algıyı, kentle direkt etkileşimde olan veya olmayan insanların yaşayış, usul ve davranış modelleri oluşturmaktadır. Lynch mekânsal imajı dış dünyanın genelleştirilmiş bir zihinsel resmi olarak tanımlamaktadır (Lynch, 1960). Diğer bir deyişle kent hayatını deneyimleyen birey, dışsal öğelerden edindiği bilgileri duyuları vasıtasıyla algılar, bu algılamalar ile başlayan yolculuk bireyin etrafını ve kendinden bağımsız ilerleyen süregelişi anlamlandırması ile devam eder. Sonrasında kentin fiziksel varlığı içerisinde kendi varlığını algılayan birey, devamında kentin varlığını algılaması ile sürecin ilk aşamasını tamamlar. Bu süreç sadece algılanabilir fiziksel dünyanın duyumsanabilir öğeleriyle değil aynı zamanda kendi geçmiş yaşantısıyla ve edinimleriyle ilgili olan bir öznel algılama sürecidir. Bu bağlamda birey kente dair bütün izlenimlerinin ve dışsal etkenlerin bütününden ve kentlinin bu verileri kendi zihninde yorumlamasından ortaya çıkan bir örüntüler bütünü olarak düşünülebilir.

Tabi ki kentsel hafıza ve kentlinin bireysel bakışı, kimliği sadece bahsi geçen çevre öğelerinin etkisinde değil aynı zamanda toplumsal, geleneksel ve ekonomik verilerle de beslemektedir. Genel olarak deneyimlenebilir çevre, toplumsal süreç, bireysel ilişkiler ve insanın bilişsel davranış modelleri ile geçmiş edinimleri kentsel hafızayı oluşturmaktadır.

2.3. Göçün Mekânsal Etkileri

Göçebelerin tarihi olmadığı doğrudur. Çünkü onların sadece coğrafyaları vardır der Deleuze ve Guttari (1990). Gel gelelim bu söylem doğrudur da. Göç eyleminin varlığı, tarihin başlangıcından beri kabul edilmektedir antropologlar ve dünya tarihi bilimcileri tarafından. İnsandan önce, uzak atalarımızdan önce, hayvanlar aleminin ilk temsilcilerine kadar uzanan bu eylem birçok farklı etken ile şekillenen ve tarih boyunca benzer sebebiyetlerin farklı oluşumlarıyla hiç durmadan gerçekleşen bir durumdur. Gel gelelim dünya tarihinin bütününde var olan bu eylemler bütünü, tarih boyunca düşünürler tarafından konuşulmuş olsalar da, yakın dönemde bir olgu olarak ele alınmış ve kavramsallaştırılmıştır.

Göç olgusu nispeten yeni kavramsallaştırılmış olsa da, küresel çapta oluşumlanan bütünleşme süreçlerinin, dolaylı etkileriyle her geçen gün gerek içerdiği anlamlar, gerek bu anlamların yorumlanışları ve sonuçsal etkileri olarak hızla gelişen ve kendi içsel dinamiklerinde sürekli değişime uğrayan bir örüntüler bütünüdür.

Bu bölümde bu örüntülerin etkileri, sonuçları, sebepleri, varoluşları ve kavramları tartışılacaktır. Bu bağlamda göç örüntülerini tek bir disiplin cephesinden değil multidisipliner bir bakış açısıyla, temelden ele alıp var olan kavramlar üzerinden gidilecektir.

Gerek insanlar gerek diğer hayvanlar, hayat süreçleri boyunca bazı belirli sebeplerden dolayı, an içinde yaşadıkları yeri yöreyi belirli/belirsiz bir süre boyunca veya temennide kalıcı olarak değiştirmektedirler. Bu değişimin temelinde yatan sebebiyetler hep değişse de tecrübe edilen coğrafyanın, değişimi, ilişkiye girilen yerin değişimi ve mekânla kurulan bağlamların değişimi neredeyse kaçınılmazdır.

Antropolojik olarak göç kavramını incelemek başlı başına bir çalışmanın unsurudur. Ancak bizim çalışmamız için önemli olan göç kavramlarını anlamak için antropolojik olarak göç konusuna çok da derinlemesine girmeye gerek olmayacaktır.

Avrupa'nın yüzyıllar önceki dağılmacılığı, dünyadaki çok etnikli çoğu topluluğun temelini atan büyük ölçekli nüfus hareketlerini başlatmıştır. (Giddens, 2008, Sf: 568). Sanayi devriminin etkisiyle belirgin şekilde yoğunlaştığı söylenen

günümüzdeki kırdan-kente göç olgusu, birçok ülkenin ve toplumun, etnik ve kültürel yapısını ciddi biçimde etkileyecek şekilde karşılıklı olarak, büyük bir hız ile değişen kültür, ekonomi ve siyasal bağamları içeren bir olgu, örüntüler bütünüdür.

Tüm dünyada göç giderek yeni biçimler alarak ülkelerin kendi içinde kırsal ve yoksul bölgelerden büyük kentlere göç ya da dış göçler biçiminde artarak devam etmektedir (Göregeli ve Karakuş, 2014, sf: 101). BM tarafından 2002’de hazırlanan uluslar arası göç raporunda yaklaşık 175 milyon insanın doğdukları ülkelerden farklı bir ülkede kalıcı olarak hayatlarını sürdürdükleri ifade edilmiştir. Yine aynı yıla ait toplam nüfus sayılarına bakıldığında bu oranın dünya nüfusunun yüzde üçü gibi bir oranı içerdiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda sayısal veriler ve yapılan çalışmalar doğrultusunda Miller ve Castles gibi düşünürler içinde bulunulan yakın dönemi göç çağı olarak isimlendirmişlerdir.

Göç kavramını sebepler ve etkiler gibi birçok başka alt nüanstı ayırıp en temelde gruplandırmak ve açıklamak gerekirse, bireyin kendi ülkesi içinde gidilecek yöreye yerleşmek amacı ile hareket etmesi, yer değiştirmesine iç göç, bireyin içinde bulunduğu ülkeyi terk edip yine gidilecek olan ülkeye yerleşmek için yer değiştirmesine dış göç demektir.

Göç olgusu içinde barındırdığı karmaşık ilişkilerden ötürü, anlaşılması için sahip olduğu ve ondan türetilen anlamların, kavramların da anlaşılması gerekmektedir. Bu noktada göç kavramını daha derinlemesine incelemeyden önce göçmen ve göçebe kavramlarını kısaca inceleyip, anlamlarına değineceğiz. Öyle ki göç olgusunun anlaşılabilirliği açısından eylemi var eden, deneyimleyen kişileri ve onların ayrımını gözden geçirmek gerekmektedir.

20. ve 21. yy düşünürleri sanayi devriminin etkileriyle başlayan bu kavramlaştırma sürecinde, 1945’lerden sonra gözlemlenen global çapta oluşmuş göç olgularını tanımlamak için temelde dört farklı göç modeli oluşturulabilir.

1- klasik göç modeli

2- sömürgeci göç modeli

3- misafir işçi modeli

4- yasadışı göç modeli

Bu modeller etkileri, sonuçları ve deneyimlenen ülkelerin yapıları temel kriter alınarak oluşturulmuş olup ve göç örüntülerini ortak paydada tanımlamak için belirlenebilir.

- 1- Klasik göç modeli; çok uluslu devletlerin uyguladığı bir politikadır. Göçmenlerle gelişme kavramı üzerinden yürür. Avustralya, ABD, Kanada gibi ülkelerde gözlemlenebilir. Bu sistemde göçmenin ülkenin kültürel, ekonomik yapısına katkı da sağlayacağı düşünüldüğünden, göçecek kişiye teşvik sağlanması durumu mevcuttur. İlgili ülkenin kendi yönetmeliğinde var olan hususlar doğrultusunda göç ve göçmen durumlarına dair sınırlamalar kotalar ve belli alt sınırlar bulunabilir.
- 2- Sömürgeci göç modeli; ilgili ülkenin göç ve göçmen kabulü ile alakalı bir oluşumdur. Bu durumda ülke hali hazırda kendi sömürgesinde var olan bireyleri kendi sömürgesi olmayan bireylere tercih eder. Bu ülkeler sömürgelerinde var olan bireylerin, kendi kültürlerine, alt kültürlerine ve bazı yaşamışlıklarına, ritüellerine aşinalıkları sebebiyle, ayrıca ilgili ülkenin göç edecek bireyin kimliğine ve kültürüne olan aşinalığından dolayı tercihlerini bu yönde gerçekleştirmektedirler. Birleşik krallık ve Fransa bu modelle göç alan ülkeler arasında sayılabilir.
- 3- Misafir işçi modeli; Türk kültüründe en çok karşılaşılan göç modellerinden biri olduğu söylenebilir (Almanya'ya olan Türk işçi göçü, mevsimlik tarım işçileri göçleri). Bu model de çoğunlukla göçmen kişi, göçülen ülkedeki ilgili pazarın talebine cevap olur. Bu karşılıklı ilişki genellikle geçici sürelidir ve büyük çoğunluğu vatandaşlık alma hakkı kazanamadığı gibi (Giddens, 2008, sf: 569) birçoğunun da aklında asıl yöreye dönüş mevcuttur (sözlü tarih çalışması).
- 4- Yasadışı göç modeli; hali hazırda göç kabul eden sanayi ve ekonomi olarak gelişmiş ülkelerin içinde, belirli sebeplerle göç halinin ve kabulünün

kısıtlanması durumunda oluşan, ortaya çıkan, her geçen gün de yayılımını devlet politikaları dâhilinde hızlandıran, ülkelere gizli girme ya da usulü ile girdikten sonra kendisine tanınan yasal süreyi aştığı halde ülkede kalmaya devam eden, kaçak durumunda ülkede ikamet etme hali olarak tanımlanabilir.

Bu dört maddeyle beraber, 20. yy sonunda Castles ve Miller (2009, sf: 300) küresel ölçekteki göç örüntülerinin geleceği ile ilgili dört model önerisinde bulunmuştur:

Hızlanma modelinde; ülkeler arası göçün git gide hızlanacağı,

Farklılaşma modeli: geçmişteki göç modellerine nispeten çok farklı göç oluşumlarının var olacağını,

Küreselleşme modelinde; göç örüntüsünün gerek göç edilen ülkenin gerek göç edenlerin asıl ülkesinin birçok ülkenin içinde bulunduğu komplike ilişkiler bütünü olacağını,

Kadınlaşma modelinde; yine geçmiş göç örüntülerine nispeten, farklı sebeplerle (evde çalışan kadın talebi, seks turizmi, kadın işçilerin artışı, anlaşmalı evliliklerde kadın rolü gibi) cinsiyeti kadın olan göçmen nüfusundaki artışın gözlemlenmesi halidir.

Göç ile alakalı birçok kuram itme ve çekme etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. İtici unsurlar göç edilen ülkedeki, bireyi göç etmeye zorlayan sebepleri (kıtlık, fakirlik, sosyal eşitsizlikler, savaş ve salgın hastalıklar gibi) anlatırken; çekici unsurları, göç edilen veya edilecek olan ülkede göçecek bireyi çeken, cazip gelen şartları (görece iyi yaşam koşulları, ekonomik gelişmişlik, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin yeterliliği gibi) anlatmaktadır.

Son dönemlerde 21.yy düşünürleri tarafından sıkça eleştirilen itme-çekme unsurları, günümüz göç örüntülerini açıklamakta yetersiz kaldığı bu örüntülerin

komplike yapısına dair fazla basitleştirilmiş olduğu gerekçesiyle kabul görürlüğü zayıflamıştır.

İtme ve çekme etkilerine nispeten günümüz düşünürleri göç örüntülerini, tek bir sebep ile açıklamanın yeterli olmadığını savunmaktadır. Giddens kitabında, günümüz göç örüntüleriyle alakalı şunları yazmıştır; “*göçle ilgilenen bilginler, küresel göç örüntülerine, makro ve mikro düzeyler arasındaki etkileşimle üretilen sistemler olarak bakmaktadırlar.*”(Giddens, 2008, sf: 570). Göç ilişkileri düşünüldüğünde üzerinde durulması gereken diğer bir husus da göç örüntülerinin içerisinde var olan birey ve toplumların tanımlamaları ve ilişkileridir. İlgili çalışmasında İlknur Tunç göçmeni, göç hareketlerinin öznesi durumunda olan bir ülkeden diğerine yerleşmek amacıyla uygun bir zaman dilimi için hareket eden kişiler ya da topluluklar diye tanımlamıştır (Tunç, 2015). Birleşmiş milletlerin ilgili biriminin yaptığı göçmen tanımlamasında süre ibaresi olarak 12 ay referans alınmakta ve bireyin kendi ülkesinin dışında bir ülkede minimum 12 ay ikamet etmesini gerekli görmekte bu şartı sağlayan bireyleri göçmen statüsünde değerlendirmektedir.

Bu noktada söylenebilir ki göçmen kişi, var oluşunu sürdürdüğü yeri yurdu daha iyisiyle değiştirmek (mecburi göç kavramları dışında) kaidesiyle başka bir yeri yurt edinmek için hareket ederler. Göçmenin göç ilişkisi imkânlar dahilinde kalıcı olmak ilişkisi üzerinedir. Hali hazırda Türk Dil Kurumunun yaptığı göçmen tanımında da kalıcı olmak ve yerleşmek kelimeleri geçmektedir. Zaten konunun devamında açıklanacak olan göçebe kavramında göçmen kavramının temel farkını da bu eylemin kendisi oluşturmaktadır.

Sayılr’ın ilgili çalışmasında tanımladığı şekliyle göçebelik bir topluluğun, bir toplumsal kümenin yaşamlarını ve soylarını sürdürebilmek için düzenli aralıklarla yer değiştirme geleneği ya da alışkanlığıdır (Sayılır, 2012, sf: 566).

Deleuze’e göre göçebe kendi gibi gittiği yeri de yersiz yurtsuzlaştırır. Yerleşik olanın aksine mekânı dağıtmaz, insanları ve hayvanları dağıtır. Keza göçebenin mekânla kalıcı bağı olmadığı gibi bir yeri mekân olarak tanımlamakla da işi yoktur. Göçebe sadece bir noktaya varır veya bir noktadan çıkar. Her bir nokta bir yolun tasviri, bir mihenk taşının yeridir. Mekânın algısı göçebe için içinde var olduğu fiziksel yapı ve yapının yer ile olan bağlılığından ziyade gündelik olanın veya özel

olanın deneyimlenmesi ile alakalıdır. Bu anlamda deneyimlediği her yer göçebenin mekânı, gittiği her yer evidir. Belli bir amaca hizmet eden A noktası ile B noktasındaki yolun sürecin kendisi mekanın bir tasviri, başlanılan ve gidilen yerin kendisi (A ve B noktaları) fonksiyona hizmet eden bir andır.

Her bir nokta kendi bağlamı içerisinde bir fonksiyon içerir ve oraya bir daha gidilmek ya da orayı terk etmek için vardır. Keza göçebe daha önce var olduğu noktaları unutmaksızın başka noktaları ve o noktalara giden süreçleri deneyimler. Göçebenin mekanı bu noktada, yerleşik olanın yaptığı gibi duvarlarla, çitlerle kesinleştirilmemiş, sadece sürecin dahilindeki yolların ve deneyimin tasvir ettiği çizgilerle belirtilmiş, değişken mekanlardır. Bu durum göçebenin yersiz yurtsuzlaşmasının bir olgusu ve çift taraflı bir vektördür. Göçebe toplumsal olarak diğerlerine bağlılık gösteren bir yapı içerisinde evrensel bir kümenin paydaşları olmaz; tam tersine sınırsız ve kaygan mekanlarda anı deneyimler, kendisini yayar.

2.4. Hafıza

Hafıza kavramı biyoloji, sosyoloji, psikoloji gibi anabilim dallarında farklı ölçeklerde incelenen multidisipliner bir olgu olup, bireysel ölçekte, toplumsal ölçekte, hatta global ölçekte kurgulanabilir bir ögedir. Her ne kadar mimari eylemlere yol göstericiliği olan hafıza kavramı imgesel bir duruş içerisinde toplumsal ölçekte, hatta global ölçekte olsa da kenti oluşturan mimarının bireyselden türeyen bir sanat olması durumu kaçınılmazdır. Bu bağlamda hafıza kavramı için toplumsal ölçeğe bakmadan evvel bireysel ölçeğe inip hafızanın bireydeki oluşumuna ve süregelişine bir bakmak gerekmektedir. Bu noktada hafıza toplumsal bir kavramsa, toplum da bireylerden oluşan bir yapıysa, topluma ait olan bireyin algılanması, anlaşılması için bireyin olanı anlamak gerekmektedir.

Birey ölçeğinde hafıza incelenmesinde az da olsa konunun biyolojik kısmı ilgili olarak da konuşmak gerekmektedir. Keza bahsedilecek kavramların anlaşılması adına biyolojik kavramlara hakim olmak büyük kolaylık sağlayacaktır. Hafıza

dendiği zaman birçoğumuzun aklına gelen ilk kelime beyindir. Her ne kadar incelenecek olan kavramlar bütününde direkt ilişkili gözükmesine de toplumsal düzeyde ortaya koyduğumuz hafıza modellerini en temel hali bireysel düzeydeki beynin elektrik alışverişiyle ortaya çıkmaktadır.

Beyin bir an biyolojiden uzaklaşacak olursak en temel anlamıyla saniyede milyonlarca işlem yapabilen, bilinçli ya da bilinçsiz kararlar alan, hükmeden, yönlendiren, güdüleyen bir yönetim mekanizmasıdır şeklinde tanımlanabilir. Tabi ki bu tanımlama nörobiyologların yapacağı türde bir tanım olmaktan uzak, tamamen anlaşılabilirlik üzerine kurgulanmıştır. Beyin on binlerce nöron (sinir hücresi) oluşan sinaps adı verilen elektriksel zıplamalarla veri transferi yapan daha alt düzeylerde öğrenilmiş, edinilmiş, deneyimlenmiş ve hatta hiç karşılaşmamış bile olsa başka karşılaşmalarla çaprazlayıp veri oluşturabilen modern insan tarafından henüz çok azı açıklanabilmiş uçsuz bir kuyudur. En temel anlamda uyarandan alınan dataları ilgili organlarımızla duyumsadığımız belirli hücrelerle ilgili bölgelere naklettiğimiz ve nakledilen verinin/algılanan verinin anlaşılması işlenmesi ve takibinde tepki oluşturacak verilerin gönderilmesi için gerekli sinyallerin oluşturulması, hali hazırda bu eylemler devam ederken ileriki zamanlar için bu verilerin hem işlenip hem de kaydedildiği, atp (adenozin tri fosfat) ve elektriksel bazlı bir organdır. Ünlü nörobiyolog David Eagleman'ın kitabında bahsettiği üzere bizler kabul etsek de etmesek de beyin kendi başına kararlar veren ve bu kararları bizim gibi gösteren bir organdır (Eagleman, 2013). Bu cümle biraz derinlemesine incelenip düşünüldüğünde aslen bizim sorguladığımız hafıza kavramına dair çok önemli bir sonuç çıkmaktadır. Bu sonuç ilerleyen süreçlerde tartışılacaktır.

Beyin doğduğumuz andan (duyumsamaya başladığımız andan) öldüğümüz ana kadar algılamaya, hafızamızı şekillendirmeye devam eder (beyin fonksiyonlarının yitirildiği ekstrem koşullar hariç) bu algı sistemi bütünü benliğimizle ortaya koyacağımız yaşama deneyimimizin önemli bir parçası halinde, varlığı ortaya çıkartan ve onu var eden bir düşünce yapısı içerisinde, etrafımızda olup biteni algılamamızı ve anlamamızı, kararlar almamızı ve bu kararları eyleme dökmemizi sağlayan, kısaca hayatın her anında işleyen bir mekanizmadır. Hatta öyle ki beyin ve algı, var olmayı gerçekliğe dönüştürebilme kabiliyetine sahip gerçeklik dediğimiz algının işleyişini değiştirebilen bir organdır. Bireyin, bireysel algısı ve

bilinç durumu gündelik hayatının her anında onunladır. Onunla rüya görür onunla uyanır, onunla işe gider onunla izler, onunla öğrenir, onunla uyur. Bütün süreç sürekli bir devinim ve değişim halindedir. Gördüğümüz, duyduğumuz, kokladığımız, dokunduğumuz, algıladığımız her bir unsurda her birey kendi içsel dinamiklerine edinimlerine göre bu verileri işler, değerlendirir ve geçmişine, yaşanmışlıklarına ve olası yaşanacaklara göre ortaya birbirinden bağımsız tepkiler koyar. Bu bütün oluşumlar ve tepkiler birbiri üstüne birikip bireyin ilgili alana dair hafızasını oluşturur. Oluşan bu hafıza modeli yine bireyin geçmişinden hareketle neyi nasıl seçeceğine, nasıl tepki vereceğine, neyi ne kadar önemseyeceğine dair birçok farklı kararı barındırır. Bütün bu kararlar silsilesi tekil ölçekte düşünüldüğünde bireyin iç dünyasının ve kendi bilinç düzeyinin birer unsurudur. Birden çok insanın birbiriyle deneyimlediği herhangi bir olayın bıraktığı farklı izler, kolektif bir hafızanın oluştuğunun göstergesidir (İnce, 2010, sf:9-30). Bu bağlamda söylenebilir ki toplumsal ölçekteki hafıza kavramının ilk adımına İnce'nin de sözünü ettiği gibi bireysel ölçekten ulaşılabilir.

Bireylerin doğdukları andan itibaren başlayan algılayış süreçleri bir ömür birikerek devam etmektedir. Bu algılayış her ne kadar günümüzde en çok görme ve duyma üzerinde yoğunlaşmış olsa da her duyu organımızla her gün ve her saniye birikmekte ve bireysel olarak hafızamızı şekillendirmektedir. Hafıza, birikimlerimizle, edinimlerimizle, deneyimlediklerimizle, algıladıklarımızla şekillenmekte; düşüncelerimizle, eylemlerimizle kendine somut bir yer bulmaktadır. Bu duyumsamalarla şekillenen hafızanın dışsal öğelerle olan ilişkisine vurgu yapan Assmann; belleğin genellikle insanın beyin fizyolojisiyle, nöroloji ve psikoloji ile ilgili bir iç olgu şeklinde algılandığını oysa bu belleğin içerik ve işleyişinde bireyin kapasitesi ve yöneliminden çok dış koşulların, toplumsal ve kültürel çevrenin belirleyici olduğuna dikkat çeker (Assmann'dan aktaran Çevik, 2015). Bu bağlamda hafıza kavramının birincil etkeni her ne kadar bireyin kendi içsel dinamikleri sonucunda ortaya çıksa da ortak olan toplumsal belleğin oluşumu anlatıldığı üzere direkt olarak kültür ile ilgilidir. Keza bahsi geçen kültür, bireysel edinimler kadar toplumsal imgeleri, siyasal oluşumlar, gelenekleri, ritüelleri ve tarihsel bağlam gibi sosyolojik verileri içerir ve bu oluşum toplumsal psikolojinin beraber ortaya konan bir nüansıdır.

Bu nüanslar tarihsel bağlam içerisinde bireylerin ve haliyle toplumun belleğinde yer tutmakta, hafızada toplumsal bir algı çerçevesinde imgeselleşmektedir. İlgili çalışmasında Yıldırım, konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

“...Neo-rasyonalist kurama göre, kentte yaşanan sosyal, ekonomik ve politik görüngüler tarihsel süreklilikte zihinsel bir etkinlik alanı kazanmaktadır. Kamusal bellek (collective memory) olarak tanımlanan bu zihinsel etkinlikte yer alan her kentsel gerçeğin (fact) bir imgesi oluşmaktadır” (Yıldırım, 1996, sf:22).

Hafıza kavramı ister bireysel ister toplumsal ölçekte olsun öğrenilen, gündelik hayattan ve bu hayatın içindeki unsurlardan beslenen edinimlerle refleks haline gelip bir yaşayış modeline dönüşen usulü belirten ve nesilden nesile belli öğretilerle aktarılan bir kavramdır. Bu girift veri örüntüleri toplumun içinde sürekli hareket halinde olan bilginin transferi ve anın, deneyimin paylaşılmasıyla birikmektedir. Kolektif hafızanın kişisel tanıklıkta, sözlü tarihte, gelenek ve mitte, dil, sanat ve popüler kültürde konumlandığı söylenebilir. (Aktaran: Başaran, 2010; Olick, 1999, sf: 336). Aynı zamanda toplumsal bellek sadece an içinde var olanla anı deneyimleyenle veya anın deneyimlenmesiyle kalmaz önceki nesillerden gelenle de birikir, şekillenir. Bellek nesiller arasında zamanın devamlılığında, kültürel bir köprü görevi gören ortak imgeler, görüngüler yaratır.

Örneğin dededen, babadan alt kuşaklara aktarılan paylaşımlar, deneyimsel bilgiler veya öğretiler de kültürel mirasın birer parçası olup (anlatanın bireysel referansından kaynaklı daha derine yer tutma hali) bu aktarımla dinleyenin hafızasında kullanılacak, aktarılacak bir veriye dönüşür. Bu verinin bir kartopu gibi büyümesi gibi gündelik hayatın dinamikleri ile öğrenilenler ile yaşananlar ile tekrar tekrar kullanılıp, içselleştirilir. Bu içselleştirme hali bazen farkında bile olmadan gündelik yaşamımıza yol gösteren bir veriye dönüşür. Aktaranların akranlığı ve aynı zaman diliminde aynı toplumda var olmaları sonucunda ortaklaşa deneyimledikleri zamanı ve toplumsal yapıyı düşünecek olursa farklı bireyler, farklı bireylere aktardıkları bu bilgilerde de benzerlik olması kaçınılmazdır. Bu noktada toplumsal hafızayı oluşturan veriler de kendi aralarında birebir benzerlik göstermese de aynı toplum içerisinde ortak dili konuşmaktadırlar. Güncel bir örnekle durumu açıklamak gerekirse 1960’larda doğan bireylerin deneyimledikleri siyasi ortam, sağ-sol

tartışmaları ve sonucunda oluşan travmalar, hapis süreçleri, idamlar, kayıplar bahsi geçen dönem insanların hafızasında ortak bir algı oluşturmuş ve bu algı siyasi duruşu önemsenmeksizin bu bireylerin çocuklarına aktardığı siyasi olaylardan uzak durma, apolitik bir tutum sergileme hali ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda büyük siyasi çalkantıların yaşandığı dönemleri yaşayan bireylerin hafızasındaki siyasete yönelik olumsuz imgeler bu bireylerin çocuklarını daha sterilize ve apolitik yetiştirmelerine neden olmuştur. Bu toplumsal hafızanın kuşaklar arası farklılıklar gösterebileceğinin de örneğidir aynı zamanda. Bu noktada ard arda gelişen bu iki kuşak ve sahip oldukları kolektif hafıza birbirine karşıt iki uç noktada oluşumlanmıştır. Kısaca toplumun beraber oluşturduğu bu kolektif bellek evvelde benzer ya da aynı etkileri deneyimlemiş bireylerin farkında olarak ya da olmayarak ortak bir kimliği oluşturmasını sağlar. Confino konuyla alakalı olarak şunları ifade etmiştir:

“... Bu geçmiş (kolektif bellek), duyguları yönetmeli, insanları eyleme teşvik etmeli ve algılanmalıdır. Kısaca soykültürel bir eylem modu olmalıdır.”(Confino, 1997: 1390).

Toplumun geçmişe dair imajını dolayimli bilgi üzerinden inşa ettiği ve bunu ilerleyen kuşaklara aktardığımız söyleyebiliriz. (Başaran, 2010 sf:9-30). Ben ve biz kavramları, tekil ve çoğul kavramları bu noktada kolektif hafızanın oluşumunda dolaylı farklar gösterse de totaliteye bakıldığında imgelerin oluşturduğu birikimler ve hayata geçirilen öğretiler kültürel ve toplumsal hafızada ayrı birer durum olarak gözlenmemektedir. Keza ortaya konan modeller ortak noktada buluşmaktadır. Başka bir deyişle küçük bir sosyal grubu ele alırsak, grup içindeki her bireyin aynı anı deneyimleyip, aynı tepkileri vermesi gerekmemekte, beklenmemektedir. Veri akışının farklı yolları ile paylaşılan bilgi bireyler arasındaki iletişim kanallarıyla şekillenip, aynı anda yaşanmamış eylemin, aktarılanlar sayesinde grubun kendi içsel hafızasını (sosyal hafıza) oluştururlar. Bu bağlamda veri, bilgi, deneyim geçmişteki an içinde birlikte yaşanmış değil şu an içinde birlikte anımsanmış, paylaşılmış ve tekilin anısı, öğretisi çoğulda deneyimlenmiştir. Gruptaki her birey bahsi geçen anıyı bireyselleştirip, içselleştirip ortaya toplu bir hafıza modeli koyar, destekler ve bunu beraber edinir. Anının, öğrenilenini aktarılanın önce bireylerin zihinlerinde oluşturduğu görüngüler tekilken, ortaya bir çeşit “toplum sözleşmesi” (Rousseau, 2006) benzeri ortak eylemler çıkarır.

Bizim ele aldığımız haliyle sosyo-psikolojik bir kavram olan hafıza, birçok farklı disiplinden beslenen, birçok farklı disipline tartışılan bir ögedir. Hatta öyle ki biyoloji, psikoloji, sosyoloji ana bilimlerinde birbirinden ayrık ampirik veya kavramsal tartışmalarda üzerine sıkça düşünülen hafıza kavramı fenomenolojik olarak da ele alınsa, bireyin içsel deneyiminden yola çıkarak elde edeceği veriler olduğu aşikardır. Bununla beraber sosyal bilimlerin üzerinde çalıştığı bu kavram tarih biliminin de çokça ve derince tartıştığı bir kavramdır. Hatta bir toplumun, ulusun ya da grubun sahip olduğu kolektif hafızayı büyük oranda sahip olduğu tarihsel, geçmiş anlatılar oluşturmaktadır. Örneğin edebi sanat eserlerinde ve tarih kitaplarında anlatılan hikayeler, öyküler veya olaylar yazılı veya sözlü anlatıma tabi mitler, efsaneler, şiirler ve diğer yazınsal türler, anonim şarkılar, mesneviler, nefesler bu tarihsel noktaya gönderme yapar. Toplumsal hafıza birikimi bu anlatılarla beslenir, tarih içerisinde nesilden nesile aktarılır. Bu bağlamda bu anlatılar belirli kurgularla şekillenirken, söz konusu toplumun bireyleri arasındaki bağlantıyı, dayanışmayı arttırmak geliştirmek amacıyla kullanılmıştır.

Toplumsal hafızayı oluşturan diğer etmenler de kültür, gelenek, ritüel, toplumsal değişim dönüşümler gibi öğelerdir. Tarih ögesinden ve tarihin anlatısından beslenir. Kültür ve gelenek kavramları bireyin algılamaya başladığı ilk andan itibaren içinde yaşadığı anı deneyimlemesi, toplum içinde sosyalleşmesi sürecini oluşturan ana etkenlerdir. Birey bu görsel ve duyuşsal veri bombardımanı ile müdahili olduğu toplumun hafıza datalarını bir araya getirirken büyük oranda kültürel altyapıdan beslenir. Keza bu kültür öğeleri geçmişten bu yana eklemlenerek gelen gelenek, örf, adet, öğreti ve hatta yapılaşma, mimari, sözlü ve yazılı kaynakların parçalarından oluşur. Gelenekselleşen kültür öğeleri bireyin ve toplumun yaşamını ve çevresini şekillendirmesine, kurgulamasına imkan sağlar ve bu gerçekliği algılamasında büyük önem taşır.

Üretim biçimleri ve yarattığı süregelen gündelik rutinler de kolektif hafızanın bir parçasını oluşturur. Bu sayede birey gerek kendi kişisel alanlarını gerek de bireyler (ve sanatçılar), toplumsal alanları kenti mimariyi düzenler ve bu düzenlemeyi hayatını daha da kolaylaştırmak ve önceden yaşanan olumsuzluklara cevap olması niteliğiyle tekrar tasarlar. Bu tasarı aşaması ve hafızanın eyleme döküldüğü noktada bellekteki imgeler kent kimliğini ortaya koyar. Bahsi edilen

deneyimlere ve yaşanmışlıklara göre tekrar şekillenen hafıza ve tasarlanan eylem; kenti, kentin mimarisini ve mekan hafızasını yeniden tekerrürü bir hareketle kendi zamanının içinde, kendi anlayışının cevabı niteliğinde ortaya koyar.

Kent biçiminin neo-rasyonalist tanımı ile kentin mimarisinin fenomenolojik kavramlar üzerine oturtulması gelenek ve kültüre temel belirleyicilik kazandırmaktadır. Dolayısıyla geleneksel ve kültürel olanı içermekte olan “imge” kentin mimarisini oluşturmaktadır. (Yıldırım, 1996, sf:22). Bu bağlamda toplumsal bellekte sadece sosyolojik öğeler, gündelik rutinler, alışkanlıklar değil aynı zamanda mekanlar, binalar, kentin sokakları, köprüler ve hatta şuan hali hazırda var olmasa da çocuklukta deneyimlediğimiz mekan unsurları da yer alır. Bu datalar toplumsal hafızada, tarihin akışı içerisinde, bireyin zihninde belli estetik ve sanatsal algıların varlığını ortaya çıkarmaktadır. Kısaca bütün bu anlatılanlar hafızayı şekillendiren unsurlardır ve bu bireyselden toplumsal paydaya bir süregeliş içerisinde.

Bu süregeliş toplumdan topluma, kuşaktan kuşağa, hatta aynı toplumun kendi içinde belli özelliklerle ayrılan gruplarında değişiklik gösterebildiği gibi bazı enstantanelerde de ortak paydalarda buluşurlar. Örneğin en temel anlamda modern kentlerde yaşayan bir bireyin gündelik hafızasını trafik sorunu, otopark sorunu, şehrin gürültüsü ve işlek sokakların müzikleri oluştururken; kasaba hayatını deneyimleyen bireylerin trafik veya otopark gibi düşünce mekanizmaları görece daha az şekillenmiştir. Köylerde ve kırsalda yaşayan bireylerin trafik ve otopark ile ilgili neredeyse hiçbir hafıza modeli gelişmemişken kendi gündelik pratikleri doğrultusunda geliştirdikleri eylem planları ve hafıza içerikleri mevcuttur. Bu bağlamda kentte yaşayan toplumun genellenebilir çoğunluğu sabah kalkıp kahvesini yudumlarken iş yoğunluğunu, iş dinamiklerini, akşam izleyeceği filmi diziyi ve hali hazırda gelmemiş olan yarının gündelik planlarını doldururken zihnine, kırsalda yaşayan birey bunlardan uzak, sabah kalktığı anda hayvanlarını sağmayı, tarlayı sürmeyi, köy ahalisinin bireysel ilişkilerini zihnine doldurur. Bu anlamda kent dinamiklerinde ortaklaşa paylaşılan sokakların, binaların, meydanların birbirini tanımayan, gerekmedikçe birebir ilişkilere girmekten kaçınan sessiz bireylerinin hafızalarında oluşan umursamama hali (Wirth, 1938 sf:1-24) kentlinin hafızasında oluşmuş halden bu durum kırsalda yaşayan insanda tam tersi bir iletişim örüntüsü olarak karşımıza çıkmakta, kırsalda yaşayan bireylerin hafızasında zıt bir

oluşum var olmaktadır. Birebir etkileşime girmek konusunda kentte yaşayan insanın hafızasındaki güven hali bambaşka bir yeredir. Bu durum içinde bulunulan şartların, bölgenin, yaşayış usul ve dinamiklerinin de hafızayı şekillendiren önemli birer unsur olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda hafıza kavramı, bireyden toplumun geneline yayılan, toplum ölçeğinde toplum ölçeğinde eylemlere dönüşebilecek kudrette olan, gündelik hayatla medyayla, çocukluktan şu anımıza; duyularımızla, öğretilerle, edinimlerle, üretim biçimlerinden gündelik pratiklere, siyasal olgulardan, hastalıklara, afetlere, kahramanlık masallarından, toplumsal çöküşlere her türlü deneyimi ve edinimi içinde barındıran ve toplum bütününde gözlemlenebilir etkiler oluşturan satın alma tercihlerimizden yeme alışkanlıklarımıza kadar hayatımızın her anını etkileyen toplumsal paydadır.

2.5. Mekân Deneyimi

Modern toplum yapımızın, gündelik koşuşturmanın içerisinde belki de her birimizin en çok içselleştirdiği ama üzerine düşünmediği mekan, en temel anlamıyla çevreleyen içeren anlamı taşımaktadır. Lakin adı geçen içeren kelimesi anlam olarak antik yunanın ünlü düşünürünü Aristo'nun *topos* kavramında değindiği gibi sadece bireyin bir yerde bulunma eyleminden hareketle açıklanmaktan uzak varlığın deneyimleriyle birleşen onu sarıp sarmalayan bir şeydir. Mekanın, sadece birleşmiş üç boyutlu uzanımların belirli bir uzayda birleşmesiyle oluşumlanan bir geometrik alan olduğunu varsayan Kartezyen düşünce mekansallığı daha ufak bir perspektifte ele almaktadır. Aynı düşünce sistematğinde mekan insandan ve deneyimden ayrı bir öge olarak oluşumlanmakta, varlık mekandan bağımsız bir özne konumunda tasvir edilmektedir. Oysaki mekanı mekan yapan asıl öğelerden birinin deneyim olduğu düşüncesinden kaynakla mekanı ve insanı (varlığı) birbirinden ayrılmaz bir öge olarak düşünmemiz gerekmektedir.

Ünlü edebiyatçılardan İslam bilginlerine, roma düşünürlerinden günümüz filozoflarına her düşünce sistematığının –hangi zamanda yorumlanmış olursa olsun- mekân hakkında buluştuğu ortak düşünce mekânın deneyimlenmesi noktasında var olan, bireyin fiziksel mekânla kurduğu deneyimsel ilişkiler bütünüdür varlığıdır.

Günümüz bilim dünyasının bu konudaki tanımlamalarından birini bizim zamanımızdan 1100 sene evvel ünlü Türk düşünürü Farabi de farklı bir şekilde ifade etmiştir. Son dönemlerde çoklu evren teoremlerinde, uzayı makro kozmos, varlıksal olarak insanı mikro kozmos diye nitelendiren bilim insanları farabinin mekan algısını geniş bir perspektifte değerlendirdiği sözlerini destekliyor. Mekan ve insanın aynı suretler olduğunu sadece görüntülerinin farklı olduğunu söyleyen Farabi, mekanı geniş perspektifle ele alıp, “ insan küçük kainattır, kainatsa büyük insan” demektedir.

İhvan-ı safa risalelerinde yer yer gözlemlendiğimiz varlık ve kainat ilişkisi her ölçekte değerlendirilen kavramlar halinde genel bir mekan tasviri yaparken varlığı (genel tasvir varlık şeklinde geçmektedir. Lakin bazı noktalar direkt insan diye isimlendirilmektedir) mekânla bağdaştıran ve kâinatın bütününe yayan cümleler gözlemlenmektedir. Sonuç olarak birçok düşünce sistematığı içinde ortak olarak gözlemlenebilen bir nokta insan ve mekân arasındaki ilişkinin varlığıdır.

Arapça *kevn* kelime kökünden dilimize geçen mekân kelimesi Arapçadaki anlamıyla “var olmak”, “yaşanan dünya” temel anlamlarını içermektedir (Mutcalı, 2012). Bununla beraber çevre-ortam diye tasvir edilen kevn, anlamını verdiği mekana da aynı ifadeleri atfetmektedir. Bu bağlam bir bakıma insan-mekân birlikteliğini ortaya koyan bir kavramlar bütünüdür. Bu noktada Heidegger’in de mekân düşüncelerinde ortaya koyduğu üzere insan bağlamı olmadan mekânın kendi fiziksel varlığı eksik kalmış, tamamlanmamış olacaktır. Nasıl yaşlılarımız ya insanın yaşadığı yer insana ya da insan yaşadığı yere benzer zamanla diyorsa aynen bu şekilde mekân ve insanın birlikteliği ayrı kurgulanmamalı, ayrık düşünülmemelidir. Mekân içinde deneyimlenen ile mekân olma vasfını tamamlamış olabilmektedir.

Bölümün en başında bahsi edilen kartezyen düşüncenin mekân algısı üzerine Heidegger *varlık ve zaman* çalışmasında, bu sistematığı eleştirip mekânın onu oluşturan fiziksel öğelerin birleşimi olarak görmekten uzak, içinde var olunan, deneyimlenen bir etkileşim yeri olduğundan bahseder (Heidegger, 2008).

Heidegger'in bahsettiği bu deneyimin insan ve mekân bağlamı, insanın yer ile kurduğu ilişkiyi anlamlandırmamız bağlamında bize yol göstermektedir.

Mekân kavramı ile alakalı yapılan çalışmalarda strüktüralist, Marksist ya da psikolojik bağlamlarda incelendiğini ve bu çalışmalarda ortaya konan deneyimleyen mekân içinde bir özne olarak yer alma durumunu görmekteyiz. Lakin hermenötik ve fenomenolojik yaklaşımda mekân bireyden ayrışmadan ve maddeleştirilmeden uzak, soyut bir bağlam gibi değil, bireyle beraber ve deneyimle beraber ele alınmaktadır. Varlığın deneyimi mekân matematiksel, geometrik bir uzanım olmaktan çıkıp yaşanan, anılan, yer olma halinde gelip varlıkla beraber bir bütün, bir biri kaynaklı (yer yer baskınlıklar değişim gösterebilse de) ilişkiler bütünüdür. Bu ilişkiler mekânı, tanımlanmış bir uzay parçası olmaktan kurtarıp insanla bir tutulabilen, ayrıştırılamayan, insanı sarıp sarmalayan eylemin hacmin içinde devamlılığına müsaade eden kısaca varlıkla beraber deneyimlenen bir yer, ortak hacim olmasını sağlamaktadır.

Mekânın deneyimlenmesi noktasında var olan insanın deneyimine eşlik eden tek öge belki de mekânın kendisi değildir. Bu noktada mekân deneyimlenen diğer bütün unsurların etrafını da saran kabuk bölgesidir. Mekânın içinde bireyden gayrı yer tutan her bir hazır ve mutlak donatılar mevcuttur. Bu örüntü donatılar kendi uzanımsal alanlarını ve bireyin bu donatılarla kurduğu dolaylı ya da doğrudan ilişkilerin bütününe de kapsar. Bu noktada mekân bu ilişkileri, donatıları ve bireyin kendisini de barındırır.

Bu bağlamda Heidegger'in argümanlarından hareketle mimarlar için yazan Sharr, kitabında: *“onun için mekân ve yer öncelikle matematiğe göre değil, insanın inşa ve iskân deneyimine göre kavranmalıdır”* demektedir (Sharr, 2013 sf: 61). Heidegger'in çalışmalarında sıkça karşılaştığımız mekânın matematiksel uzanımlar boyutunda kalmaktan öte varlıkla beraber ele alınması ve deneyimin etkisiyle şekillenmesini, *varlık ve zaman* 'da (2008), *inşa etmek iskân etmek düşünmek* ' te ve *şiişsel biçimde insan mesken tutar* 'da gözlemlemekteyiz (2008).

Bizim çalışmamız için de mekân, deneyimlenen ve deneyimle var olan bir anlayış içerisinde şekillenmektedir. Öyle ki iki örneklemimizde de matematiksel uzanımlar yer üzerinde belirli sınırlar temsil eden, uzay parçasının başladığı ve bittiği

yeri gözlemlenebilir şekilde ortaya koyan çadır objesinin alışılan çelik, beton ya da ahşap strüktürel yapı ile oluşumlanan taşınmaz mekân anlayışından uzak, taşınabilir, pinomatik, germe ya da plastik strüktür kullanan ancak bahsi edilen uzay parçası içerisinde deneyimin var olduğu, eylemin gerçekleştirilebildiği veya hali hazırda gerçekleşen eylemin devamlılığına müsaade eden bir alan tanımlamaktadır. Bu alan varlığın deneyimiyle şekillenen, tanımlanan bir hacimdir. Gerek ilk örneklemimizde (mevsimlik tarım işçileri) gerek ikinci örneklemimizde (dağcılar) bireylerin mekanla ilişkileri çadır ögesinde sorgulanmaktadır. Yer ile kurulan ilişkinin varlığı örneklemelerde gerek fiziksel, gerek ontolojik olarak değişiklik gösterse de tanımlanan hacimlerin mekân özelliği taşıması boyutunda deneyim her iki örneklemde de baskın ve gözlemlenebilir bir unsurdur.

Mekânın taşınmaz hali ve yerle kurulan kalıcı ilişki tutumu ile mekânın taşınabilirliği ve yerle kurulan geçici ilişkiler tutumu, mekânın algılanmasında farklı nüanslar gibi gözlemlense de, mekânın inşası ve sınırlarının varlığı ile içinde var olan deneyimin varlığı, durumu mekânsal bir çerçevede tartışmaya götürmüştür.

Mekân sadece taş yapıları, çelik konstrüksiyonla şekillenen yüksek binaları, köprüler ya da günümüz modern rezidanslarını içermemektedir. Mekân içinde deneyimin var olduğu barınma güdüsünden beslenen alt ve üst güdülerle içine sığırılan, belli amaçlar dizisine hizmet eden ve eylemin devamlılığını kendi içsel yapısında sürdürmesine müsaade eden, tanımlanmış uzaysal hacimdir. Bu bağlamda çadır unsuru giriş bölümünde bahsi geçen (bkz: bölüm 1-çadır tarihçesi) Francis D. K. Ching'in *Mimarlık Biçim ve Mekân* (2011) kitabında anlattığı gibi “ *mekân sürekli olarak varlığımızı sarıp sarmalar...ancak doğası itibarıyla biçimsizdir.*” anlatısında da görebildiğimiz mekân tasvirini her yönden ortaya koymaktadır.

Çadır unsuru gerek barınma güdüsünün ve ihtiyacının, gerek karşı konulması gerekli olan koşulların cevabı olması niteliği ile gerek eylemin, içerisinde var olma hali ya da var olan eylemin unsurun içerisinde varlığının devamlılığını sağlayabilmesi hali ile gerek de zaman ve mekân bağlamında varlığın, çadır ögesinin içinde varoluşunu sürdürebilmesi ile deneyimin varlığı ile kendini mekân kavramının içinde var etmektedir.

Bu noktada çadır, mekân olma halini direkt olarak karşılamakta ancak yer ile kurulan ilişkinin türü olarak yere kalıcı bir şekilde bağlanmak ve yerde kişisel alanını kalıcı olarak tanımlamak yerine, yer ile geçici ve yeniden başka “yer” lerde tekrar tekrar kurgulanabilen bir geçici ilişkiler dizisi içerisinde var olmaktadır.

Aynı, göç örüntülerinde var olan yersiz yurtsuz olma halinin zaman ve mekânda ilerleyen her “yer”e ait olma ve geçici olma durumunun içselliği gibi çadır ögesi de kalıcı olarak şekillenen bir öge olmaktan uzak her “yer”in olabilme ve her yerde olabilme yetisiyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda göçebenin yer ile olan ilişkisi ve mekânın, yeri her yeni varış noktasının ve varış yolunun belli öğelerini ev bellemesi durumu ve göçebe olmanın yersiz yurtsuzluğu, çadırında yerle kalıcı olmayan ilişkiler kurma noktasında ve her yerin onun yeri olabilmesi durumu ile aynı paydada buluşmaktadırlar.

Lakin bahsi geçen bu geçici ilişkiler bütünü çadır unsurunun mekân olma hali ile tersinir-zıt bir ilişki oluşturmamakta, sadece mekânın (ve dolayısıyla varlığın) “yer” ile kurduğu ilişkinin türünü değiştirmekte, daha kaygan¹ bir ilişki biçimi tanımlamaktadır.

2.6. Mekânın Sınırlarının kurulması; Çadır

2.6.1. Çadır Tasarımı

Disiplinler arası çalışılması uygun olan çadır ögesi, ölçek ve işlev bakımından endüstriyel tasarım, iç mimari ve mimariye ortalama olarak aynı uzaklıkta duran multidisipliner bir öğedir. Bu öğenin gerek tasarımında gerek analizinde de kavramsallaşan noktalarda tasarıma birçok yandan yön vermiş olan sosyal bilimlerin de etkisi büyüktür. Bu yüzden ki çadır tasarımı gerek ölçek olarak gerek algılanış

¹Kaygan: Deleuze ‘ün göç bilimi incelemesinde kullandığı kaygan mekanlar tanımında yola çıkarak oluşturulmuş, mekan- yer-varlıktaki geçicilikten baz alınmıştır. (1990).

biçimi olarak, gerekse de üretildikten sonra oluşturduğu etkiler ve üretilme sebepleri olarak tasarlama sürecinde kağıda atılan ilk çizgiden satış raflarında yerini alana kadar geçen sürecin tamamında çoklu zihin yapısı ve çok yönlü bir algıyla incelenmesi, tasarlanması ve üzerine derinden derine her yönüyle düşünülmesi gereken bir tasarım unsurudur.

Bir tasarım unsuru olarak çadır ögesinin hikayesi de tabi ki birçok gerçek tasarımın hikayesi gibi kaynağını ihtiyaçtan almaktadır. Lakin bu ihtiyaç gündelik hayatta kullanılan tasarımlardan farklı olarak aynı zaman diliminde farklı ihtiyaçlar oluşturması ve zaman da hareketle incelendiğinde birbirlerine bağımlı, ancak farklı düzlemlerde ihtiyaç cevaplayan tasarım kriterleri barındırmaktadır. Bu kriterler, çadır unsurunun, kullanım kaynaklı farklı işleyiş şemalarına cevap verebilme kabiliyetini ortaya çıkartan bir durumdur. Öyle ki aynı ürün hem sırtta taşınabilirliği kolay olacak derecede ufak ve hafif (yer değiştirme unsuru), hem de taşıyanı veya başkalarını da içerisine alabilecek kadar (barınma unsuru) büyük ve hacimli, aynı zamanda kullanıcının belli ögelere karşın güvenliğini ve algısal olarak barınma güdüsünün tatminini sağlamakla yükümlü ve kullanım şeması dahilinde kolay kurulum, sökulum, tamir edilebilite gibi birçok farklı öğeyi de aynı anda içinde barındırmaya mecburdur.

Bu ve bunun gibi kriterlerin bütünü tek bir noktada buluşup normalde kullanılan tasarım öğelerinden çok daha fazlasını aynı anda tasarımcıya mecburi kılmaktadır. Genel ürün tasarımında, tasarlananın ne olduğuna bağlı unsurlar belli ürün gruplarında, belli kümelerde yoğunlaşma gösteren öğelerdir. Öyle ki bir tasarımın bazen kullanılabilirliği ön planda, ama estetik kaygısı bundan düşük, başka bir tasarımın ergonomisi ön planda, ancak malzeme ile olan ilişkisi görece daha az kurgulanmış ya da önemsenmiş olabilir. Bu durum, tasarlanan öğenin kullanılış biçimi ve tasarlanma amacıyla, kullanılacağı yer ve kullanıcı kitlesiyle direkt olarak ilgilidir. Tasarımın hikayesi, kaynağı, ergonomisi, işlevi, formu, estetik algısı, pazar oluşturması, satılabilirliği, kullanılabilirliği, dayanımı, ömrü, geri dönüştürülebilirliği, doğaya ve insana duyarlılığı vb... gibi birçok tasarım kriteri sayabiliriz. Lakin neredeyse hiçbir tasarım bu ve sayamadığımız daha birçok tasarım öğesini aynı anda barındırmaz, barındıramaz. Ancak çadır öğesi bütün bu öğelerden beslendiği yetmezmiş gibi bir de insan, mekân, zemin, doğa ve direkt olarak doğal

dış etmenlerle hatta birçok noktada aşırı koşullarla sınanan ve tasarım aşamasında bütün bu kriterler düşünülerek kurgulanan bir üründür. Her tasarım belli noktalarda belli başla kriterlerden fedakarlık etmek durumunda kalabilir, ancak insan hayatıyla direk olarak ilişkilendirilen birkaç ürün bu öğelerin birçoğunu ve hatta bazı noktalarda hepsini barındırabilir. Her ne kadar tek bir tasarım olarak ele alınamayacak olsa da araba tasarımları belki de en fazla öğeyi içinde barındıran tasarım usullerinden biridir. Ancak dediğimiz gibi araba ya da araç tasarımı kendi başına bir tekil tasarım süreci değil, tasarımlar ve tasarım süreçleri bütünüdür. Bu tasarımlar bütünü tek tek ele aldığımızda ortaya çıkan sonuç hayret uyandırıcı olabilir. Bilinenin aksine araba tasarımının da içinde olduğu tasarımlar bütünü olan çalışmalarda, neredeyse hiçbir öğe tek kaleminden çıkmamakta hatta her öğe çoklu bir çalışmanın sonucu olarak ortaya konmaktadır; bir arabanın sadece farlarını tasarlamaktan sorumlu yüzlerce kişi aylar boyunca sadece far tasarımına yoğunlaşır, kalan kısımları tasarlayanlardan ayırık ancak bağlı bir şekilde... Karşılıklı etkileşimler ve görüşmelerle geçen uzun süreçlerin sonunda ortaya, tek bir ürün, bunun yanında bir tasarımlar bütünü çıkar. Bir arabanın satış hacmi, satış maliyeti ve elde edilmesi muhtemel kar payı düşünüldüğünde bu ürün yüzlerce kişi tarafından aylarca tasarlanmaya yetecek arzın karşılanabilir talebidir. Ancak tasarım öğeleri ve gereklilikler bakımından bir arabadan pek de geri kalmayan hatta bazı noktalarda daha farklı ihtiyaçlar güdüp bu ihtiyaçlara cevap arayan çadır tasarımı, aynı ekonomik geri bildirimi alamayacağı aşıkard olduğundan üzerinde emeği geçen kişi sayısı bir araba tasarım ekibi kadar çok, emek süresi de o kadar uzun değildir. Buna karşın, bu durumun sebebi tasarımların birbirinden yoksun ya da fazla olması durumu değil, tamamen ekonomik geri bildirimlerle ilgili oluşumlardır. Bu noktada çadır tasarımcısına, alışıldandan daha fazla yük bindiğini söylersek pek de yanlış bir ifade kullanmış olmayız.

İstenildiği zaman bir ürün formunda/ölçeğinde var olması gereken, istenildiği zaman var olduğu hacmin ortalama 20 katında bir hacim oluşturması gereken bir üründür çadır. Bilinçaltımızda imgesel olarak üç çatma üzerine konumlandırılmış huni formuyla ikamet eden çadır öğesinin form, işlev, çevre koşulları gibi birçok etkenden dolayı sınırsız sayıda farklı form ilişkisinde olanı mevcuttur. Çadır öğesini tasarım disiplini içinde ele alıp, tasarlanma sürecini adım adım incelediğimizde karşımıza çıkan kriterler ve temel zorunluluklar tek bir etkene bağlı değil birçok

farklı düzlemde ve farklı zamanlarda birçok farklı etkene bağımlıdır. Bu noktadaki sıkıntılı durum var olması mecbur olan ancak kişisel kimlikleri itibariyle birbirleriyle çelişen/ters düşen öğelerin bir arada kurgulaması gerekliliğidir. Bu kaotik durum içinden çıkılması zor bir denklem gibi, farklı değişkenlerin aynı unsurda toplanmasını gerektiren ilişkilerin bütünü ve birbirleriyle kurdukları yüzeysel ilişkilerinin iç içe geçmiş örüntüleridir. Aynı düzlemde, az hacim kaplama ve çok hacim tanımlama, çabuk ve kolay inşa edilebilme ancak kalıcı olma, hafif ve taşınabilirliği yüksek olma ancak dayanımı yüksek ve kaliteli malzemeden olma, sera etkisi oluşturmayacak kadar seçici geçirgen ancak su ve istenmeyen diğer etkenleri geçirmeyecek kadar az geçirgen (bu noktada malzeme biliminin desteği çok büyüktür), doğal hayatın çevre koşullarına adapte olabilen ancak bu çevresel etkenlere karşı kuvvet oluşturabilen ve bunlara cevap olma niteliği taşıırken genel geçer olan ergonomi, kullanılabilirlik, insan sağlığı, doğru malzeme, estetik gibi tasarımsal kriterleri aynı anda barındırır.

Belki de bu noktada en az yukarıda anlatılanlar kadar baskın bir diğer öğe de kullanıcı kitlesinin ekonomik alım gücüne endeksli üretim ve tüketim maliyetlerinin tasarımsal kısıtlayıcılığıdır.

Çadır öğesinin, daha önce de bahsettiğimiz gibi iki temel farklı var oluşu mevcuttur. Bunlardan biri, kullanıcıyla ilk ilişkiye giren endüstriyel ürün ölçeğinde, taşınabilirliği yüksek ürün hali, ikincisi ise ürün ölçeğinden sonra var olan ve kullanıcıyla ikincil ancak ana ilişkiye giren mekân olma (mekân tanımlama) halidir.

a) Çadır tasarımında parametrelere bakacak olursak; Var oluşuna endüstriyel tasarım ölçeğinde başlayan çadır öğesi, tasarımcının elinden belli, stabil, gelecekte kurgulanacak eylem planları dahilinde oluşmaya başlamaktadır. Bu bağlamda tasarımcının temel kriterlerini ürünün kullanılacağı yer, zaman, mevsim ve mevsimsel koşulların coğrafik ilişkileri, kullanıcı ilişkileri ile çift ölçekte kullanım ilişkisi oluşturacaktır.

Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında belki de fenomenolojik yöntemin ilk basamağını oluşturabilecek bir deneyim- kullanım ilişkisinin sezgisel geri beslemeleriyle oluşturulmuş, bilinçdışı bir formül söz konusu olabilir. Lakin günümüzde tasarımcının ürüne bakışı yıllar içinde deneyimlenmiş ve formüle

edilmiş bazı veriler doğrultusunda gelişmektedir. Bu bağlamı üç temel ayrımında değerlendirebiliriz:

- Mekân tanımlama noktasında, strüktürel tasarım
- Dış atmosfer ve çevresel ayrım noktasında, dış unsurların tasarımı
- Gerek bu bağlam gerek de diğer bütün unsurlar için, detay tasarımı

Bu noktadan sonra devreye görece az mecburiyet götüren renk, doku, bezeme, çekicilik gibi, estetik algıların tasarlanması girmektedir.

Mekan tanımlama noktasında strüktürel tasarım:

En temel anlamıyla mekan, kişiyi sarıp sarmalayan, dış atmosfer ile belli bir ölçüde ayırıştıran, var olacak olan eylemlerin devamlılığına müsaade eden, bireyin içinde bulunduğu kozmik boşluğu, bazı algılanabilir öğelerle kendine özel olarak sınırlandırdığı, kesinlik belirten veya belirtmeyen sınırların algılanabildiği öznelleştirilmiş deneyimlenen uzay parçasıdır. Bu bağlamda bahsi geçen ve/ veya fiziksel sınırlandırılmış uzay parçasının kalan uzay ile alakasını netleştiren dışsal öğelerin, başta yer çekimine ve diğer etkenlere karşı oluşturacağı tepki kuvvetlerinin sağlayıcısı niteliğindeki, mekanik, pinomatik veya germe gibi farklı çatma sistemlerinin bütününe strüktürel öge denmektedir. Başka bir deyişle yer çekimine karşı oluşturulacak mekânsal hacmin, ayakta kalabilmesi için gerekli kuvvetler bütünüdür.

Strüktürel yapıya etki eden kuvvetler, yapının kendi fiziksel varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Bu ilişkiler tercih edilen strüktürün içeriğinde, geri tepme kuvvetlerinin dağılımına göre şekillenmektedir. Örneğin pinomatik bir strüktür direk olarak atmosfer basıncı ile sürekli devinim halindeyken, germe ve asma strüktürler yer çekimini etki yönünden bağımsız doğrultuda dengelemeye çalışırlar. Temel fizik kurallarının işlevleri doğrultusunda kuvvetlere verilen savaş dengeleme çabası strüktürün en temel problemi olarak ortaya konmaktadır.

Dış atmosfer ve çevresel ayırım noktasında, dış unsurların tasarımı aşağıdaki gibi ifade edilebilir;

“İnşa, insanların kendilerine dünyada yer biçme çabasını zamanla fiziksel bir yapıya kavuşturur”(Heidegger'den aktaran: Sharr, 2013). Uzayda sahiplenilecek olan hacim, sadece strüktürel halde kaldığında bahsi geçen inşa insan algısında bitmiş sayılmaz, bu bağlamda gerek algı düzeyinde gerek fiziksel etkenler düşünüldüğünde, strüktürün taşıyıcılığından faydalanan bir ayırıcının varlığı bireysel olanı evrenin tamamından ayırmaktadır. Bu ayıraç/paravan, görülenle görülmeyen, edinilenle edinilemeyişi, bireyselle, toplumsalı birbirinden ayıran bireysel auralar arası bir tampondur.

Genel çadır tasvirinde bu ayıraç görüntü yalıtımına sahip opak bir malzeme ile yer yer görüşe müsaade eden bir düzlemde kurgulanmıştır. Fakat bazı çadır tasarımlarında bu ayıraç görsel olarak kurgulanmaktan ziyade dış çevre ile olan ilişkiler bağlamında direkt olarak saydam da kurgulanabilmiştir. Kullanıcının doğa içerisinde kullanıma geçirdiği bu kurgu, izleyici durumunda ki kullanıcının dış çevreyi tamamen gözlemleyebilmesine müsaade ederken, var olan çevre ile direkt fiziksel ilişkiyi ortadan kaldıran saydam bir duvar olarak iş görmektedir (bknz. Foto 2.6 - a ve 2.6 - b)

(fotoğraf 2.6 – a): saydam cephe malzemeli çadır/pinomatik sistem (kaynak url – 1)

(fotoğraf 2.6 – b) : saydam cephe malzemeli çadır/pinomatik sistem (kaynak url-2)

Çevresel ayırım tanımlayan dışsal öğeler strüktürün üstünde, altında, strüktüre geçmeli tasarlanabileceği için ortaklaşa bir eylem planı dahilinde strüktürün kendisi de dışsal öge olarak konumlandırılabilir. Bu noktada mekân kavramını oluşturan öğelerin iç içe geçmiş devinimsel yapısı birbirinden bağımsız değil birbiriyle direkt etkileşimli bir ilişki içerisinde olabilirler.

Algılanabilir hacmi dış dünyadan ayıran bu dışsal öğelerin tek görevi elbet ki kartezyen bir düşünce sistemiyle mekânı algılama çabasının sonucunda ortaya çıkan geometrik bir oluşum olarak değil, Heideggerci bir bakışla deneyimlenen ve etkileşimli bir şekilde algılanan, insan-mekân ilişkisinin sonucunda iç mekânın algılanması ve dış dünyadan soyutlanması korunması durumudur.

Bu durum sadece çevresel öğelerin fiziksel bağlarıyla oluşan bir soyutlanma ve dış etmenlerden korunma durumu değil, aynı zamanda içsel bir sığınak psikolojik savunma mekanizmalarının indirgenmesi ve rahatlama, bilinçdışı düzeyinde sağlanan temel korunma güdüsüdür.

Detay tasarımı aşağıdaki gibi ifade edilebilir; Tasarımda ürün aile ilişkileri, parça bütün ilişkileri, asıl fonksiyonun yanında verilen bütün diğere öğeler için sıkça kullanılan detay tasarımı, tasarımın bütünü için olmazsa olmaz bir öğedir. Bu öğe çadır tasarımı söz konusu olduğunda estetik algıyı destekleyen bir parça-bütün, ürün dili ilişkisinden öte, hem tamamlayıcı bir öğe hem de eylemin içsel dinamikleri içindeki fonksiyonun kurgulanması ve zenginleştirilmesi doğrultusunda direkt önem teşkil etmektedir. Keza çadır için gerekli iki temel tasarım unsurunun (çatki ve dışsal öğeler) birlikte kullanılması için gerekli bütün bağlamları detay tasarımı içermektedir.

Genel tasarım kuramı içerisinde sıkça karşılaştığımız, bütünün tasarımına uygun tasarlanan detay modüllerinden farklı olarak çadır tasarımında detay tasarımı bütünüle beraber tasarlanması mecbur olan ve bütüne sonradan eklenen değıl sürecin başında planlanması gereken öğelerdir. Çadır tasarımında detay unsurları mekanik bağlamda incelendiğinde her ne kadar ara öğeler gibi gözükse de, detayların varlığının ortadan kaldırılması tasarımın ana işlevini ortadan kaldıran bir durum oluşturmaktadır. Bu da görünenin aksine detay tasarımının bütünsel bir nüans olduğunu bize vurgulamaktadır. Örneğın bir aracın torpido gözünün tutma detayı olmasa da araç ana işlevini eksiksiz olarak devam ettirmektedir. Lakin çadır strüktür ile çadır bezi arasındaki geçme detayını veya çadır bütünlüğü içerisindeki herhangi bir detayını yitirdiğı anda temel işlevine dahil herhangi bir yaptırımda bulunamaz, süregelmesi gereken eylemi oluşturamaz, mekan tanımlayamaz bir hal alır. Veyahut aynı örneklemden gidecek olursak aracımızın içindeki oturma birimleri (koltuklar) ergonomik olmasa da aracımız bizi bulunduğumuz yerden başka bir yere götürme kabiliyetine yetkindir, sözü geçen ergonomik olmama durumu yolculuk sürecini görece daha rahatsız kılacak olsa da temel eylem ve fonksiyon bütünlüğünü bozamaz. Elbette tasarımlar için bütün detayların varlığı bu düzlemde sorgulanamaz. Keza öyle detaylar vardır ki ana eyleme direkt etkilidir. Bu noktada söylenebilir ki çadır tasarımında kurgulanan her bir detay ana eylemin varlığına diğere etken olan detaylardır. Zaten detay tasarımının gücünü de tam olarak bu noktada görebilmekteyiz. Ana işlevden bağımsız olarak kurgulanan yan işlevler de kullanıcının rahatı ve işlevlerin çoğaltılabilmesi için oldukça önemlidir. Ancak çadır tasarımında bu öğeler eylemin tamamına etki etmektedir, örneğın çadırın dış gergileri olmazsa, çadır çevresel etmenlere karşı koyamayacak, hatta birçok çadır bu

gergilerin varlığından yoksun kaldığında en temel özelliğini; yer çekimine karşı vereceği mücadeleyi kazanamayacak ve içsel hacmini sağlayamayacaktır ki, bu noktada mekân tanımlama özelliğini kaybedip üstümüze örttüğümüz bir örtüden farksız olacaktır.

Bununla beraber sırtta taşınabilir ev kavramı oluşturmak adına çadır ögesine kazandırılması mecburi olan taşınabilirlik (mobility), detay tasarımlarından aldığı güç ile hayat bulmuştur.

Çadır tasarımında detayın tasviri düşünülenin pratiğe dökülmesi noktasında var olan bir mecburiyettir. Kısaca, zihinde imgelenen tasarımın hayata geçmesi detayların varlığıyla doğrudan ilişkili hatta ancak mümkündür. Tasarlanan çadırın kurgulanan varoluşu bu detaylarla şekillenmekte, kullanım şeması ve kullanılabilirliği bu detaylar sayesinde kullanıcıyla buluşmaktadır.

Geçmişe dönüp baktığımızda bugünkünden çok farklı bir çadır tasarımı, tasviri, algısı görmekteyiz (Cürük ve Çiçekçiler, 1984; Hatton, 1979; McManners, 2009; Şenel, 2014). Çadır hakkında yapılan okumalar bağlamında, geçmişte çadırın tasarımının çevre şartlarıyla direkt olarak ilgili olduğu (ana etken, asıl sebebiyet), kalan bütün kıstasların ikincil planda olduğu gözlenmiştir. Asıl mevzu modern yerleşime geçmemiş insanın hayatta kalma durumuna yardım edebilecek bir barınma alanı oluşturmak ile alakalıdır. Bu noktada söyleyebiliriz ki günümüzde hiç zorlanmadan kabul ettiğimiz evde olmanın güven veren hali, bilinçaltımıza bu yolla işlenmiş olabilir.

Kendimizi geçmiş atalarımızın yerine koyacak olursak çok basitçe fark edilebilir ki çevresel etkenlere karşı koyma durumuna cevap niteliği taşıyan çadır ögesini oluşturmak için yine çevresel olanı kullanmak en akıllıca, pratik ve belki de dönemsel olarak incelendiğinde tek gerçekçi/mecburi yoldur. Söylenebilir ki gerekli malzemelerin büyük bir çoğunluğu, içerisinde bulunan çevrenin ürünleridir. Çevreden toplanılan, şekillendirilen veya direkt kullanılan bu unsurlar içlerinde fark oluşturacak kadar işleve uygun olmaları halinde belki de kullanıcıyla beraber göç yollarında taşınabilir objeler olarak varlıklarına devam etmektedirler, tabi ki bilimsel bir dayanağı hiçbir zaman net olarak oturtulamayacak olan, ancak konunun uzmanları tarafından kabul gören baskın düşüncelerden biridir. Keza çatki yapacağı

ağaç dallarını gittiği yerde kısa bir işleme süreciyle tekrar bulup şekillendirebilecek iken neden bütün ağırlığına mahkûm olsun bu dalların, kullanıcı. Fakat en son avdan elde ettikleri özenle kurutup beklettikleri hayvan derileri için aynı şeyi söylemek çok da mümkün olmayacaktır. Keza deri her an her yerde bulunabilen cinsten bir ürün olmamakla beraber bulunsa bile işlenmesi ve kullanıma uygun bir hale getirilmesi meşakkatli ve zaman alan bir süreçtir.

Sanayi tarafından işlenmiş veya atölyelerde elde edilen ürünlerden öncesi için anlatılan bu ilişkilerin gerekli malzemenin en doğru kaynağı olan *doğaya* bakılarak cevaplandırılması gerektirmektedir. Doğanın bize sunduklarını doğru işleyiş ve süreçlerden geçirdikten sonra çadır tasarımı ve üretimi için her şeye sahipsiniz demektir. Kendi dönemi içerisinde değerlendirildiği zaman teknolojik denilebilecek bu tarz yenilikleri, şans eseri, düşünerek ya da deneyerek bulan dönemin insanları bu bilgileri gelecek kuşaklara pratik bir öğreti ile aktarmaktadırlar. (Şenel, 2014). Ve bu öğretiler, deneyimler ile yeni varyasyonlar oluşturup bilginin işlenip geliştirilmesi olarak deneyimlenip devam sürecinde gerekli revizyonların yapılması ile kuşaktan kuşağa geliştirilip, gerekli konumlarda değiştirilip çevreye ve zamana göre adapte edilip aktarılan, bir kültürün tasviridir. Bu kültür oluşumu günümüzde etkisini eskisi kadar apaçık göstermese de hala belli yöre ve yerleşim yerlerinde geçmişten taşınan bir gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Ve söz konusu çadır ile tasarımı, gerekli malzemelerin temini, bir araya getirilmesi noktasında; üretimin belki de yüzde doksan dokuzu modern metodolojiler ve günümüz malzeme ve teknolojilerinin birleşimi ile ilerlemektedirken, dünya üzerinde hali hazırda bahsedilen modern metodolojiyi kullanan modern insanla aynı anda, aynı zaman dilimi içerisinde, aynı dünyada var olan ve var oluşlarına devam eden bazı toplumlar vardır ki hala eski metodları her gün kullanmakta, eski var oluşları takip etmekte ve kendilerine aktarılan deneyimle oluşmuş bilgiyi kendilerinden sonrakilere aktarmaktadırlar (bknz. Aborjinler). Hali hazırda ağaç kabuklarını soyup ıslatıp bekleten, hayvan derilerini ve yaprakları katman katman yalıtım malzemesi olarak kullanan bu insanlar günümüz teknolojilerinden ayrık bir şekilde yazlık-kışlık, süreklilik için ve hatta gününbirlik çadırlar üretmekte ve kullanmaktadırlar.

Günümüzde bu süreç ekonomik sebepler doğrultusunda farklı alım hacimlerinde olan, farklı satış alanlarına göre şekillenmektedir. Bu çok yönlü dağılım

kendi içinde kullanıcıya, ürünün kullanacağı yere, kullanım amacına göre kendi içinde de ayrılmaktadır. Ancak bahsi edilen ürün hangi kategoride şekillenecek olursa olsun, seri üretimden ve teknolojiden beslenmektedir.

Bir ürün olarak çadırın ve detaylarının incelenmesi ve analizi her ne kadar derinleştirilse de bundan daha mühim bir nüansı içinde barındırmaktadır çadır ögesinin mekân olma hali. Bu noktada çadırın mekân olma hali, Heidegger'ın mimarlık anlayışına, insan ögesinin mekân içindeki var oluşuna ve deneyiminin algılanmasına bağlı bir süreçtir. M. Heidegger'ın "dünya içinde olma" (Being in the World) düşünce yapısı içerisinde hermenötik- fenomenolojik bir yaklaşımla, mekânı ve insanı birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak gördüğü noktada mekânı salt mimari bir yapı olarak görme eğilimden uzakta deneyimlenen, etkileşim içerisinde olunan insanın zemin (yer) ile olan ilişkisinin anlamlandırılmasında etkin rol oynayandır.

Tasarlanan bu hacim (çadır), ana ögesiyle insanın içinde olması haliyle yer ile ilişkisi değiştirebilen seyyar bir mekân niteliğindedir. Ancak yine de barınmak için içine girildiğinde yaşanan anın deneyimi onun mekânsal hacmini etrafımıza sarılmış bir bezden fazlası yapar. Bu konu çalışmanın devamında kentsel ve kırsal hafıza modelleriyle ilintili olarak daha derinlemesine işlenecektir.

İzlenilen öge olarak çadırı ele alırsak dışarıdan bakan gözlemcinin çadıra ait deneyimi büyük oranda estetik bir algı dahilinde gerçekleşecektir. Lakin bu durum geçmişte, kişinin benliğini ve karakterinin bir tasviri olarak kullanılan bir tuval gibi işlemeye, süslemeye, bezemeye açık bir olguydu. Öyle ki çadırın fiziksel varlığı kişinin, kullanıcı bireyin kendi öz niteliklerinden öğeler barındırabilir, hatta bireysel bağlamlar ile özelleştirme, öznelleştirme durumu söz konusudur. Tarihsel süreç içerisinde bu durum her toplumda kendini göstermemiş olsa bile birçok toplumda yaygın olarak gözlemlenmiştir.

Aynı etkinin bir diğer sonucu olarak da, çadırın ana barınma ögesi olarak kullanıldığı dönem ve toplumlarda hiyerarşik yapının ve sosyal statülerin belli edilmesi amacıyla çadır çok kullanışlı bir öge olarak göze çarpmaktadır.

2.6.2. Çadır Tipolojisi

Bu bölüm de ana hatlarıyla, geçmişten günümüze çadır tipolojilerini, yer yer amaçlarını ve kullanımlarını incelenmektedir.

Çadır tipolojisi oluşturmada birbirinden bağımsız ya da birbirlerine bağımlı olarak kurgulanan birçok farklı veri mevcuttur. Bu bağlamlar düşünüldüğünde bütün çadır tipleri, birçok farklı kategoriye aynı anda girebilen gerek form gerek malzeme gerek üretim gerekse de kullanım semalarıyla oluşan girift bir yapıyla kategorize edilmesi gerekmektedir. Bu sistematik yapı işlevin ve formun ana hatlarında belirlenip detaylandırılmalıdır.

Tabi ki işlev dediğimiz kısmın içinde hakim kısımlardan biri çadırın asıl tasarlanma sebebiyeti olan barınma ihtiyacının getirdikleri ve etkenleri de çok önemli birer unsurdur. Keza form ve işlevin içine direkt olarak almasak da mevsimsel koşullar ve iklimlendirme de form ve işlevi doğrudan etkilemektedir.

İnsanoğlunun, yaradılıştan beri süregelen en temel ihtiyaçlarından biri, barınma, iklim koşulları, yırtıcıların varlığı, özerklik ve sahibiyet kavramları çerçevesinde şekillenir. Bu ve benzeri kavram ve durumsal etkiler çadır tiplerinde, yapılarında iç veya dış unsurlarında farklılaşmalara gidilmesine sebebiyet vermiştir.

Var olan barınma alanlarında yerleşimden ziyade yerleşilmesi gereken bölge de, oluşan barınma ihtiyacına üretilen barınma çözümlerinin belki de çadır tipolojisindeki farklılaşmanın en temel noktasıdır. Bu farklılaşma tasarımsal öğelerin gereklilikler ihtiyacı koşulları doğrultusunda değişmesine sebep olmuştur.

Doğal oluşum mağaralar, ağaç kavukları ve korunaklı dallar yerlerini insan elinden çıkan yapılaşmalara bırakmakta tarihsel süreç içerisinde. Bu süreçte kalıcı yerleşimin, toplumsal yapının ve toplu hayatın ortaya çıkışına kadar en önemli barınma tekniği belki de günümüzde kullandığımız çadır ögesine yakın bir olgudur.

2.6.2.1 Çadır Tipolojisi Organizasyonu ve Çeşitleri

Günümüzde kullanılan binlerce çeşit çadır mevcuttur. Bu çeşitlilik form, işlev, kullanım alanı, mevsimsel özellikler, kurulum özellikleri, malzeme bilgisi ve özel alanlar gibi birçok kriterle belli bölümlere ayrılmaktadır. Lakin bu bölümlerin ortak kümeleri ve kesişen alanları da oldukça fazladır. Her bir gruptan bazı parametreleri sağlayan tasarımlar olduğu gibi tek bir grubun alt kümesi olan örneklemeler de mevcuttur. Bu noktada oluşan sistematığın girift yapısı, her ürün için, içinde bulunduğu her kümeye ait olma durumu söz konusu olamaz. Çalışmada kategorize edilecek çadır tipinin baskın yönü birincil etken olarak kabul edilip, bu koşulda bir sistem oluşturulmuştur.

- Strüktüre Göre Çadır Organizasyonu
- Form İlişisine Göre Çadır Organizasyonu
- Malzeme Bilgisine Göre Çadır Organizasyonu
- Kullanım Amaçlarına Göre Çadır Organizasyonu
- İklimsel Koşullara Göre Çadır İlişkileri
- Özel Kategorize

Olarak 6 temel gruba ayrılan organizasyon kendi içinde aşağıda ki şema da ki gibi organize edilmiştir. (bkz. şema 2.6.2 - a)

Strüktüre göre çadır organizasyonunda; çadırların fiziksel varlıklarının duruşlarını sağlayan içyapı incelenmektedir.

Anstabil Strüktür: Çadırın taşıyıcı kısımlarını oluşturan parçalar kendi mukavemetleri ile değil esneme kabiliyetleri ve yük kaldırma özellikleri ile çalışmaktadır.

Germe Çadır: İki veya üç germe noktası ile ağırlığın yatay kuvvetlerle dengelendiği sistemlerdir. Zeminle direkt bağlantı söz konusu değildir. Doğayla buluşma noktasında ironik bir tasarım olsa da modern insanın doğada alışkın olmadığı koşullara -böcek, hayvan gibi- çözüm olarak tasarlanmıştır.

Asma Strüktür: Malzemenin dayanım özellikleri ve esneme kabiliyetleri ile oluşturulan bu sistem bohça şeklinde, balon ya da su damlası şeklinde bir iç hacmin, dayanımlı bir yere asılması ile oluşturulur. Yine zeminle bağlantı yoktur.

Stabil Strüktür: Bu noktada çadır formunun ayakta durmasını sağlayan, yerçekimine ve rüzgara karşı duran kuvvetleri, çadırın ana parçalarından olan malzemeler ile tasarlanmış, fiziksel varlığı kendi başına da ayakta durabilen, taşıyıcı yapılardır.

Tek Yan Çadır: Yarı korunaklı kısa vadeli dinlenme unsurlarıdır. Doğal yaşamda, ilkel kabilelerde sıkça karşılaşılır. Karşılıklı iki dikmenin (bel, karın hizasında) arasına dengelenen bir giriş ve bu girişten yere uzanan örgü tabakadan oluşur. Örülen dalların üstü, üst üste binecek şekilde yapraklarla kaplanır. Tek tarafı açık bu çadır tamamen barınma güdüsünden ziyade daha az korunaklı bir yapıdır.

Kubbe Strüktür: Çapraz, esneyebilen en az iki uzun salmanın (günümüzde kullandığımız çadır çubukları, pole) birbirleri üstünden eğilerek yerde dört köşe olarak sabitlenmesi ile oluşturulur. Gerekli ise salmaların araları da örülebilir(özellikle eski, doğal malzemeye kurgulanan çadırlarda aralarının örüldüğüne sıkça karşılaşılmıştır). Günümüz endüstriyel üretim kubbe çadırlarda çadır bezi 4 kısma tutunarak ayakta kalabilmektedir. Oluşan form itibariyle rüzgar gücüne karşı duran bir kuvvet oluşturmaz.

Geometrik Strüktür: Daha büyük organizasyon alanları için kullanılan, gerektiğinde orta dikmeleri mevcut olan, geometrik formlarla iç mekân oluşturan çadırlardır. Eski Türk toplumlarında, adı bu olmasa da çokça karşılaşılır. Uzun süreli barınmaya elverişlidirler.

Çatma Strüktür: Temel anlamda en çok bilinen, tarihte en çok karşılaşılan ve bilinçaltımızdaki çadır algısını oluşturan çadırın, strüktürel yapısıdır. Esneyebilecek kadar yaş, sağlam durabilecek kadar kuru, uzun an az üç adet salmanın tek bir nokta da bağlanması ve diğer ucun alan tanımlayacak şekilde (120 derece ideali) açılması sonucunda oluşturulur. Üst kaplamadan önce hem kaplamanın duruşu için hem de strüktürün sağlamlığı için aralara ek örmeler kurgulanabilir. Yapı fizibilite itibari ile yan kuvvetlere (rüzgar dayanımı) karşı oldukça zayıftır.

Form ilişkisine göre çadır organizasyonunda; strüktürün el verdiği şekilde işlenmiş ve özellikle rüzgara olmak üzere iklim ve doğa şartlarına göre tasarlanmış formlar incelenmektedir.

Asma Formlar: En basiti ilk bakışta insan boyutlarında bir bohçayı andıran bu formların değişik varyasyonları mevcuttur. Tek noktadan asılan formlarda bohça yaklaşımı (küre-geoit), iki noktadan asılan formalarda hacimli ve kapalı bir hamak gibi, üç noktadan asılan formlarda tabanı geniş üçgen prizmalar gibi sonuçlar oluşmaktadır. Bu noktada yerçekimine karşın olan savaşın ve asma-germe kuvvetlerinin etkileri sonucu oluşan form üründen bağımsız şekillenebilmektedir. Önemli bir nokta bu tarz çadırların zeminle bağlantısı olmaması durumu ve yer ile direkt olarak ılıski kurmamalarıdır. (bknz.foto 2.6.2.1 - a) (bknz.foto 2.6.2.1 - b) (bknz.foto 2.6.2.1-c)

(fotoğraf 2.6.2.1 – a): asma formlar (kaynak url – 3)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – b): asma formlar (kaynak url –4)

<http://www.ohmytent.net/>

(Fotoğraf 2.6.2.1 – c): asma formlar (kaynak url –5)

Kubbe Formlar : (Dome) Strüktürel malzemenin esneme kabiliyetinin forma dönüştüğü bu örnekler, rüzgar dinamiklere için tasarlanmıştır. Form itibariyle rüzgara direnmeyen bu yapı, rüzgarın kuvvetinden etkilenmek yerine onun akışı içinde yüzeysel geçiş sağlamaktadır. Bununla beraber aynı zemin alanında tanımlanabilecek hacim genişliği bakımından da çokça tercih edilir. (bknz. Foto 2.6.2.1 d)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – d): dome tipi çadır (kaynak url –6)

Tünel Formlar : (Bivak) Doğayla buluşulan noktada, zeminle olan ilişki ve dış etkenler düşünüldüğünde ortaya konan en önemli etken belki de rüzgara olan dayanımsa eğer, tünel formlar direk bu iş için tasarlanmış çadırlardır. En az dört noktada yer ile bağlantılanan bu çadır tipleri üç giriş çıkışlı veya iki giriş çıkışlı olabilir. Sert rüzgarlara ve iç hacimde oluşturduğu iklimlendirme ile kış şartları için uygundur.(bknz. Foto 2.6.2.1 - e)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – e): bivak tipi çadır (kaynak url –7)

Tulum Formlar: Temel olarak taşıyıcı strüktürü bulunmayan ve kendi başlarına fiziksel duruşları stabil olmayan bu çadırlar uyku tulumunun biraz daha

geliştirilmiş gibi görülebilir. Profesyoneller tarafından giyilebilir çadır diye de tabir edilir. Ek eşyalar için hacimlerin olduğu ve içine yatar pozisyonda girilen bu çadırların en büyük özelliği taşınabilirlikleridir.(bknz. Foto 2.6.2.1 - f)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – f): tulum tipi çadır (kaynak url –8)

Üçgen Formlar: Klasik anlamda dünya tarihinde de en çok karşılaştığımız, bilinçaltımızda ki çadır imgesini oluşturan formlardır. Temelde orta dikmeye ihtiyaç duymaksızın 3 sağlam ve uzun parçanın tek yerde birleştirilmesi ve açık kısımlarının yüzeye basacak şekilde açılması ile (en iyi denge 120 derece) elde edilir. Yerliler bu tarif için kullanacakları dalları seçerken "adam boyu artı iki kol boyu içi yaş dışı kuru dal" tabirini kullanırlar². Bu yapılar rüzgar dayanımı düşük olabilen çadırlardır ve günümüzde çok tercih edilen olmasa da insanlık tarihi boyunca çok farklı yerlerde ve zamanlarda çokça karşılaştığımız bir örnektir (bknz. Foto 2.6.2.1 – g)

² Kaynağı net olmamakla beraber, konuda bilgi sahibi insanla yapılan görüşmede edinilen bilgidir. Eskiden gelen söylev.

(Fotoğraf 2.6.2.1 – g): üçgen formlar (kaynak url –9)

Tek-yan(tek cephe) Formlar: Bu çadırlar ilk bakışta komple kapalı bir çadır gibi gözükmese de özellikle ilkel toplumların uzun yolculuklarında günübirlik kullandıkları tip olarak çokça kullanılmışlardır. İki yan destek ve yukardan yere uzanan tek cephenin kaplanmasıyla oluşan bu örneklem gerek iklimlendirme gerek rüzgar konusunda çok zayıftır. Gölgeleme eylemine ve uzaktan görsel kamuflaje yardımcı olsa da, her malzemeyle kolayca kısa sürede yapılması en önemli özelliğidir.(bkzn. Foto 2.6.2.1 - h)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – h): tek yan çadır (kaynak url –10)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – h): tek yan çadır (kaynak url –11)

Büyük Alan Tanımlayan Formlar: Bu formlar ortak kullanım alanları için özelleştirilmiş tarihte de sık sık denk geldiğimiz günümüzde de çokça kullanılan örneklemelerdir. Strüktürel olarak diğer modellere benzemeyen, tanımladıkları alana göre özelleşmiş geometrik çözümler ve bağlantı detayları içerirler. Toplu organizasyonlarda (panayır, sirk, düğün; savaş/kuşatmalar, hiyerarşik gösterge) denk geldiğimiz bu tür gerektiği koşullarda uzun süreli barınma müsaade edecek iç hacme ve sağlamlığa sahiptir.(bkzn. Foto 2.6.2.1 - i). (Bununla beraber 2010 yılının temmuz ayında bu kategoriye girebilecek uç boyutlarda bir örnek kazakistanda inşa

edilmiştir.150 metre yükseklik, 250000 metre kare kullanım alanı) (Bknz. 2.6.2.1 – Han Çadırı)

(fotoğraf 2.6.2.1 – i): büyük alan tanımlayan çadır (kaynak url –12)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – Han Çadırı): büyük alan tanımlayan çadır (kaynak url –13)

Malzeme bilgisine göre çadır organizasyonu düşünüldüğünde;

Kıl Çadırlar: Yörük çadırı olarak ta bilinen bu çadır genelde keçi kılının işlenmesiyle elde edilir. Yüz yıllarca birçok toplumun temel barınağı olarak

kullanılan çadır eski Türklerin de barınma ve geçim usullerindendir. Sağlam bir strüktürle her iklime uygundur.(bknz. Foto 2.6.2.1 - j)

(fotoğraf 2.6.2.1 – j) : kıl çadır (kaynak url –14)

Diğer Doğal adırlar: Geçiřten günümüze kullanılan birçok çadır malzemesini kapsayan bu bölüm, hayvan derilerinden, otsu bitkilere, odunsuların kabuklarından geniş yapraklara birçok farklı dış malzeme içerir. Kurgulanacak olan tasarımın konum ve iklim ilişkisi, kullanım süresi göz önünde bulundurularak bu malzemelerin belirli kombinasyonları ve farklı işlenişleri mevcuttur.(bknz. foto2.6.2.1 – k)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – k): aborjin yazlık çadır (kaynak url –15)

(Fotoğraf:2.6.2.1 – k): eskimo yazlık çadır (kaynak url –16)

Bez Çadırlar: Özellikle günümüzde en çok rastladığımız çadır malzemesidir. Endüstriyel üretimin sonucu olarak ortaya çıkan birçok farklı türde bez ve kumaşın dış malzeme olarak kullanılması durumudur. Üretim ve malzeme teknolojilerinin gelişmesiyle, her mevsime, iklime veya şarta uygun bir çadır bezi üretimi söz konusudur. Özellikle seçici geçirgen kumaşların üretilmesi ve mikro dokuma teknolojileri bu ürün yelpazesini bir hayli genişletmiştir. (bknz. Foto 2.6.2.1 - m)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – m): bez çadır (kaynak url –17)

Plastik Çadırlar: Pinomatik sistemlerle kurgulanmış çadırlarda sıkça karşılaştığımız bu malzeme iç-dış basınç dengesini ve basınç kuvvetlerini strüktür olarak kullanan çadırlarda, dayanımlı plastik malzeme olarak kullanılmaktadır.

Bununla beraber piyasa şartlarına göre fiyatı düşük olan birçok çadır da dış cephe malzemesi olarak sıfır geçirgenlikte ki plastik bez malzemeyi kullanmaktadır. Çadır için uzun süre kullanımda olduğu durumlarda tavsiye edilmez.(bknz. foto 2.6.2.1. n)

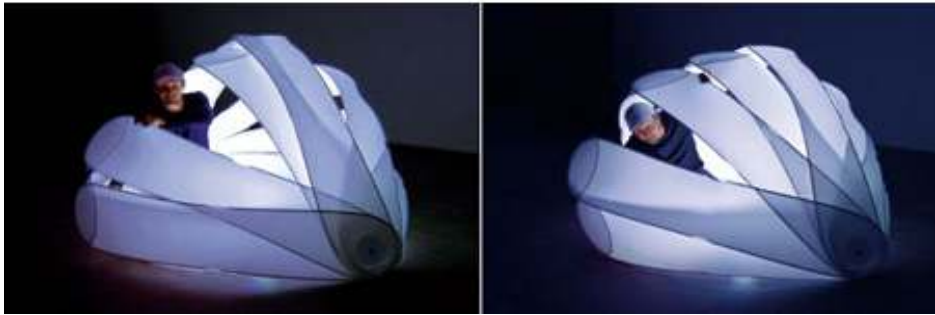
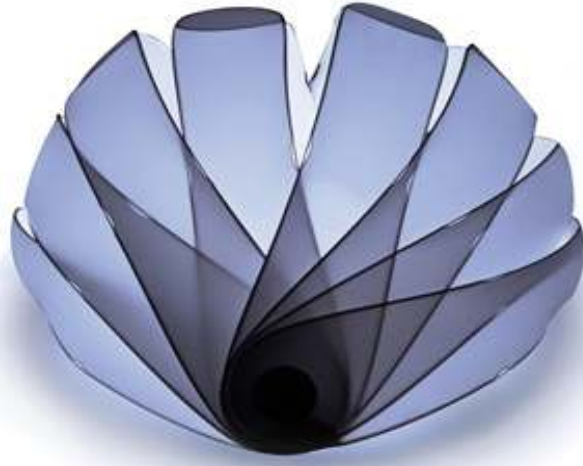

(Fotoğraf 2.6.2.1 – n): plastik çadır (kaynak url –18)

Hightech Çadırlar: Piyasa koşullarında özellikle ülkemizde talep oldukça düşük olsa da, araba fiyatına alabileceğimiz çadırlar da mevcut. İnanılmaz hafif ve dayanıklı yapıları, ayarlanabilir özellikleri, kendinden enerji üreten, hatta kendi kendini tamir edebilen nanotech özellikli çadır materyalleri de vardır. (bknz. Foto 2.6.2.1 - o)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – o): hightech çadır (kaynak url –19)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – o): hightech çadır (kaynak url –20)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – o): hightech çadır (kaynak url –21)

Kullanım amaçlarına göre çadır organizasyonu düşünüldüğünde;

Keyfi Tercihler: Bu bölümde organizasyonun kimliğine göre malzeme form strüktür her şey değişebilir. Her kategoriden belli organizasyonlara dahil örneklemeler elde edilebilir.

Tatil organizasyonları: Kısa veya uzun dönem çadır tatilleri, yazlıkçılar ve çadır kampları. (bkz. Foto 2.6.2.1 - ö)

Spor Organizasyonları: İzcilik faaliyetleri, dağcılık ve doğa sporları gibi organizasyonlarda kullanılan, yine kurguya göre değişim gösteren birçok tür içermektedir. (bkz. Foto 2.6.2.1 – p)

Tercihi Hayat Şekli: Sayıları dünya üzerinde azımsanmayacak kadar var olan bu insanların bir kısmı maddi koşulsuzluklardan bir kısmı ise maddiyatla alakalı olmaksızın bohem felsefeyle, bir kısmı da kapitalizm karşıtı tercih bazlı ve bazıları da iş veya toplumsal yaşayış biçimi olarak çadırlarla yaşamaktadırlar. Bu noktada tipoloji, form ve malzeme kurguya göre şekillenen birer olgudur.

(Fotoğraf 2.6.2.1 – ö): tatil organizasyonu çadır tipi (kaynak url –22)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – p): dağcı çadırı
(kaynak url –23)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – p): spor organizasyonu çadır tipi
(kaynak url –24)

Mesleki organizasyonlar gereğince çadırlar gruplandırılırsa;

Şantiye Koşulları: Ülkemizde daha çok prefabrik yapılar ve konteynır yerleşimleri gözlense de şantiye hayatında da çadır kullanımı oldukça yaygındır. İşleve göre kurgulanmış hacimde, tıbbi çadırlar, yemek çadırları gibi örnekler mevcuttur. (bknz. Foto 2.6.2.1 - r)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – r): şantiye çadırı (kaynak url –25)

Operasyon Birimleri: Amaca yönelik hizmet eden özel organizasyonlarda -Akut, Kızılay, askeri tatbikatlar ve operasyonlar- çevre ve ihtiyaç şartlarına göre şekillenen çadır kullanımı mevcuttur. (bknz. Foto 2.6.2.1 - s)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – s): operasyon çadırı(kaynak url –26)

Göçebe İşler: Dönemsel/mevsimsel tarım işçileri -ırgat- gibi geçici barınma durumları oluşturan mesleklerde, konaklamanın sağlanması için birincil tercih iş bölgesinde konumlandırılan çadırlar olmaktadır (maddi sebepler). (bknz. Foto 2.6.2.1 – ş)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – ş): ırgat çadırı

(yazarın arşivinden)

Askeri Durumlar: Gerek uzun süreli gerek kısa süreli gerekse tek gecelik fark etmeksizin sahada görev alan askerlerin barınma çözümü olarak çadırlar vazgeçilmezdir. Öyle ki her asker çantasında bir çadırın yarısını taşır ve gerektiğinde iki asker bir çadır kurar. Askeri koşullanmalarda bireyselden başka birçok toplu kullanım çadırı da mevcuttur. (bknz. Foto 2.6.2.1 - t)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – t): asker çadırı (kaynak url –27)

Mecburi Durumlar: Bu durumlara daha önce örneklendirdiğimiz göçebe, askeri ve maddi kaynaklı tercih sebepli durumlar örnek gösterilebilir.

İklimsel koşullara göre çadır ilişkileri incelendiğinde;

Aşırı İklim Çadırı: Aşırı sıcak ya da aşırı soğuklarda kullanılmak için tasarlanmışlardır. Yüksek irtifa tırmanışları gibi özel durumlarda kullanılan yüksek teknoloji materyal ve sağlam detaylar içerir. Her iklimde kullanılabilen bu çadırlara dağcılar arasında 5 mevsim çadır da denir. (bkz. Foto 2.6.2.1 - u)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – u): aşırı iklim çadırı (kaynak url –28)

Dört Mevsim Çadırı: Özel tırmanışlar ya da çöl iklimi gibi uç noktalar dışında kullanılabilecek en ideal çadırlardır. Yaz, kış ve ara mevsimlere uyum gösterir. Kullanılan malzeme ve detaylar ile çok sağlam ve hafiftirler. Kaliteli bir dört mevsim çadır doğru yerleşim ve doğru arazi okuması ile gerekli durumlarda aşırı iklimlere bile kısa süreli uyum sağlayabilir. (bkz. Foto 2.6.2.1 - ü)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – ü): dört mevsim çadır (kaynak url –29)

Üç Mevsim Çadır: Yaz ve bahar ayları için tasarlanmışlardır. Diğer modellere göre daha hafiftirler fakat dayanım ve ömür olarak çok daha aşağıdadırlar.

Zorlu kış şartlarına uygun değildirler. Üreticiler, doğru kurulum-sökülüm ve bakım ile üç mevsim çadırla 100 kurulumluk ömür biçmektedirler. (bknz. Foto 2.6.2.1 - v)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – v): üç mevsim çadır (kaynak url –30)

Nefes Alabilen Tek Katlı Çadır: Yine aşırı iklimler için tasarlanan bu çadır çok hafif tek katlı özel kumaştan imal edilir. Su geçirmeyen ama hava geçiren yapısı ile kuru ve soğuk iklimler için tasarlanmıştır.(bknz. Foto 2.6.2.1 - y)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – y): nefes alabilen tek katlı çadır malzemesi (kaynak url –31)

İki Mevsimlik Çadır: Dağcıların literatürdeki varlığını kabul etmedikleri, üretici firmaların kar payı yüksek diye değerlendirdiği ve en çok sattıkları ürünlerin bu gamda olduğunu söyledikleri, oldukça kalitesiz ve basit malzemeden yapılan, dayanıksız, az ömürlü çadırlardır. Ucuz tüketim ürünleri olarak değerlendirilmektedir.(bknc. Foto 2.6.2.1 - z)

(Fotoğraf 2.6.2.1 z): iki mevsim çadır (kaynak url –32)

Özelleşmiş ilişkilere göre çadır tipleri incelendiğinde;

Araç İlişkili Çadırlar: Karavanlara ek yan alan tanımlayan, bagajla birleşen ya da pikapların üstüne kurulabilen geçme detaylı çadırlardır. (bknc. Foto 2.6.2.1 - w)

(Fotoğraf 2.6.2.1 – w): araç ilişkili çadır (kaynak url –33)

Afetsel Çadırlar: Afet sonrası en kısa sürede temin edilen ve farklı kurguları olan çadırlardır. Pinomatik sistemle çalışan şişme versiyonları mevcuttur. (bknz. Foto 2.6.2.1 - x)

(Fotoğraf 2.6.2.1 - x): kurtarma botu afet çadırı (kaynak url –34)

2.6.2.2. Kısaca Çadır Teknolojileri ve Unsurlar

Kullanılan teknoloji ne kadar ileri olursa olsun ya da içinde bulunduğu an geçmişte ya da şu anda olsun, çadır tipolojisi belli başlı temel unsurlar dahilinde şekillenmektedir. Tabi ki istenilen koşulda bu unsurların hiçbiri kullanılmadan da çadır tasarımları yapmak mümkündür. Bazı noktalarda malzeme ya da form ilişkileriyle çadırı oluşturan unsurlar birleştirilmiş ya da farklı işlevler tanımlanmış olsa da, klasik metot ile çadır teknolojisini kısaca inceleyecek olursak; temel olarak, yerçekimine cevap olarak ayakta durma kuvvetini oluşturan strüktür (bu noktada mimar ve inşaat mühendisleriyle yaptığım görüşmeler sonucunda iki farklı sonuç elde edilmiştir) ve dış atmosfer ile -gerektiği kadar- ilişkiyi şekillendiren dış cephe olmak üzere iki temel öge mevcuttur. Daha ufak işlevlere tanımlanan başka parçalar da vardır. Bunları ise alt kategori olarak değerlendirmekteyim.

Strüktür Unsurları: En temel anlatımıyla çadırın fiziksel varlığının mekan tanımlayabilmesi için gerekli mukavemeti sağlayan iç ya da dış yapı. Tabi ki seçilen örneklemin kalitesi ve fiyatına göre değişkenlik gösterse de genel olarak alüminyum ya da plastik malzemeden üretilen çatı mevcuttur. Bu çatı çadırın formuna göre bükülme noktaları, taşınabilirlik için bağlantı detayları içermektedir. Malzemenin iç dayanımı ve esneme kabiliyeti üzerine kurulan bir taşıyıcı sistemdir. (bknz. Foto 2.6.2.2 – a)

(Fotoğraf 2.6.2.2 – a): çadır polü (kaynak url –35)

Dış Cephe Unsurları; kurulan strüktürün üstüne ördüğümüz, geçirdiğimiz, iç mekân oluşturan, dış cepheyle olan fiziksel bağlantıya tanım getiren ve zeminde alan tanımlayan, binalarda cam ya da duvar malzemesinin çadır tipolojisindeki karşılığıdır. Hayvan derisinden, otlara, yüksek teknoloji kumaşlardan eski usul keçeye birçok çeşit dış cephe unsuru tanımlanabilir.

Ara Unsurlar; varlıkları olmadan da temel çadır fonksiyonları kurgulanabilen ancak işi kolaylaştırmak açısından çadırlarla beraber tasvir edilen parçalardır.

Çadır Kazığı; Çadırın fiziksel yapısını sağlamlaştırmak amaçlı gerilen iplerin veya çadırın kendi zemin ve yan yüzey detaylarını yere sabitlemek ve rüzgar

dayanımını arttırmak için, toprağa gömülen, sert ve kırılmaz malzeme tercihli kazıklara denir.(bknz. foto 2.6.2.2 – b)

Fırtına Klipsi; fırtınalı hava koşullarında, sert ve çok yönlü esen rüzgarlara dayanımı arttırmak için dört yönde hareket eden iç içe millerin oluşturduğu her yöne dayanım gösteren vida sistemlerine denir.(bknz. foto 2.6.2.2 – c)

(Fotoğraf 2.6.2.2 – b): çadır kazığı

(kaynak url –36)

(Fotoğraf 2.6.2.2 – c): fırtına klipsi

(kaynak url –37)

Yukarda saydığımız unsurların tamamı geçmişte özenle el işçiliği ile yapılmış olsa da günümüzde endüstriyel üretim olarak her bir unsur kendi basına kolaylıkla seri üretime tabi olan ürünlerdir.

Çadır bezleri türden türe farklılık gösterse de genel kumaş üretim aşamalarına tabidir. Branda dediğimiz salt plastik bezi değil gerçek çadır kumaşını inceleyelim.

Binlerce 250 metrelik polyester iplik bobinleri tek bir sarma makinesinde sanki yol gibi yan yana birleşirler. Bu iplik yollar diagonal olan diğer yollarla birleştirilirler. 7000 dikey 7000 yatay ilmik dokuma tezgahına gelmeden hemen önce dokuma işleminde parçalanmamaları için su bazlı bir yapıştırıcı sıvıdan geçerler. 7000lik parçalar dokuma tezgahlarında -makinelinde- istenilen sıklıkta birleşirler. Endüstriyel üretimde dakikada ortalama 600 örme yapılır. Daha sonra yıkanan ve kurutulan bu dokumalar gerekliyse boya işlemine tabi tutulur. Boya kimyasalında (sıvı) 6 saat bekletilen kumaşlar 300 derecedeki silindirlerde 15 dakika kalacak şekilde ilerlerler. Bu temel üretim prosesi üretilecek kumaşın kullanılacağı alana göre, üretim basamaklarında farklılaşmalar gösterir. Örneğin cm^2 ye 1 dokuma ile elde edilen delikli kumaş tamamen su geçirirken, cm^2 ye 8-16 dokuma suyun

malzeme üstünde akmasına sebebiyet verecek sıklıktadır. Bu işlem makro düzeyde ele alındığında asla su geçirmeyen tek katmanlar oluşturulabilmektedir.

Günümüz çadırlarında kullanılan strüktürel parçalar, plastik ve alüminyum, karbon fiber ve polietilen malzemelerden üretilmektedir.

Genel anlamda plastik enjeksiyon ve ekstrüzyon ile üretilmektedir. Gerekli esneklik ve sertlik sağlanması için malzemenin içyapısında (hammadde) uygulanan değişimler mevcuttur.

Çadır kazıkları genel olarak sertleştirilmiş çelik veya valf çeliği kullanılmaktadır. Üretim hayatına tel olarak başlayan bu malzeme form özelliğine göre çekme ve bükme işlevlerinden geçtikten sonra gerekli sertlik için malzeme kombinasyonuna ek olarak ısıtma işlem ve soğutma kullanılmaktadır.

Çadır tipolojisine baktığımızda farklı işlevler ve farklı mevsimler için tasarlanan birçok farklı model form görmekteyiz. Bu süreç tarih boyunca da bu şekilde olmuştur. Aynı kabilenin farklı mevsimler için tasarladıkları farklı çadırlar veya barınma birimleri, farklı işlevlere atadıkları farklı form ilişkileri mevcuttur.

Belki de bu noktada, bütün bu farklılıklar göz önüne alındığında asıl ortak nokta (yavaş yavaş değişmekte de olsa) zeminle olan ilişki ve taşınabilirlik kavramlarının sorgulanmasıdır.

Doğanın mevcudiyeti içerisinde ister yerli bir kabile ister modern insan olsun kendine tanımladığı bir alan ve zeminle kurduğu bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiler kapsamında gerek sürekli barınma modülü olarak gerek çok kısa barınmalarda, çadır tarih boyunca insanlığın sürekli kullandığı ve zamana, mekana, mevsime, ihtiyaca, hiyerarşik sisteme ve estetik algıya göre değişiklik gösteren; lakin temel işlev olarak ortak payda da buluşabilen bir üründür.

Sanayileşme sürecinden önceye, hatta çok çok önceye dönelim. Cro-magnen atalarımıza, 10.000 yıl önceye dönelim. Ve teknoloji kelimesinin sorgusuna o zamanda başlayalım. Keza teknoloji sadece bizim zamanımıza ait bir kavram değil, sorgulanan zamanın anlayışında bir kavramdır. Hele ki günümüz dünyasının modernite ve kapitalizm kavramları, tüketim alışkanlıkları yeni ve eski teknoloji

arasındaki sınırı on yıllardan yıllara, yıllardan aylara ve hatta artık günlere dakikalara çekmiştir.

Bir balinanın göğüs kafesini yaprak ve hayvan derileriyle kaplayıp içine girmek şuan bize teknoloji anlamını çağrıştırmasa da dönemsel incelersek bu ciddi bir teknolojik gelişmenin başlangıcıdır. Bu barınma işlevinin pozitif etkilerini farkedemeyen insan modeli göçebe toplum yapısına uyduramadığı, yanında götüremediği balina kemiklerinin yerine her yerde bulabileceği dalları kullanmıştır. Zamanla dalların kendi içinde kırılma noktalarını ya da bükülme kabiliyetlerini fark ettikçe farklı işlevlere farklı dallar, ağaçlar hatta kemikler kurgulamışlardır. Üstlerine doğanın onlara sağladığı yaprakları kullanmak yağmur için yeterli olsa da ağaç kabuklarını düzgünce çıkartmayı öğrendikten sonra ısı ya da çözüm bulan bir dış kaplama elde etmiş olmuşlardır.

Tek bir kalın katman yerine üst üste konumlandırılan ince katmanların aralarında oluşturdukları sıkışmış hava katmanlarının çok iyi bir yalıtım olduğunu fark edip buna göre şekillendirdikleri giysileri ve barınma usulleri de, bugün kullandığımız anlamdan farklı olsa da teknolojik birer gelişmedir.

BÖLÜM 3: MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ VE ÇADIR

Tez çalışması kapsamında, çadır ilişkileri incelenen örneklem gruplarından birini oluşturan ırgatlar için, Çukurova yöresinde, Aksaray yöresinde alan çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, gözlem, derinlemesine mülakat, grup görüşmeleri, sözlü tarih çalışması ve alandan edinilen deneyimler göz önünde bulundurularak ortaya niceliksel ve niteliksel veriler konmuştur. Bu veriler söz konusu kişilerin izni alınarak ses kaydı ve fotoğraflarla desteklenmiştir, etik değerler çerçevesinde ele alınan bu verilerin analizi yapılmıştır.

Bu bölümde tezin kapsamında incelenen kırsal yaşayış ve mevsimlik tarım işçileri ile yapılan görüşmeler, alandan edinilen bilgiler, veriler gözlemler ve alanda direkt olarak deneyimlenenler aktarılacaktır. Yapılan çalışmalarda edinilen, gözlemlenen, fotoğraflanan veriler analiz edildikten sonra ortaya çıkan datalar beş ana başlıkta organize edilmiştir.

3. 1. Araştırma Alanı ve Yöntem

Bu bölümde alan çalışması sonucunda elde edilen veriler ve bulgulardan ziyade, alan çalışmasının genel işleyişinden sürecin bütününden kendi içsel deneyimlerden ve gözlemlerden bahsedilecektir. Bu noktada alan çalışması sürecinin tamamı boyunca edinilen deneyimler, yaşayış ve kültür gibi birçok konuda kaynak niteliği taşıyan gözlemlenebilir gündelik veriler ortaya koymaktadır.

Alan çalışması genel hatlarıyla, kentte şekillenen ön hazırlık evreleri ve yine kentte geçen görüşme ve edinimlerin analizi, notların alınması, saha çalışmaları ve kentte yapılan ön görüşmeleri içermektedir. Süreci tek tek ele almak gerekirse, kentte yapılan ön çalışmalar, sahaya yapılan ön çalışmalar, bireysel derinlemesine görüşmeler, odak grup görüşmeleri, işçilerin çalışma sürecinde yapılan katılımlı gözlemler ve bazı bireylerle sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasının

yapılacağı yöreye gidilmeden evvel konu ile daha önce yapılan çalışmaların okunması ve ilgili verilerin elde edilmesi alan çalışması öncesi yapılmış ilk hazırlıklardır.

İlk çalışmanın yapıldığı yer olan Çukurova yöresi, Seyhan (merkez Adana) ile Karataş ilçesi arasındaki tarımsal alanlar ve çiftliklerdir. Çukurova yöresinde 3 farklı saha alanı deneyimlenmiştir. 8 toprak sahibiyle direkt olarak görüşülmüş, 3 tanesinin ekim-dikim alanları deneyimlenmiştir. Alan çalışmasının yapıldığı bu 3 ayrı örneklem alanlarında her ekim bölgesine dair sorumlu dayı başı ve ailesiyle görüşülmüştür. Hali hazırda çalışan veya işi bırakmış 9 dayı başı ile de ayrıca görüşülmüştür. Her çalışma alanında 3 ırgat ve ailesiyle görüşülmüştür. 2 çalışma alanında odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Birinci odak grup görüşmesinde izleyici olarak katılanlar hariç 7 katılımcı, ikinci odak grup görüşmesinde izleyiciler hariç 8 katılımcı mevcuttur. Bir örneklemde 2 gün boyunca çadır hayatı ve tarla işi deneyimlenmiştir. Alan çalışması boyunca 2 adet sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Bütün çalışmalar görüşmecilerin izinleri alınarak, iki farklı kaynakla ses kaydı altında yapılmış, aynı zamanda görüşmeler esnasında gerekli noktalarda not tutulmuş ve görüşmeler sırasında fotoğraflarla desteklenmiştir.

Alan çalışmasının kentte başlayan ön hazırlık evresi ilgili kişilere ve yerlere yapılan telefon görüşmeleri, görüşmeciler ve gruplar için soruların hazırlanması, saha planının yapılması ve gerekli ekipmanların hazırlanmasıdır. Bu süreçten sonra alan çalışmasının yapılacağı yere gidilme evresinde, şehirden çıktıktan sonraki kısım kayda değer veriler içermektedir. Öyle ki çalışma alanına erişebilmek kişisel ulaşım aracı ile bile zahmetli ve yorucu, zor bir süreçtir. Kırsalda yapılan bu yolculuklar sürüşe uygun olmayan yollarda gerçekleşmiş olup alışveriş ve temel ihtiyaçların karşılanabileceği satış imkânlarından bir hayli uzaktadır. Birbirlerine göre şekillenen su kanalları ve tarlaların aralarına yerleştirilmiş olan ulaşım yolları her türlü kazaya ve olağan dışı duruma müsait zeminlerdir (yer yer su taşmaları, zemin çökmeleri, araçların gitmekte zorlandığı yollar).

İlk görüşmemiz aynı zamanda bizi kendi kültürüyle karşılayan, yıllarca ırgatlık yapmış, sonra dayıbaşı mevkiine yükselmiş, şimdilerde ailesiyle beraber

toprak sahibinin çiftliklerinden birine yerleşmiş ve kâhyalık yapan Mehmet dayı ile başlamıştır.

Bundan sonra bireysel görüşmelere, derinlemesine mülakatlara ve odak grup görüşmelerine geçilmiştir. Tarlada çalışan ve çadır yerleşkesinde kalınan 2 gece 3 gün haricinde birer gün aralıklarla saha çalışmaları yapılmış ara günlerde yapılan çalışmaların analizleri, döküasyonları hazırlanmış, gerekli revizasyonlar yapılmıştır. Bununla beraber derinlemesine görüşme yapılan 8 toprak sahibinin 6'sıyla şehirde görüşülmüştür.

Bununla beraber çalışma yöresinin kültürüne ve kültürel mirasına ithafen çalışma öncesi ağaların ağası H.S ziyarete gidilmiş, çalışma anlatılmıştır. Çalışmanın yapıldığı yöreye ve yörenin insanlarına ve kültüre gösterilen bir saygı ifadesi olarak ağaların ağasının durumdan haberdar edilmesi uygun görülmüştür. Ağaların ağasından direkt çalışma ile alakalı veri almak gayesi olmasa da çalışılan kültürün asıl yöneticisi ve süregelişini, devamlılığını sağlayan bu kişiyle görüşülmesi, yapılacak çalışma hakkında bir farkındalık oluşturmuştur.

3.2. Dil

Yapılan çalışmada daha önce yer yer duyulmuş olsa bile farklı anlamlar yüklendiğinden dolayı tekrar tanımlama gerektiren kelime ve kelime bütünleri bulunmaktadır. Bu bölüm bu sebeple kurgulanmıştır. Keza çalışmanın içerisinde ifade ettiğimiz birçok tanım kendi terminolojisini içermektedir. Tanımlamalar yapılırken sadece direkt kelime anlamları üzerinden tartışılmayacak gerekli bilgiler ve verilerle (kaynaklardan ve sözlü tarih çalışmalarından elde edilen) anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışılacaktır.

Mevsimlik tarım işçisi: Kelime bütünlüğü kendi içsel yapısı içerisinde değerlendirilecek olursa mevsimlik, tarım ve işçi kelimelerinden oluşmaktadır. Bu noktada en basit haliyle söylenebilir ki; mevsimlik- belli bir süreç dahilinde, sezonluk olarak belirlenen zamanı, tarım-yapılacak işin genel adını ve niteliğini, işçi

de en genel haliyle işi yapan kişi olarak tanımlanabilir. Böyle basit bir ifadeye gidilmesinin elbette belli sebepleri mevcuttur, keza bütün isimler genel anlamlarını da içermektedir.

Mevsimlik kelime ürünün ekiminden, dikiminden, toplanmasından, yörede kalınacak süreden kısaca çalışmanın her türlü farklı zaman dilimini kapsayan bir “ belirlenen süreçler anlatısıdır.” Tarım kelimesi toprakla üretimin ilişkisi olarak ele alındığında, ürünün türünü ya da yapılan işin türünü ayırt etmeksizin her türlü tarımsal faaliyeti içermektedir. Yani tarımın ya da ürün yetiştirme sürecinin kısmi bir alanına özelleşmekten ziyade her türlü tarımsal işin yapılması ve her sürecin yönetilmesi anlamında kullanılmaktadır. İşçi kelimesi içinde özelleşmiş bir alan barındırıyor gibi gözükse de (tarım ile uğraşan işçi), daha derine bakılıp, daha derinlemesine bir sorgulama yapıldığında, yapılan işin sadece tarımla sınırlı kalmadığını bu yüzden de işçinin sadece tarım işçisi olarak nitelendirilmesinden genel anlamıyla işçi olarak nitelendirilmesi daha uygundur. Keza tarım faaliyetlerinden önce ve sonra gerek bireysel gerek toprak ağası için taşıma yükleme, kurulum gibi başka süreçlerde de emek sarf etmektedirler. Hatta öyle ki birçok çiftlik gerekli gündelik işlerde ve yaşanan teknik ya da olağan arızalarda da kent merkezlerinden işin asıl ustasını getirtmektense imkanlar dâhilinde mevsimlik tarım işçileri ile (ilgili beceriye sahip kişiler) ihtiyaçlarını gidermektedirler. Öyle ki dayıbaşılardan biri ile yapılan mülakat esnasında ayranları hazırlayan kişinin (mutfak çalışanı) aynı zamanda (gündüz) mevsimlik tarım işçisi olduğunu ve bununla beraber çiftlikteki elektronik arızalarda da tamir eden-edebilecek olan kişi olarak sorumlu tutulduğunu öğrendik.

Bu bağlamda alandan edindiğimiz bilgi ve deneyim sonucunda genel bir tanım yapmak gerekirse diyebiliriz ki; mevsimlik tarım işçisi, ikamet ettikleri yerlerde ya da bu yerlere farklı, uzak ya da yakın başka yerlerde, yörelerde, tarım ilişkilerinin her türlüşünü ve hatta gerekli koşullarda daha fazlasını icra etmek için şekillenen bir yaşayışla, gündelik, saatlik ya da yapılan iş miktarına göre ücretlendirilen çalışanlardır. Bu noktada çalışmamızda, daha önce yapılmış olan ilgili çalışmalarda (Özbekmezci, 2004; Turhan, 2011; Çınar ve Lordoğlu, 2011) kavramsallaştırılan yöre içi ve yöre dışı mevsimlik tarım işçisi tanımlarından, çalışmamız için daha gerekli olan yöre dışı mevsimlik tarım işçisi tanımlarından

yararlanmış bulunmaktayız. Literatürdeki adı mevsimlik tarım işçisi olarak nitelendirilen bu işçiler yörelerde, amele, işçi, ırgat olarak (en yaygın kullanımı ırgattır) isimlendirilmektedirler.

Dayıbaşı: Üretici ile tüketici arasında alım satım konusunda bağlantı kuran ve bundan kazanç sağlayan kimse mutavassıt (www.tdk.gov.tr) yani ürün ya da hizmetin sağlayıcısı ile tüketicisini buluşturan bundan para kazanan kişiye aracı demektedir. Mevsimlik tarım işçilerinde de bütün çalışma süreci benzer eylemlerle yürümektedir. Çiftlik sahibi, toprak ağası (işveren) ile mevsimlik tarım işçisi ile arasındaki her türlü iletişimi sağlayan işçilerin gelişlerini, masraflarını, gidişlerini ayarlayan gerekli istek ve yönergeleri, iş yapısını ve her türlü durumu toprak ağasından öğrenip işçiye anlaşılabilir bir dille aktaran, yapılan iş süresinde de işçilerin kontrolünden, güvenliğinden sorumlu olan kişidir. Kısaca mevsimlik tarım işçisi ile toprak sahibi arasındaki tampon kişidir.

Bu kişiler çok büyük bir oranda evvelinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmış, belli bir dönem- süre sonunda kazanılan güven ve iş bilirlik sayesinde işçi mertebesinde hiyerarşik olarak bir üst kademeye yükselmiş/yükseltilmiş kişilerdir. Tanışılan bütün aracı kişiler babadan gelme mesleği alaylı şekilde tarlada direkt olarak öğrendiklerini, kendilerinin kanıtladıktan ve gerekli güveni kazandıktan sonra toprak sahibi tarafından bu mertebeye atandıklarını ifade etmişlerdir. Bu aracı kişilere yörelerde çavuş, dayıbaşı, elçi denilmektedir. Kimi dayıbaşılar toprak sahibinin onlara tahsis ettiği hanelerde yaşama imkanı bulurken kimileri işçilerle beraber çadır yerleşkesinde kendi kurdukları çadırlarda (diğer mevsimlik tarım işçilerine göre daha kalıcı bir yerleşim vardır, yöreden yöreye taşınma sıklığı daha azdır, çadırı işten çıkarılma durumu haricinde kaldırılmaz) ikamet etmektedirler. Lakin işçilerle beraber ikamet eden dayıbaşılarının çadırlarında gözlemlenen öğeler ikamet süresine bağlı olarak diğer çadırlardan farklılık göstermektedir. Bunun en temel sebebini dayıbaşılarının genel sorumlu konumunda olması ve daha önemlisi çadırını dönem içinde ve sezon içi periyotlarda tekrar tekrar sökülüp- kurulma ve taşınma eylemlerinde bulunmamasıdır. İşçiler yapılacak olan işin zamansal özelliklerine göre yörelere gidip gelirken dayıbaşının çadırın yılın on iki ayı, dayıbaşının- kendisi çadırda olmasa bile- eşyalarıyla beraber aynı konumda durmaktadır. Bu noktada dayıbaşının çadırı hem yeni gelecek olan işçilere bir

belirleyici unsur niteliği taşıırken hem de kendi içsel yapısı bakımında diğerlerinden farklılaşmalar göstermektedir. Bu bağlamda dayıbaşlarının çadırı zeminle kurulan ilişki kapsamında geçici bir tutum sergilemekten ziyade süregelen bir kalıcılık içermektedir, bu yüzden gerek malzemenin kurgulanışı gerek de detayların işleyişi olarak zeminle daha kalıcı bir ilişki içerisinde.

Dayıbaşının çadırının incelenmesi ve dayıbaşı ile yapılan mülakat esnasında dayıbaşına gelen telefon ve yapılan görüşmeden (Kürtçe olmasına rağmen surat ifadeleri, endişe kaynaklı mimikler ve beden diline eşlik eden az miktarda bilinen kürtçe ile), dayıbaşının sadece bir aracı olmadığını, aracılık sürecinin bilinen tanımında uygulanan alışveriş süresinden sonra da görevine devam ettiği ve sorumluluğunun bitmediğini gözlemlemiş bulunmaktayız.

Görüşme esnasında tarlada yaralanan bir çalışanın, dayıbaşının kişisel aracıyla hastaneye götürülme durumuna ve dayıbaşının hissettiği, sahiplenme ve sorumluluk duygusuna bizzat tanık olmuş durumdayız. Kısaca işin ve işçinin her türlü sorumluluğunu üstlenen kişidir.

Hayma: İlerleyen bölümlerde daha detaylı olarak tartışılacak olan hayma, mevsimlik tarım işçilerinin kurguladığı geçici bir mekandır. Doğal malzemelerle, standartlaştırılmadan inşa edilen, havadar mekânlar olan hayma en temel anlamda yazlık balkonlar olarak nitelendirebilir. Bu mekânlar sürdürülebilir mimariye güzel bir örnek teşkil eder.

3.3. Yaşayış

Mevsimlik tarım işçilerinin neredeyse tamamı Urfa ve Urfa'nın çevre yörelerinden çalışılacak olan yöreye gelmektedirler. Yine neredeyse tamamı denilebilecek bir oranda, bu imkânı zorlayan aksi bir durum olmadıkça bütün aile işe ve işin yöresine taşınmaktadır. Kazanılacak olan paranın miktarını araştırmanın en kesin yolu olan ailecek çalışma hali, hem aynı sürede daha çok iş yapılmasını hem de

asıl yörede geride kimsenin bırakılmamasını sağlamaktadır. Bu işleyiş bütün ailenin bir araya gelmesi, bir arada kalması, bir arada çalışması ve yine aynı şekilde bir arada geri dönmesi ile şekillenmektedir. Alan çalışmasından elde edilen bilgiler doğrultusunda yukarıda sözü geçen gelme-gitme sürecinin detaylı bir tasvirini yapmak gerekirse, bu süreç genel olarak birtakım telefon görüşmeleri ile başlamaktadır. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmak isteyen kişi ve kişilerin içinden seçilen, her aileden seçilen sözcü tanıdık vasıtasıyla tavsiye edilmiş veya direkt olarak ilişkileri önce deneyimlemiş olduğu çiftlik sahiplerinin, toprak ağalarının, kendileriyle görüşen çalışanlarını- dayıbaşı, elçi- arar ve kaç kişi çalışacaklarını, hangi tarihler arasında çalışabileceklerini söyler. Bu görüşmenin sonunda bekleme aşamasına geçen tarım işçileri yanlarında götürecekleri hazır halde kendi yörelerinde ya da bazı durumlarda işin garanti olacağına olan inançları doğrultusunda işin olacağı yörede beklerler. Yolluk diye tabir edilen ön ödeme, avans istemi de tam olarak bu noktada başlar. İşçiler çalışılacak olan yöreye varabilmek için, yol masrafları ve bekleme masrafları için daha sonra çalıştıklarından kesilecek olan ödeneği dayıbaşından talep ederler. Verilen harcırah işçilerin işe başlamaya kadar süren taşınma ve yaşama işlevlerine yetecek boyutta olup geri ödemelidir. Yapılan çalışmalarda bazı işçilerin bu noktada yöre değiştirdiğini ancak iş ayarlayamadığı için dönmek zorunda olduğu örnekler de duyulmuştur.

Toprak sahipleri tarafından, dayıbaşına sürecin en başında verilen toplam meblağ, dayıbaşı tarafından değerlendirilip işçilere pay edilir. İşçiler bu paylar ile çalışılacak yöreye intikal etmektedirler. Genelde yolculuk çalışılacak işin ayarlanmasından sonra başlar. Lakin bazı durumlarda, iş ayarlanmadan da yöreye intikal edildiği ve hatta bu girişimin sonuçsuz kaldığı da görülmektedir.

İşçiler yolculuklarına genellikle bütün bir aile olarak çıkarlar (maddi kazanımlar ile ilişkili olarak) . Hatta öyle ki daha önce konuyla yapılmış çalışmalarda ortaya konan niceliksel veriler, bu oluşumun en çok okul dönemindeki çocukları etkilediğini eğitim döneminin başlangıcı ile başladığını ve eğitim döneminin bitişinden önce bittiğini göstermektedir. (Benek ve Ökten, 2011 sf: 653-676).

Günümüzde bu yolculuk geçmişten daha farklı şekillenmektedir. Geçmişte kiralanan bir kamyonun kasasına önce gidecek eşyalar, sonra da üstlerine hiçbir emniyeti olmaksızın işçilerin doluşmasıyla yapılan yolculuk, günümüzdeki

denetlemeler sonucunda bu oluşumdan kurtulmuştur. Şimdi eşyalar başka bir araçla nakledilirken işçiler daha insani koşullarda yöreye ulaşımını sağlamaktadırlar.

Yöreye taşınan eşyalar, yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda 3 kısımda kategorize edilmiştir.

1) Yiyecekler

2) Genel yaşam unsurları

3) Çadır unsurları

1) Yiyecekler; gelinen yörede daha ucuz olduğu düşünülen ve toptan yapılan alışverişler sonucunda (bu alışverişler ilk avansla yapılmaktadır), gidilen yöreye beraber götürülen, uzun vadede bozulmayacak yiyecek stoğudur. Genel çoğunluğu bakliyat oluşturmaktadır. Bunlara ek un, yağ, şeker gibi temel tüketim ürünleri de çokça tercih edilmektedir.

2) Genel yaşam unsurları; yapılan çalışma dâhilinde, her ne kadar çalışılacak yerde konaklanan çadırları ve çadır hayatını ev belleyen hiç kimse bulunmamış olsa da, kendi yörelerinden, gerek fonksiyonu olan gerek fonksiyon dışı birçok eşya getirmekte ve birçok ev eşyasını da taşımaktadırlar. Fonksiyon dahilinde taşınan öğeler, gerçekten varlığı inkar edilemeyecek önemde olan birincil objelerken, fonksiyon dışı objeler kullanım zorunluluğu olmasa da, kullanımı gerek sosyal hayat, gerek moral gerekse de hayatı kolaylaştırmak için önemli öğelerdir.

2.a) fonksiyon dahilinde öğeler; bu öğeler çadırın konumlandığı yöredeki iklime göre şekillenen, hayatın devamlılığı için birincil önem taşıyan objelerdir. İncelenen her çadırda ortak olarak döşek, battaniye, buzdolabı, yemek pişirme ve yeme araç gerekleri gözlemlenmiştir. Birincil önemdeki bu öğeler hayatı kolaylaştırmaktan ziyade var olan koşullarda hayatta kalabilme unsurlarıdır.

2.b) fonksiyon dahilinde olmayan öğeler; bu öğeler tarla dışında kalan hayatı kolaylaştırmak ve çalışma sürecini daha katlanılabilir hale getirmek için yöreden taşınan, moral yükseltici unsurlardır.

Bu ögelerle varlıklarının mecburiyeti her ne kadar direkt olarak yaşamın sürdürülebilirliği için zorunlu olmasalar da, yapılan çalışmalar sonucunda her çadırdaki ve her ailede karşılaşılmıştır. Bahsi geçen ögeler gündelik hayatın süregelişine etkide bulunan kişinin moralini yükselten, çalışma koşullarının kötülüğünü ve zorluğunu katlanılabilir hale getirmeye çalışan ögeler olarak tanımlanabilir. Her çadırdaki televizyona ve devamında anten- uydu ekipmanına rastlanmıştır. Ortalama olarak incelenen 65 çadır içerisinde tamamına yakınında televizyon bulunmaktadır. Çadırların 45'inde uydu antenine (bkz. Ek 3.3 - a) rastlanmakla beraber bunların, 25 tanesinde d-smart, digitürk gibi dijital uydu alıcısına, 20 tanesinde normal antene rastlanmıştır. Bununla beraber bütün aile olarak çalışılan bu ortamda gündüzleri pek kullanılmayan televizyonlar, geceleri sürekli olarak kullanılan öğelerdir. Özellikle futbol müsabakalarının olduğu akşamlar, erkeklerin bir araya toplaşıp sosyal olarak etkileşimde ve paylaşımda bulunduğu ortak zeminde gerçekleşen eylemlerdir. Bu noktada yaşanan sosyal etkileşim zaman ve uzamda yerleşik bir yapı içerisinde ve etkinliklerin önceden belirlenmiş zamansal dönemlerde, eylemin içinde beraber var olmanın uzamsal devinimini de içerir.

Tüketim kültüründen ve teknolojinin etkilerinden edindiğimiz cep telefonu alışkanlığını çadır hayatını deneyimleyen ailelerin çocuklarında baskın bir şekilde gözlemlemekteyiz. Her çadırdaki iç strüktüre asılı halde duran uzatma kabloları (bkz. Ek 3.3 - b) ve şarj aletlerini (bkz. Ek 3.3 - c) görmek mümkündür.

Birçok evde eski model/yeni model kayıttan müzik yürütme aygıtları – radyo, teyp, CD çalar- görmek mümkündür. Bununla beraber çadır hayatında yaşayan, ayrık olarak süregelişlerine devam eden bu insanların birey olarak müzik yapmasına el veren, müziğin birleştirici etkisini ortaya koymasına müsaade edecek hiçbir enstrümanla karşılaşılmamıştır. Kültürel unsurlardan biri olan müzik aracılığıyla toplumda kahramanlık, nefret, aşk gibi ögeler sözlü olarak dile getirilmekte ve paylaşılmaktadır. Bu yönüyle her bir yörenin kendine has dinlenmekte olan müziği o yöredeki bireylerin toplumsal yaşantılarına vurgu yapmakta ve toplumsal yaşamın aynası olabilmektedir (Cengiz, 2011 sf: 363). Mesai saatleri sonrası oluşan bu grup içi etkileşimin oluşturduğu dayanışma biçimi Durkheim'in mekanik dayanışma kavramı ile benzer bir durumu ifade etmektedir.

Bu bağlamda, direkt olarak karşılaşılmamış olsa da yapılan görüşmelerde işçilerin tarlalarda toplu olarak çalışma temposuna eşlik eden şarkılar söylediği; ay bitimi, maaş alımı, iş bitimi gibi bazı özel günlerde enstrümentsiz olarak beraber şarkı, türkü okudukları ve müzik yaptıkları öğrenilmiştir.

Bu örneklerden başka genellemeye tabi tutulamayacak azlıkta olmakla beraber örneklem ailenin içsel dinamikleri dâhilinde şekillenen farklı objeler olduğu da gözlemlenmiştir. Bebekli bir ailenin beşik getirmesi (bknz. Ek 3.3 - d), çocuklar için bazı oyuncaklar getirmesi (bknz. Ek 3.3 - e), özel tıbbi müdahale gerektirebilecek durumdaki insanlar için getirilen tıbbi malzemeler gibi...

Yapılan bütün çalışma boyunca edinilen önemli verilerden biri de, hiçbir çadır mekânında aile fotoğrafı, bireysel anı eşyası, ya da asıl yöreye ait hatırlatıcı, özel anlam yüklenmiş bir eşyanın varlığıyla karşılaşılmamış olmasıdır. Bu konuya dair sorulan sorularda çadır hayatının tamamen geçici bir mecburiyetten öte olmadığı ve eninde sonunda ev bellenen asıl yöreye döneceğini vurgulayan işçiler, bu geçiciliğin sonlu bir eylem olduğu konusunda hemfikirdirler.

3) Çadır unsurları; belki de çalışmamız için en önemli taşınabilirlerin anlatılacağı kısımdır. Bu kısımda sadece taşınan çadır unsurlarından kısaca bahsedilecek, çadırın tamamı ile ilgili detaylı veriler ileride anlatılacaktır.

Geçici süreyle mekân değiştirme durumunda işçiler barınacakları çadırları genel strüktürünü oluşturan metal aksamları, dışsal örüntüyü oluşturan, bez branda ve kumaş türevli malzemeleri kendi yörelerinde alıyor ya da imal ettiriyorlar. Bu aksamları gittikleri yörelere de götürüyor ve kuruyorlar. Her yeni gidilen yerleşim bölgesinde bu aksamlar tekrar tekrar kullanılmakla beraber, deforme olduğunda, yırtıldığında tamir edilip veya ettirilip ta ki kullanılamayacak noktaya gelene kadar sürekli olarak kullanılıyorlar.

Bu ürünler işleve ve fonksiyona, kullanım senaryosuna göre özelleşmiş, bu bağlamda tasarlanmış, kolay taşınan, kolay kurulan ve kolay sökülen basit kullanım ve birleşim detayları içeren öğeler olup, tamir gerektiren durumlar söz konusu olması halinde kullanıcının kendi başına tamir edebileceği şekilde tasarlanıp, üretiliyorlar. Ufak parçalar ve detaylar içermeyen, bağlantı için ek malzeme ve detayların kurgulanmadığı bu tasarımlar, bir bütün olarak ele alınıp kendi mekanik yapıları

içinde çözülmüş malzemeler ile desteklenebilecek öğeler dışında, gidilen yörede ek sipariş, farklı ek malzeme ihtiyacı doğurmayacak şekilde öngörülüyor ve yapılandırılıyorlar. Bu noktada kalınacak yörenin coğrafik ve çevresel, mevsimsel etkileri dahilinde, yöreden satın alınabilecek olan tek malzemenin yağışı bol iklim bölgelerinde, zeminle kurulan ilişki dahilinde kurgulanabilecek olan ahşap parçalar olduğu bilinmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse barınma unsuru olarak çadırın öğeleri, gelinen yöreden getirilenler, metal strüktür (bknz. Ek 3.3 - f) ve dışsal öğelerden (bknz. Ek 3.3 - g), bez, branda ve kumaş türevleri, gidilen yöreden (mecburi olmasa bile) satın alınabilen, en uygunundan ahşap parçaları ve kullanılmış ahşaplardır (bknz. Ek 3.3-h).

Bununla beraber, metal strüktürün oluşturduğu iskelet ile dışsal bez öğelerin arasındaki alanı kapatmak ve görece mukavemeti sağlamak için gidilen yörelerden temin edilen, toplanan sazlıklar (bknz. Ek 3.3 - ı) doldurmaktadır. Kurulum ve işleyişle alakalı daha detaylı bilgi ve şemalar ileride verilecektir.

Üstteki paragrafta bahsi geçen, mecburi olmayan ahşap parçalar, arazinin ve çevresel iklim koşullarının gerekliliği olarak uyunan ve oturlan çadır odacıklarının zeminine geçici detaylarla konumlandırılmaktadır. Yağış mevsimi sonrasında aynı ahşap parçalar oldukları yerden sökülüp (çadırın rüzgarı kesmeyeceği şekilde) sıcak mevsimin etkisi üzerine, çadırın bir yanına, açık havada konumlandırılan bir sofa - balkon - yaşam ünitesi; işçilerin kullandığı ismiyle “hayma” (bknz. Ek 3.3 - i) oluşturulmaktadır. Bu çardak tipi yapılar aileye özelleşen çadır içi mekâna nispeten çok daha rahat iletişim kurulabilen sosyalleşilebilen ve aile dışı bireylerle ilişkilere girilebilen, bir tür kamusal alan özelliği gösteren mekânlardır. Özellikle sıcak günlerde iş sonrası sosyal oluşumun neredeyse tamamı bu mekânlarda geçmektedir. Ancak çadır mekânının iç hacmi aile bireylerinin kullanımı dışında pek ortak alan olarak gözükmemektedir. Bu bağlamda söylenebilir ki mevsimlik tarım işçilerinin sosyalleşme durumunu direkt olarak etkileyen bir durumdur.

Hayma mekânları mimari sürdürülebilirlik kapsamında çok güzel bir örnek teşkil eder. Bu noktada kışın farklı amaca hizmet eden parçaların yazın farklı amaçlara hizmet etmesi önemli bir öğedir. Bununla beraber bu malzemelerin

taşınmayan öğelerden oluşu da ortaya farklı bir veri çıkartmaktadır. Irgat yer değiştirirken hayma malzemelerini, kurulu olan yere bırakır. Bu yere yeni gelen ırgat o malzemeleri tekrar kullanır. Mevsimsel dönemler dahilinde yeni gelen mevsimlik tarım işçileri hayma parçalarını çadır tabanı olarak kullanabilir.

Çadır yerleşkesinde sosyal yaşam Erwing Goffman'ın günlük yaşamda benliğin sunumu kitabında sözü geçen “performansın” çalışma habitatının içinde varoluş halidir. Bahsi geçen Dramaturjik teori (Goffman, 2009) kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin ön planda sergiledikleri performans, tarladaki çalışma saatleri ve çalışma dinamikleri dahilinde diğer çalışanlarla kurdukları bireysel ilişkileri oluştururken, arka planda ön plan performansından bağımsız olarak süregelen asıl yöreden ve daha önce iş için gidilen yörelerden, andan önce, deneyimlenmiş ve edinilmiş olan bütün öğeler mevcuttur. Belki de bu süreç dahilinde arka planın baskın olduğu tek an, gerekliliklere bağlı olarak şekillenen, bireyin benliğinin sunumu her ne kadar ev bellemese bile güvende hissettiği mekân anlayışındaki çadırının içinde kendini performansın kinik halinden bağımsız, doğal haliyle ortaya koyduğu koyabildiği andır. Bu da bireyin içsel dünyasını, kendisini fiziksel olarak içeren mekânın varlığıyla doğrudan ilişkilidir.

3.3.1. Gündelik Hayat

Gündelik hayat, kırsal ya da kentsel olarak ayırt etmeksizin, belli kavramsal ifadelerle nitelendirilebilir. Bu noktada ilk nüans, birey olarak bizlerin gündelik alışkanlık ve rutinlerimiz, başkalarıyla neredeyse her gün her saniye deneyimlediğimiz etkileşimler bütünü ile bizlerin yaptıklarımıza, yapmayı kurguladıklarımıza veya alışkanlık halinde tekerrür ettiklerimize yön verir, inşa eder, biçim kazandırır. Bu süregelişleri- gerek bireysel ölçekte, gerek toplumsal ölçekte- gözlediğimizde, analiz ettiğimizde toplumsal birer varlık olarak bizler, kendimiz ve bireysel algımız ile toplumumuz ve toplumsal algımız halinde çok şey öğrenebiliriz.

Bahsi geçen toplumsal süregeliş, zamanda hareketle, birbirine benzer eylem planlarının ve davranış modellerinin günbegün tekerrür etmesi ve yeniden üretilmesiyle düzenlenmektedir. Kendi içsel detaylarında veya durumlar dışında bu süregeliş kendi içinde değişkenlik gösterebileceği gibi genelleme yoluyla tekerrüre ait bir plan çıkartılması mümkündür.

Bununla beraber gündelik hayatın ve alışkanlıkların incelenmesi insanlığın gerçekliği değiştirebilme kabiliyetinde ne kadar yaratıcı olduğunu da gözler önüne sermektedir. Toplumsal davranış bir ölçüye kadar roller, normlar ve paylaşılan beklentiler gibi güçler tarafından yönetilse de, bireyler gerçekliği geldikleri kökenlerine, çıkarlarına ve güdülerine göre farklı farklı algılamaktadırlar (Giddens, 2008, sf: 168). Yani bireysel yaratıcılığa sahip insan türü davranışlarında bu yaratıcılığın etkisi ile karar mekanizmalarında ve içinde bulundukları eylemlerde, bahsi geçen gerçekliği deneyimlere, geçmişe, şuan ve geleceğe, daha birçok farklı etkene göre, kendi bireyselliği içerisinde değiştirmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin gündelik yaşayışları söz konusu olduğunda bu süreci temelde iki farklı düzlemde ele almamız gerekmektedir. Keza aynı bireylerin kendi yörelerinde ve çalışmak için gittikleri yörelerdeki günlük hayatları deneyimleri ve pratikleri hatta yer yer kültürel öğeleri, ritüelleri büyük değişimler göstermektedir. Bu noktada bu iki temel düzlem kendi içinde farklılaşma gösterebilmektedir.

Çalışılan yörede gündelik hayata bakacak olursak; farklı yörelerde, çadırlarda farklı kültürlere ve işverenlere bağımlı halde bir yılın ortalama 9 ayını ev belledikleri asıl yerleşim yerlerinden uzakta, çadırlarda geçirmektedirler. Bu süreç dahilinde tabi ki gündelik hayat, yaşayış şekil ve dinamikleri yöreden, işten beslenip onlarla değişim göstermektedir. Yine de ortak öğeler çoğunluktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma yöresindeki yaşayışlarını anlatırken de iki temel ayrıma gidilmesi daha doğru olacaktır.

a) Mesai içi gündelik hayat- yaşayış:

Alan çalışması dahilinde görüşülen 13 aile, yer yer farklılıklar gösterse de yapılan görüşmelerde sekiz dayıbaşı ve ailesi 13 ırgat ailesi ve direkt olarak çalışılan yörede bizzat deneyimlenen veriler sonucunda, sabah 6 ya da 6.30 kakış, 7-7.30

mesai başlangıcı. 12-12.30, 13-13.30 arası öğle arası/yemek arası akşam 5.30-6 mesai sonu olarak oluşmaktadır.

Sabah 6-6.30 da kalkılıyor. Her aile kendi çadırında (hem fiziksel olarak kendi çadırlarında anlamında hem de kahvaltının çadırda ikamet eden çekirdek ailenin özeli olması anlamında) kendi kahvaltısını yapıyor. Çadırda yapılan kahvaltıyı takiben çay ve sigara (ırgat toplumunda gündelik hayatın sohbet odaklı bir ritüeli olduğu görülmüştür) içilmesi ile kısa da olsa bir aile sohbeti eşlik ediyor. Bu süre aile tarafından değil ilgili dayıbaşının ulaşım aracıyla olan ilişkisine göre şekilleniyor. Olağanüstü bir hal olmadıkça uyanma, kahvaltı ve çay- muhabbet kısımları bir saat sürmektedir. Bu bir saatte kahvaltıdan sonra erkekler çay ve muhabbet aşamasına geçerken ailenin çocukları ve gençleri onlara eşlik eder. Lakin ailedeki kadınlardan biri (anne ya da kız kardeşlerden en büyüğü) diğer kişiler bu süreçteyken tarlaya- mesai harcanacak yere- götürmek üzere yolluklarını öğle arasında yiyeceklerini hazırlıyorlar. Bu süreçlerden sonra dayıbaşının önderliğinde, ağa tarafında organize, finanse edilen ve çalışma dönemi boyunca ırgatların ulaşımını sağlayan römork ve traktöre binip tarlaya yol alıyorlar.

Bu yola çıkış anında arkada iki kadın çadır yerleşkesinde bırakılıyor. Bu iki kadın gün boyu tarlada çalışmak yerine çadır yerleşkesinde çalışıyorlar. Sürekli değişen bu arkada kalan iki kişiye nadiren de olsa kısa vadeli çalışma engeli olan, hastalık, kırılma, burkulma durumlarına sahip olan kişilerde eşlik edebiliyor (kısa vadeli olmayan çalışma engeli teşkil etmeyen hallerde zaten ırgat çalışılan yerlerde ikamet etme durumunu sonlandırıp asıl yöresine dönüyor). Tarlaya eşlik etmeyen bu iki kadının asıl görevi çadır yerleşkesindeki bütün haneler için akşamın ve ertesi sabahın yiyeceğini (ekmek) yapmaktır. Bununla beraber oluşabilecek olağanüstü haller için yerleşkeye göz kulak da oluyorlar. Lakin bu sadece bir yan işlev olarak karşımıza çıkmaktadır. Asıl işleri kendilerinin çadır yerleşkesinde oldukları süreçte tarlada çalışan diğer ırgat ailelerine ekmek yapmaktır. Açık mevkiiye (rüzgarın konumu ve çadıra uzaklığı bu noktada önemli) konumlandırılan büyük tandır ocaklarında (bkz. Ek 3.3.1 - a), ortaklaşa alınan malzemelerle, her gün hane başına belirlenmiş sayıda ekmek (tandır ekmeği, köy ekmeği, yufka) hazırlamaktadırlar. Bu ekmekler mesai sonunda dönen ırgat aileler tarafından akşam yemeğinde tüketilmek ve ertesi sabah kahvaltıda tüketilmek üzere günlük olarak üretilmektedir. Bu üretim

için değişen kadınların tarlada çalışmayarak elde edemedikleri mesai ücretleri hali hazırda çalışan ve mesaisini alan diğer ırgatlar tarafından ortaklaşa ödenmektedir.

Öğle arasına kadar olan çalışma süreci öğle sonrasına nispeten daha durgun geçiyor olsa da yapılan iş çok özenilmesi gereken veya çok zorlanılacak bir olmadığı müddetçe çalışma üslubu, bu hayat tarzının zorluklarına göğüs gerercesine şekillenmiş ve güler yüzü dinamik bir muhabbet- sohbet ortamında şakalaşmalarla ve eğlenceyle geçen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan işin zorluğu, yaşam koşullarının zorluğu ve asıl kültüre ve yaşayışa duyulan özlemin etkileriyle oluşumlanan bir iş üslubu gözlemlenmektedir. Bu üslup kendini iş yapılırken söylenen türkülerde, grup halinde karşılıklı atışmalarda, bireysel durumlarla alakalı şakalaşmalarda göstermektedir. Bu oluşum, çevresel sıcak etkilerini, işin zorlayıcı koşullarına ve bahsi geçen özlemlere etki eden, bir nebze de olsa katlanılabilirliğini arttıran etkenlerdir.

Yöre, işe göre değişkenlik gösteren süreler olsa da bir öğle molası her tarlada görülmektedir. Bu öğle arası getirilen yollukların yenilmesi ve aynı anda demlene çayın ve yemek sonrası muhabbet ile geçmektedir. Hem yemek yenilen bu ara yılın başında yine ırgatlar tarafında üretilen derme çatma gölgeliklerde birçoğu strüktürsüz sayılabilecek muşamba gergilerinde olmaktadır. Bu gölgelikleri kamelya diye tabir etmek çok da mümkün değildir. Keza temel olarak oluşumlanan bir strüktür ya da tekrarı gözlemlenebilir bir yapılaşma çok da mevcut değildir. Daha çok derme çatma tutturulmuş dal ve ahşap parçalarının, rüzgârlarla yıkılabilecek gibi duran taşlarla sabitlenmiş brandalarla örtülmesi sonucunda oluşturulmuş kendini tekrar etmeyen kısa süreli kullanılan mekânsal hacimlerdir. Bu hacimler strüktürel olarak mekânsal bir öge göstermeseler de belirlenen süre zarfında eyleme hizmet eden ve eylemin devamlılığını içinde sağlayan, barındıran, istenmeyen etkenlerden (güneş) koruyuculuğu olan ve Heidegger'ci bir bakışla eylemin deneyimlendiği yer olmalarından dolayı geçici mekânlar olarak nitelendirilmelidirler (being in the world, Heidegger).

Bu dinlenme evresinden sonra yine çalışmaya devam eden ırgatlar mesai bitiminden 2,2 buçuk saat önce verilen çay molasına (takriben 10-15 dk) kadar çalışıp bir çay molası vermektedirler. Bu moladan sonra da mesai bitimine kadar bilfiil çalışma devam etmektedir. Sabaha görece daha keyifli bir süreç olarak

şekillenen öğleden sonra mesaisi gerek işin bitişine yaklaşmanın etkisiyle gerek de sıcak havanın etkisinin azalması ile daha keyifli bir süregeliş göstermektedir.

Yine aynı mesai başlangıcı gibi mesai bitişi de dayıbaşının kontrolünde ve idrakinde gerçekleşen bir durumdur. Irgatlar sabah onları tarlaya getiren römork ile mesai sonrasında çadır yerleşmesine dönerler.

b) Mesai sonrası gündelik hayat:

Bölümün başında da sözünü ettiğimiz paydos vakti kavramının tersi oluşumun etkilerini mesai sonrası gündelik hayatta gözlemlemekteyiz. Kent sosyolojisinde kavramsallaşan bu olgu, iş yerinde paydos ziline çalınmasıyla insanların gerçek kimliklerini ortaya koyduğu, sosyalleşmenin gerçekleştiği mekânlarda buluşulan ve ortak paydalarda ortak algılara göre şekillenen sosyalleşme süreçlerinin yaşandığı kent yaşamına tezat oluşturur biçimde gerçekleşmektedir. Öyle ki gündüz mesai saatleri içerisinde oluşumlanan çalışma üslubu ve sosyal paylaşım mesai saatleri dışında pek gözlemlenmemektedir. Öyle ki kent hayatında tam tersinin gözlemlendiği bu olgu, çadır yerleşkesinde mesai saatinin bitimiyle herkesin kendi ailesiyle kendi çadırında ve haymalarda kendi içsel aile hayatını sürdürmesiyle devam etmektedir.

Mesai sonrası günlük hayat, bütün gün tarlada çalışmanın verdiği fiziksel ve zihinsel yorgunluktan dolayı daha içsel olarak şekillenmektedir. Bu noktada diğer ırgat aileleriyle ortaklaşa kurgulanan aktivitelerden ziyade aile içinde kendi çadırlarında ya da haymalarında geçirilen vakitler söz konusudur. Akşam yemeğinin yenmesi, dinlenme halleri çay ve muhabbet, aile içi sohbetlerin daha sık görüldüğü mesai sonrası gündelik hayatta mevsimsel etkiler oldukça gözlemlenmektedir. Havaaların çadır içinde durulabilecek kadar sıcak olduğu dönemlerde neredeyse tamamen aile içi bir gün tasviri gerçekleşirken, havaaların aşırı sıcak olduğu günlerde çadırın içinde durulamamasından dolayı haymalarda geçirilen vakitlere elbette çadır yerleşkesinin diğer üyeleri de dahil olabilmektedir. Kısaca A ailesinden bir birey ya da ailenin tamamı B ailesinin çadırına direkt misafir olmak noktasında bir adım geri dururken, aynı A ailesinin fertleri B ailesinin haymada geçen gündelik hayatına rahatça dahil olabilmektedir.

Bu noktada çadır içinin daha özel alan teşkil etmesi ve bütün aile bireylerinin içsel mekânı olması ile beraber çadırın hemen yanında duran hayma mekânı paylaşımına açık ve ortaklaşınılan bir mekân tasvirinde göze çarpmaktadır. Öyle ki bu anlam bireylerin bilinçaltılarında, kendileri kabul etmese de ev benliğinin bir oluşumu gibi gözlemlenmektedir. Aynı X bireyinin, aynı Y kıyafetleriyle, çadır içinde fotoğrafının çekilmesi anında X bireyinde gözlemlenebilir rahatsızlık oluşurken aynı X bireyi aynı Y kıyafetleriyle haymalarda veya tarlada keyifle objektiflere gülümsemektedir. Bu noktada çadır mekânının ne kadar özelleştirildiğini ve içselleştirildiğini net bir şekilde görebilmekteyiz. Yapılan görüşmelerde direkt olarak ve gizli olarak sorulan sorularda, karşılaşılan ev bellenme durumunun verileri bu gözlemi destekleyen niteliktedir. Gerek gizli sorularla gerek direkt sorularla yılın dokuz ayının geçirildiği bu mekânların ev bellenme halinin zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Birçok örnekte karşılaşılan ortak sonuç geline asıl yörenin (Urfa'daki ev) ev bellendiği yönündedir. Ortalama on'ar kişiden genelleleyebileceğimiz 13 ırgat ailesi ve 8 dayıbaşı ailesi toplamında, (212 kişi) yapılan bu görüşmelerde karşılaşılan en ekstrem örnek 12 yaşındaki Halit olup “benim için Urfa'nın ya da buranın bir önemi yok babam ve abilerim neredeyse benim de yerim orasıdır” ifadesini kullanmıştır. Bu cümleden sonra özel olarak derinleştirilmeye çalışılan konu sonucunda Halit'in ev beğeniminin mekândan bağımsız bir olgu olduğu, deneyimle ve içindekilerle, yaşayışla şekillendiği ortaya çıkmıştır. İlk bakışta, Halit'in dikkat çeken bu cümlesi, Oedipus kompleksinden beslenen bir algı mıdır? Sorusunu kendimize sorduysak da görüşmenin derinleşmesi sonucunda Halit'in algısının anneye duyulan aşk ve babaya duyulan mecburi yaklaşımın bir devamı niteliği taşımadığını, Halit'in görüşülen bütün ırgatlardan daha farklı bir algı ile kendi içsellğinde ve kendi yargılarında ırgat toplumunun genel yapısından ve öğrenilmiş belleğinden ayırık kendi bireysel belleğini oluşturduğunu görmekteyiz.

Bu örneklem dışında sıcak zamanlarda haymalarda daha fazla sosyal paylaşım, normal zamanlarda çadır içinde aile içi paylaşım ile geçen mesai sonrası gündelik hayat ertesi sabah mesai saatine kadar uyku dışında devam etmektedir. Bu noktada çadırların için de gözlemlenen televizyon, radyo ve cep telefonları en büyük vakit öldürücü araçtır. Yaşlı ve orta yaşlı bireylerin telefon ve televizyon ile olan ilişkisi görece kısıtlı ve tamamen aracın asıl fonksiyonuna yönelik, asıl fonksiyonun

giderilmesi seviyesinde olsa da özellikle genç bireylerin mesai sonrası gündelik hayatlarının temel uğraşını oluşturmaktadır.

Bu noktada son yıllarda sosyologların üstünde sıkça durduğu yeni medya ve teknoloji kullanımının bu teknolojilerin sağlayıcı araç gereçlerle olan bireysel ilişkilerinin, kentsel alanlara görece daha az yaygın olmakla beraber yine de ilgili yaş aralığındaki bireylerde merkezi önemde tutulduğunu gözlemlemekteyiz. Mesai sonrası gündelik hayatı deneyimlediğimiz çadır içi hayatında gözlemlenebilir olan, gençlerin yeni medya araç gereçleriyle ilişkisi azımsanacak düzeyde değildir. Yaşlılarla olan muhabbetlerde hatta eve misafir geldiğinde bile ilişkinin daha azına indirgenmesi dışında sıklıkla kullandıkları telefonlarına ek olarak gözlemlenen iki büyük nüans daha vardır. Birincisi her çadırdaki televizyon ve bu televizyona bağlı uydu ile yerli-yabancı yayınların takip edilme halidir.

Önemli olduğunu düşündüğümüz bir durumla karşılaşmıştık ki, o da çadırın ortak oturma alanı diye tasvir edilen hacminde, yaklaşık iki kişinin sığabileceği bir alanda, hiç kullanılmayan ve ilgili ırgat ailesi tarafından hiç kullanılmamış olan ve hali hazırda çalışmayan, fakat fiziksel olarak bütün unsurları tam olan bir bilgisayar bulunmaktadır (bkz. Ek 3.3.1 - b). Bu bilgisayar atıl olmasına, çalışmamasına rağmen çadır hacminde obje olarak yerini alırken hiçbir fonksiyona hizmet etmemekte ve aileden “neden var?” sorusuna mantıklı ve geçerli cevap alınamamakta ancak içten içe objenin fiziksel varlığına duyulan ilgi ve değer gözlemlenmektedir. Keza bir bilgisayara tanımladığımız hiçbir fonksiyona hizmet etmeyen bu atıl objenin fiziksel varlığından rahatsızlık duymak bir tarafa, varlığından mutlu olma hali söz konusudur. Daha enteresan olanı bu çalışmayan bilgisayarın (tahminen 1986-1988 model, IBM geniş kasa, yatay yerleşim, tüplü ekran, tekerlekli mouse ve fiziksel klavye) yöreden yöreye taşınan bir unsur olmasıdır.

Bu bağlamda göçebe ilişkiler içerisinde incelenen taşınması mecburi olan unsurlarla direkt olarak ilişkisi olmasa da bireylerin hafızalarına işlenmiş ve haz veren bir öge niteliğindedir.

3.4. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Mekân İlişkileri

Bu kısımda mevsimlik tarım işçilerinin kavramsal ve zihinsel olarak mekân algılarından-anlayışlarından, fiziksel olarak oluşum öğelerinden, mekânın tasarımsal verilerinden ve yapılan çalışmada edinilen deneyimlerden gözlemlerden oluşan veriler incelenmektedir.

3.4.1. Çadır Malzemeleri ve Çadırın Fiziksel Oluşumu

Mevsimlik tarım işçilerinde mekân tanımlayan çadır öğesi, gündelik hayatta tanımladığımız ve algımızda yer alan çadır figüründen gerek kullanılan malzeme olarak gerek tasarım olarak bir hayli farklı şekilde oluşmuş ve oluşturulmuştur. Bu noktada tasarımın kendisini anlamak için öncelikle kullanım senaryosuna, ihtiyaca ve gerekliliklere bakmamız gerekmektedir. Bahsi geçen çadır öğesi bir hafta sonu kullanımı için şekillenmiş tek odalı bir hacimsel ayıraç değildir.

Mevsimlik tarım işçileri her ne kadar yöreden yöreye zamanda ve mekânda hareket içinde olsalar da bu hareketin kendi içsel yapısı gereği sağlanan geçici yerleşim, bazı temel konfor ve yaşayış kriterlerini barındırmaktadır. Çünkü sözü geçen yer değiştirme eylemleri arasında bu şartların aranmasına yetecek süre boyunca aynı yerde ve yörede ikamet etmektedir işçiler. Yani evinden uzak dokuz ay geçiren mevsimlik tarım işçileri bu dokuz ayın iki ya da üç aylık periyotlara bölünmüş halini aynı yörelerde yaşamaktadırlar. Bu yüzden çadırın tasarımı da bu sürecin tamamında oluşabilecek bütün koşullara ayak uydurabilmesi için şekillenmiştir.

Yaşayış kısmında belirtilen, gelineen yöreden getirilen ve gidilen yöreden alınan- edinilen farklı çadır unsurları mevcuttur. Taşınan çadır unsurlarından ilki, strüktür; genel hatlarıyla dört temel farklı parçadan oluşan strüktür metal aksamaları birbirleriyle ek malzeme, kaynak işçiliği ya da bağlama gerektirmeyecek şekilde

evvelden işlenmiş ve buna göre tasarlanmıştır (gidilen yörede/sahada kurulum sırasında bu tarz işlemler gerekmemektedir).

Bu dört temel parça; orta dikmeler(a), yan taşıyıcılar(b), kısa bağlantı kirişleri(c), uzun bağlantı kirişleri(d) şeklinde organize edilebilir.

Orta dikmeler (a) (bknz. Ek 3.4 - a), mekân içi hacmini arttırmak için ve çatı oluşturan strüktürün ağırlığını taşımak için şekillenmiş bir ucu zeminle doğrudan ilişki içerisinde olan, diğer ucunda fonksiyona göre şekillenebilecek önceden kaynaklanmış bağlantı detayları bulunan, çapı 40-42 mm, boyu 210-215 cm olan, ortasında ve/veya altında üreticinin ve kullanıcının istekleri doğrultusunda eklenmiş asma ve takma yerleri buluna silindir şeklinde, ağır metal (salt demir- az miktarda çelik, paslanma her yerde görülmüştür) silindir içi boş borulardır (malzeme bilgisi gözlemlenenden edinilen deneyim kaynaklıdır (örnek parça alımı ve laboratuvar testi yapılmamıştır). Orta dikmeler strüktür parçaları arasında en uzunudur. Yan taşıyıcılardan daha uzun olması mekânın içinde kubbesel bir yapı oluşmasını ve algıda daha geniş bir izlenim yaratmasını sağlamıştır. Kenarlarda mekân yüksekliği 190-200 cm iken, orta kesimler bu yükseklik 225-235 cm uzunluktadırlar. Bu oluşum iç mekân hacmindeki rahatlamayla beraber fonksiyonel olarak yağmur suyunun branda üstü birikimini engellemek için gerekli eğimi sağlamakta, dikey kesite görece eğimli yüzey daha aerodinamik bir yapı teşkil edip rüzgâra karşı yapılan işi azaltmakta ve dayanımı arttırmakta, çatı bölümünü oluşturan metal strüktürün ve bez parçaların ağırlığını yan dikmelere dengeli olarak dağıtmakta, yere paralel oluşturulacak bir çatı sisteminden daha dayanımlı bir strüktür oluşturmaktadır (bknz. ek 3.4 - b).

Yan taşıyıcılar (b) (bknz. Ek 3.4 - c), mekânın sınırlarını ilk aşamada belirleyen unsurlar olup orta dikmelerle beraber asıl taşıyıcı sistemi oluşturmaktadırlar. Bez türevlerini ve bezlerin üstüne kurgulandığı çatı strüktürünün ağırlığını büyük ölçüde taşıyan yan dikmeler zemin ile direkt ilişki içinde olup arazinin engebesine ve şekline göre şekillenmektedir. Bu noktada toprağın içine gömülen (en fazla 10-12 cm içerdilik ile rastlandı) yan dikmeler (ve orta dikmelerde var) olduğu gibi direkt zeminde duran, sadece bir cm civarında zemin içine geçen bir ahşap parçasıyla desteklenen, gerektiği noktalarda büyükçe bir taş ile desteklenen, yükseltilecek örnekler gözlemlenmiştir (bknz. Ek 3.4 - d) . Temel olarak zeminle özel

bir bağlantı elemanı kurgulanmamış ağırlığın etkisiyle oluşumlandırılan mukavemetin (gerekli durumlarda) ıslak zemin ile ilişkiye girmesine müsaade edilmiştir. Bu durum deneyimle edinilmiş bir metodolojiye dönüşmüştür. Gerek haymaların yapımında gerek zeminle ilişkiye giren strüktürel parçalarda hatta sırf destek olsun diye sazlıkların bile yapımında kullanılan bir metodolojidir. İlgili parçalar yerleştirildikleri zeminde, bilinçli gömülme eylemi gerçekleştirilmeden sadece durdukları bölge ıslatılarak çamurlaşması ve yapının ağırlığıyla gerekli kadar çökmesi hali sağlanmaktadır (bkz. Ek 3.4 - e). Zeminle perçin, vida, tutacak, alt panel, yüzey paneli, taban destekleyicisi gibi yardımcı malzemelerle kurulmuş bir ilişki gözlemlenmemiştir. Buna karşın günümüz teknolojilerinde kurgulanan bu detaylar yerine gerekli hallerde çevreden edinilen doğal malzemelerle benzer işlevdeki çözümler gözlemlenmiştir. Yan taşıyıcıların altları genelde açık boru ağızı, üst tarafları nispeten inceltilmiş (erkek-dişi geçme detayı), tormalanmış metal boru (orta dikmelerle aynı kalınlıkta), 190-195 cm uzunluğunda silindir, içi boş borulardır. Üst kısımları yan dikmelerin hangi kısmında olduğuna göre değişkenlik gösteren detaylar içerebilmektedir. Köşelere gelen yan dikmeler birbirlerine 90 derece açı yapan, yan dikmeye de 120 derece (ortalama, milimetrik ölçüm yapılmamıştır) ve 90 derece açı yapan önceden kaynaklanmış x-y-z eksenlerinde konumlanmış T geçme detayı içermektedir (bkz. Ek 3.4 - f). Köşelerde kullanılan yan dikmelerin 120 derecelik açı ile kaynaklanmış geçme detayına giren parçalar diğer uçta orta dikme seviyesine yükseldiği için bu açıda üretilmiştir. Bazı yan dikmelerde (orta dikmelerde de gözlemlenebildiği üzere) yine asma, takma eylemleri için özelleşmiş yukarı ve orta taraflarda bulunan kaynaklanmış kısımlar (bkz. Ek 3.4 - g) görmek mümkündür. Bununla beraber yan dikmelerin alt veya orta kısmında bulunmak üzere dişi geçme detayı (bkz. ek 3.4 - h) veya kaynaklanmış L boruların geçmesi için erkek geçme detayı mevcuttur (bkz. ek 3.4 - ı).

Uzun bağlantı kirişleri, orta dikmeler ile yan dikmelerin arasındaki temel bağlantıları oluşturan, uzunlukları çadırın tasarımına ve kaç oda olduğuna bağlı değişkenlik gösteren, bazıları 90 derecelik T geçme detayı da içerebilen, çoğunluğu dişi geçme detayı içeren bağlantı elemanlarıdır. Bunlar diğer strüktür unsurları ile aynı malzemeden üretilmişlerdir.

Kısa bağlantı kirişleri, uzun bağlantı kirişlerinin aralarındaki tasarımsal, mekanik boşlukları dolduran, mukavemet ve stabilite açısından yan, orta dikmeler ve uzun kirişlerin arasında tasarımsal örüntü oluşturan aynı malzemeden üretilmiş parçalardır. Bu parçalar da diğer elemanlara T geçme detayı ile bağlanmaktadır.

Yapılan çalışma ve incelemeler dâhilinde söz konusu strüktürün çok basit ve işlevsel kurgulandığı söylenebilir. Tamir ve revize edilmesi, kurulumu ve sökülmesi çok kolay; detayları, birleşmeleri hiçbir ek malzeme ve ekstra bilgi ve uğraş gerektirmeyen bir yapıdır. Sökülmesine bizzat tanıklık edilmemiş olsa da aileler barındıkları çadırları hep beraber 1-1,5 saat içinde tamamen her parçasıyla söküp taşınabilir hale getirdiklerini ifade etmişlerdir. Bahsi geçen sürece sadece strüktür değil bütün çadır öğeleri dâhildir. Kuruluma bizzat tanıklık edilmiştir. Bu noktada 8 kişilik bir ailenin kapalı haldeki bütün malzemeleri açıp kurmaları 1 saatten az sürmüştür. Bu noktada bahsi geçen eylemler bütünü sadece strüktürün kurulumu değil ilerde detaylı olarak anlatılacak olan bütün kurulum sürecidir.

Kısaca bahsetmek gerekirse bu süreç strüktürün kurulması, sabitlemelerin yapılması, 3 kat bez veya türevinin yerleştirilmesi, bez gergilerinin hazırlanması ve asılması, çadır dışı hendeğin açılması, brandanın hendek ilişkisi kurgulanması, iç mekânda oluşabilecek potansiyel çöküntüler için gerekli yerlerde detaylı müdahale ve destek elemanı kurgulanmasını içermektedir. Alışkın olmayan bizler için hayret verici derecede seri ve kanıksanmış görünen bu süreç, işçiler tarafından yılda birçok defa tekrarlandığı için çok defa deneyimlenmiş bir süreçtir. Bu noktada söylenebilir ki kırsal hayata ve/veya çadıra ne kadar yoğun ilgisi olursa olsun modern kentli insan modeli kurulum şeması dâhilinde bile bu çadırları bir saat gibi kısa bir sürede kuramayacaktır. Lakin kalıcı öğrenmede önemli bir unsur olan tekrar metodunu bilinçsizce deneyimlemiş mevsimlik tarım işçileri aynı süreci birçok aşamada refleksif olarak düşünmeksizin yapmaktadırlar.

Taşınan çadır öğelerinin ikinci kısmını çadırın dış atmosferle etkileşimini kesen, mekânın fiziksel sınırlarını fiziksel anlamıyla oluşturan dışsal öğeler yani branda, bez gibi malzemeler oluşturmaktadır. Genel olarak bu bez ve türevlerinin oluşumunu iki kategoride inceleyebiliriz; bunlar, tek mevsimlik ve çok mevsimlik oluşumlardır.

Tek mevsimlik oluşumda kurulan çadırın aynı mevsimsel özellikler sona ermeden, başka bir mevsime geçilmeden kaldırılacağı kısa süreçler için kullanılırken, çok mevsimlik çadırlar daha uzun sürelerde aynı yerde ikamet edecekler, aynı çadırda birden çok mevsim şartlarıyla karşılaşacaklar için geçerli oluşumlar içerir. Bazı özel sebeplerle- ekonomik sebepler, malzeme noksanlığı- bu iki kurgunun dışında bir ya da iki örnekle karşılaşmıştır ancak genel yaklaşım bu iki alanda toplanmaktadır. Tek mevsimlik çadır kurgusunda dıştan içe doğru, su geçirmeyen, kalın endüstriyel branda (bknz. Ek 3.4 - i), içinde dokuma kumaştan –kalın Amerikan bezi gibi bir kumaş- kendi içlerinde çulha dedikleri (bknz. Ek 3.4 - j) , onun altında şeffaf, salt ince naylon örtü (bknz. Ek 3.4 - k) bulunmaktadır. İç mekânda gerekli yerlere başka ek kumaş ve benzeri malzemelerle müdahale ettikleri durumlar mevcuttur. Örneğin bu şeffaf naylonun altında iç mekândan çuval bezi (bknz. Ek 3.4 m) kurgulanmış olan çadırlar vardır. Çok mevsimlik çadırlarda tek mevsimlik çadırın dışsal öğelerine ek olarak naylonun altında bir tur daha kalın endüstriyel branda kullanılmaktadır. Yine gerekli noktalarda çuval bezinin, yer yer bazı dokuma kumaşların kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Her bir kumaş türevi farklı bir özelleşmiş ilişki dahilinde birbirleri ile ortak fonksiyona hizmet ederler. Bütün katmanlar bir arada birçok fonksiyonu bir araya getiren bir yapı oluştururlar. Asıl en önemli etkilerden birini de katman katman oluşumlanan yapının içinde kalan hava oluşturmaktadır. Uzak atalarımızın keşfettiği bu durum (tek bir kalın kürk giymektense iki kürkü üst üste giymek, arada kalan havanın yalıtım etkisi), günümüzde halen birçok farklı alanda kullanılmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin de bu veriyi atalarından öğrendiğini yapılan sözlü tarih çalışmasında öğrenmiş bulunuyoruz. Katmanlar arasında kalan havanın sağladığı yalıtımı terimsel olarak ifade edemeseler de, deneyimle sabitlemiş ve deneyimle öğrenmiş ve aktarmışlardır. Bununla beraber hiçbir çadırda tek katmanlı bir bez yapısıyla- dışsal öge ile- karşılaşılmamıştır.

Bu bez dışsal yapılar çadırın zeminle birleştiği noktalarda, çadırın sınırlarında kazılan hendeklere gömülüp üstlerine toprak taş veya ağırlıklar doldurulmaktadır (bknz. Ek 3.4 - n). Toprağa gömülen bez uçlarından hemen sonra tekrar bir hendek başlamaktadır. Bu da yine uçların toprağa gömülmesi ile aynı sebeple, çadırın dışarıdan içeriye su almasını engellemek amacıyla kurgulanmış bir detaydır.

Bir diğ er detay ise ç adır ın gerdirilmesi gerekliliğ inde ortaya ç ık mış tır. Doğ a sporları ile uğ raş an insanların kullandığı ç adır ı dōrt yōnden (gerekli-aş ır ı koş ullarda fazlalaş abilir) gerdirerek yere sabitledikleri gergi ipleri ve kazıkları mevsimlik tarım iş ç ilerinin ç adırlarında gōrme ş ansımız yoktur. Onların kurguladıkları detay, yer yer en ūstteki kalın endūstriyel kumaş a baēlanan, yer yer hiēbir baēlama detayı iēermeyen gerekli yerlerde dikilerek gerdirilen aēırlık kemerleridir (bknz. Ek 3.4 - o). Bu kemerler ūst brandaya baēlanmaksızın bile iş gōrūr haldedir. İ ēteki kalın bezle aynı kumaş ve dokumadan ūretilmiş olan (kemerlerin kumaş yōnū ve kalınlıkları incelendiğ inde artık malzemeden ūretilmiş olma ihtimali gōzlemlenmiş tir) uēlarında aynı kumaş tan heybeler (bknz. Ek 3.4 - ō) bulunan ve ç adır ı kemerin atıldığı yōnde boydan boya sarıp kenarlardan sarkabilecek uzunlukta ş ekillenmiş ş erit detaylardır. Bu kemerlerle sıkça karş ılaş ılmış olmasına raēmen yine ōzel sebeplerden bu detayı su dolu bir bidona ya da toprak dolu bir ç uvala baēlanmış kalın iplerle (bknz. Ek 3.4 - p) ç ōzen ailelerle de karş ılaş ıldı. Bu kemerlerin heybelerine toprak doldurarak istenilen/gerekli olan aēırlığı elde etmiş oluyorlar. Aynı zamanda bu heybelerde fazla kōk salmayan bitkilerin(soēan) yetiştirilmesi durumu da sōz konusudur (bknz. Ek 3.4 - r). Ç adır ı rūzgâr ın etkisinden korumanın yolunu ç adır ı gerdirmekten ziyade aēırlık kemerleriyle ç ōzmūş lerdir. Baēlanma gerektirebilecek noktalarda kumaş ın fiziksel būtūnlūğ ūnū bozup dikiş lerle kurguyu ç ōzmek yerine balıkç ıların misinaya aēırlık baēlaması gibi ç adır bezinden baēlama noktaları oluř turmuş lardır (bezin bir kısm ı potlaş tırılıp iēine taş koyulup etrafının sarılma hali) (bknz. Ek 3.4 - s).

Bu noktadan sonra ç adır iēin gerekli olan, kalan tek unsur her seferinde yōreden yōreye taş ınmayan, sazlıklar (bknz. Ek 3.4 - t) ve gerekli konumlarda kullanılabilecek olan ahş ap parç alardır. Sazlıklar metal strūktūrūn aralarında kalan boş lukları ōren, inş aat-yapı sektōrūnde boş duvar olarak nitelendirdiēimiz taş ıyıcı gōrevi olmayan, yan yana konumlandırılmış , belli grupların kendi iēş el detayları olan, malzemenin mukavemeti ve esnekliēi ile iē dıř yapılarak geēirilen, sazlardan oluř an paravanlardır. Bu paravanlar yan yana nizami bir ş ekilde dizilip belli gruplar olarak birbirlerine baēlanırlar, baēlanan gruplan metal strūktūrūn ōēgeleri arasındaki boş luklara konumlandırılır ve gerekli noktalardan strūktūre baēlanabilirler. Brandalar ile iē mekân arasında bir set gōrevi gōren sazlıklar (ēok būyūk oranla mekân ın yan kısımlarında karş ılaş ıldı, ç atı kısm ında ēok nadiren gōzlemlendi) , iē mekânda gōrsel olarak deneyimlenen duvar gibidirler. Bu sazlıklar her ç adır taş ınmasında tekrar

tekrar taşına ögeler değillerdir. Gidilen yörede tekrar tekrar toplanıp tekrar tekrar işlenirler. Giderken de terk edilen bölgeye bırakılırlar. Hali hazırda işlenmiş sazlıkları bir sonra gelen işçi grubu kullanabilir halde çadır kurulacak yere bırakılırlar. Bu da resmiyete dökülmemiş olsa da içsel bir yardımlaşmanın unsuru olarak görülebilir. Maddi anlamda bir değeri olmayan sazlıkların estetik olarak iç mekâna kattıkları değer yüksektir. Bununla beraber metal strüktürün aralarında kalan alanlarda oluşacak- rüzgâr etkisinde- bombeleşmeleri, dalgalanmaları kapatırlar.

Yapılan Araştırma sırasında dikkat çeken bir diğer önemli unsur da çadırlarda varolan doğal havalandırma durumları, ihtiyaç ve çözümleri olmuştur. Çalışılan yöreye bağlı olarak değişiklik göstermekle beraber Çukurova yöresinin sıcaklık ortalamaları 4 mevsim boyunca Türkiye ortalamalarının üzerinde seyir etmektedir. Nemin de etkisiyle bu yörede sıcaklık etkisini açıkça gösteren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum çadır içerisinde de etkisini gösteren bir unsurdur. Mevsimlik tarım işçileri bu soruna doğal havalandırma yollarıyla çözüm getirmiş, ve bu çözümleri deneyimden elde edilen bilgiyle günümüze taşımışlardır.

Yapılan saha çalışması esnasında çadırın içinde bolca vakit geçirilmiş olup, dışarıda ki sıcaklığa rağmen içerde daha serin bir atmosferin varlığı gözlenmiştir. Strüktürel kapı detaylarının olmayışı, çadır mekanına giriş çıkış yapılan kapı boşluğunun sürekli açık olmasını(sıcak mevsimlerde), bu açıklıkla da içeri giren hava miktarının artırılması sağlanmıştır. Bununla beraber asıl etken durum, topografyanın ve rüzgarın yönüne göre çadırın dış unsurların şekillendirilmesinde karşımıza çıkmaktadır. Yer yer çadır örtüleri iç strüktüre bağlı şekilde zeminden kaldırılarak hava akışı sağlanmış, havalandırma oluşturulmuştur. Havanın giriş çıkışına göre kurgulanan bu detaylar deneyimden gelen bilgiyle şekillenmişlerdir.

Çadırın dış unsurlarında tercih edilen malzemeler ve bu malzemelerin kullanılış sıralarıyla oluşturulan etki, mekanın soğutulmasındansa ısınmamasına yönelik bir kurgu içermektedir. Mekan hacminde gün ışığından faydalanmayı gerektirecek, gün içinde gerçekleştirilen bir eylem olmayışı, mekanın atmosferler ışık geçiren detaylarının kurgulanmayışı ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda pencere, ışık aralığı gibi boşluklar bulunmamaktadır. Bu sayede mekan içi gölge oluşumu hali gün boyunca aralıksız devam eden bir durumdur. Gölge devamlılığı gösteren mekan doğal havalandırmalar ile serin bir atmosfere sahiptir.

Ek kurulum durumları olarak; bahsi geçen temel ögeler dışında gidilen yöreden elde edilen taşınırken de orada bırakılan tahta parçalarla soğuk kış günleri için zeminle olan direkt bağlantıyı kesmek gayesiyle zemine kurgulanan bir panel kaplama gibi yere gelişigüzel biçimde yerleştirilirler. Bu tahtaların üstüne serilen halı ile soğuktan -varsa ıslak zeminden- bir nebze daha az etkilenen bir iç mekân oluştururlar. Bu ahşap parçalar tekrar kullanımın çok güzel bir örneğini sergileyen öğelerdir. Soğuk mevsimlerde zeminle olan ilişkinin kurgulandığı soğuktan koruyucu bu malzeme (aynı zamanda doğal topografyanın engebe, taş gibi etkenlerinden daha güzel bir basma hissi veren zemin algısı işlevi), yazın sıcak havalarda bir değişim geçirip, çadırların yanına kurgulanan birer balkona üstleri kapatıldığında da kamelya tipine dönüşen birer sosyalleşme mekânına evrilirler. Soğuk mevsimlerde çalışma sonrası vakitler daha çok aile içinde çadırlar dâhilinde geçerken (belli özel ortaklaşılan durumlar hariç mesai sonrası günlük hayatta fazla sosyalleşme durumu olmaz), sıcak mevsimlerde çalışma sonrası çadır saatleri yerine komşuluk ilişkilerinin daha sık gözlemlenebildiği ortaklaşa muhabbetlerin ve paylaşımların olduğu kamelya tipi mekânlara bırakır. Bu kamelya tipi yapılara işçiler hayma adını vermektedirler (bknz. Ek 3.3 - i). Haymalar yerden 65-70 cm yukarı kurulan ahşap parçalardan oluşturulmuş iki veya üç tarafı kapalı, üstü de yanları gibi ahşabın, sazlıkların ve brandaların kombinasyonu ile kurgulanmış şekilde kapalı; oturlan yerin altı halı bez ve yastıklarla kaplı olduğu bir çeşit sofa-kamelya karışımı yapıdır. Çadırla beraber değerlendirildiğini geçici mekân unsuru olan çadırların geçici balkonları olarak nitelendirilebilir. Bu yapıların değerleri çadırlardan daha üstün görülmekte ve çadırdan daha özenle inşa edilmektedir. İşçiler sıcak havalarda yaşamın sürdüğü asıl mekân olarak burayı, haymaları tercih etmektedirler. Cibinlik denilen ince hava geçiren dokuma tüllerin de yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu haymalarda sadece erkekler sıcak gecelerde dışarıda yatma imkânı bulurlar (kadının dışarıda yatması toplu çadır yaşamında pek uygun görülmemektedir). Şu açıkça ifade edilebilir ki mesai saatleri sonrası mevsimlik tarım işçilerinin en keyifli anlarının geçtiği yerler haymalardır. Haymalar genel anlamda metal bir strüktür barındırmamakla beraber, ahşap strüktürün ve inşasının başarılı birer örneğidir. Deneyimle elde edilmiş bu bilgi ince mühendislik hesaplarına dayanmasa da yapı kendi içinde incelendiğinde gerek taşıyıcıların yerleşimi (bknz. Ek 3.4 - u), gerek platform oluşumu (bknz. Ek 3.4 - ü), gerek yan duvar ve üst kısmın oluşumu (bknz. Ek 3.4 - v), çok başarılı örnekler teşkil etmektedir. Birleşme yerlerinde çivi

detayları mevcuttur (bknz. Ek 3.4 - y). Buna karşın malzemenin kendi doğasının verdiği imkânlar doğrultusunda oluşumlar da mevcuttur. İşlenmiş malzemelerle kullandığımız geçme detaylarının ilkel hallerini görmek mümkündür. Örneğin V şeklinde ayrılmış çatal bir dal parçasını taşıyıcı bir ayak olarak kullanıp üzerinde doğal olarak var olan gediğe başka bir ağaç parçasını yerleştirmek suretiyle geçme detayı elde edilmiştir (bknz. ek 3.4 - z).

Yapı incelendiğinde ve üzerinde hareket edildiğinde oldukça sağlam ve algısal olarak da güven veren bir duruşa sahiptir. Biz de çadırın dışında bulunduğumuz süreçler, çadır içinde bulunduğumuz süreçler ve haymada bulunduğumuz süreçler içinde söyleyebiliriz ki mevsimlik tarım işçilerinin en keyifli oldukları ve daha önemlisi kendilerini en rahat hissettikleri mekânı haymalardır. Çadırın içinin mecburi bir baskı yarattığı, ancak haymalarda aynı insanların çok daha rahat ve özgür hissettikleri kolayca gözlemlenebilir bir durumdur.

Metal strüktürün tamir edilmesi gereken fazla bir noktası olamamakla beraber, zaman zaman kırılan parçaların varlığı söz konusudur. Bu parçalar kaynaklanmak suretiyle tekrar tekrar kullanılabilir. Sazlıklar dönemsel öğeler oldukları için tamiri söz konusu değildir. Çok ufak deformasyonlarda değiştirilebilme durumları vardır. Lakin söz konusu branda ve bez türevleri en sık tamir görmesi gereken malzemelerdir. En dış ve en iç katmanların hataları ve deformasyonları iç katmanlara göre nispeten kolay olmakla beraber daha çok aşınma göstermektedirler. Aşınan, yırtılan kısımlarında yama yapmak suretiyle tamir gerçekleştirilir. Soğuk mevsimler için, çadırın içine kurulan sobanın duman için konumlandırılan tahliye borusuna dair yuvarlak geçme boşluğu her çadırda gözlemlenmektedir (bknz. Ek 3.4 - w).

Son olarak, metal strüktürün bütün öğelerinden kalan boşluklarda, potansiyel çökme noktalarında veya çökmenin gözlemlendiği noktalarda, ahşap parçalarla metal strüktüre destek noktaları oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

Çadır kurulumu; bahsi edilen çadır unsurları birbirleriyle sarılmış, paketlenmiş halde (brandaların içine sarılan demir çubuklar ile rulo haline getirilmesi) kurulacağı alana getirilmesiyle başlamaktadır. Rulo halindeki bu paket düz bir zemine açılmak suretiyle serilmektedir. Serilen zemin açılma işleminden

önce temizlenmekte sivri taş cam gibi her türlü malzemeden arındırılmaktadır. Keza rulonun en dışında ki zeminle temas eden kumaş çoğunlukla çadırın dış örtüsünü oluşturan brandadır. Bazı paketlerde bu brandanın dışına, çadırın iç mekânında kaplama olarak kullanılabilecek olan çuval bezinin de sarıldığı gözlemlenmiştir. Her iki durumda da serilme zemininin temizlenmesi söz konusudur. Keza mevsimlik tarım işçileri için taşınan unsurların varlığı önemli ve tekrar tekrar edinilmesi zor objeler olduğu gibi bunların korunması için ekstra malzemelere de hem maddi olarak hem de taşınma halindeki yer oryantasyonu olarak pek imkânlı değildir.

Yere serildikten sonra döndürülerek açılan paketin içinde çadır bezlerinin içine sığan ve rulonun formunu bozmayacak olan metal parçalar çıkmaktadır. Bazı parçalar vardır ki düz bir sarılma mantığına uygun olmayan şekil form ve detayları yüzünden paketten bağımsız taşınmakta kendi içlerinde ayrı bir ambalaj yapılmaktadır (özellikle T birleşme detaylı dikmeler). Bütün parçalar açıldıktan sonra daha önce defalarca bu işi yapmış olmanın verdiği deneyim ve pratikle aile bireyleri birbirleriyle neredeyse kurulum ile ilgili hiç iletişim kurmadan, herkes yapması gerektiği şeyi doğru şekilde yapma odaklanmış halde kurulumla başlamaktadırlar. Paket açıldıktan sonra sanki zihinlerinde aynı kullanma ve kurulum kılavuzları varmışçasına parçaları kendi gruplarına ayırmakta, bu grupların içerisinde de kullanım sırasına göre dizmektedirler. Aynı anda, bu dizilim sürerken başka bireyler hali hazırda dizilen çubukların birbirleriyle olan ilişkilerini kurgulamaya başlamaktadırlar. Bu esnada başka bireyler çadır kurulacak yerin-zeminin-topografyanın öznel varlığına göre alanı şekillendirmekte, gerekli delikleri açmakta, yükseltmeleri yapmakta, zemini düzeltmekte ve temizlemektedir. Bu süreçle beraber kadınların başka gruplara bölündüğünü görmekteyiz. Bir grup kadın çadır kurulumuyla eş güdümlü olarak çadır içine yerleşecek objelerin oryantasyonunu yaparken (paketlerin açılması, boş bir yerde gruplandırılması gibi...) başka bir grup kadın çadırın dış cephesini oluşturan bez branda türevlerinin temizlenmesi ve tekrar doğru sıraya konmasıyla uğraşmaktadırlar.

Yukarıda bahsi edilen birinci kurulum bölümünün tamamı aynı anda gerçekleşmekte ve kırsalda olmasına rağmen Durkheim'ın "organik dayanışma" modelini anımsatmaktadır (Durkheim, 2006). Bu bağlamda yılların verdiği tecrübe tekrar tekrar deneyimlemenin verdiği pratik alışkanlıklar bu iş şemasını canlı bir

organizma gibi resmetmekte ve her birey olması gerektiği an ve yerde olması gerektiği durumu şekillendirmektedir. Çalışma anlarını gözlemlediğimizde sözel olmayan iletişim hali (sadece bakışmalarla bile anlaşabilme) fark edilen bir tutum olup Goffman'ın “Dramaturjik teorisini” hatırlatmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü olarak tasvir edebileceğimiz kısımda, açılan parçaların dizilimleri bitmiş bazı çadır içi objeler çıkartılmış ve gruplandırılmış, asıl kurulumu geçilmiştir. Bu noktada büyük dikmelerin, ana strüktürü oluşturan parçaların bölüm bölüm birleştirilmesi ve ayakta durabilecek kadar kısa dikmelerle tutturulması ve bu halde çadırın kurulacağı yere görülmesi söz konusudur. Bu eylemden sonra çadır kurulacağı yer ve çevresel koşullarla uyum durumları kesinleşir ve doğru yer olduğuna karar kılınırsa (keza gördüğüm her kurulumda ilk seferde doğru yeri bulmaktadırlar) bir grup hali hazırda zeminle ilişkiye geçmiş ana strüktürün parçalarının zemin ilişkilerini sağlamlaştırp, gerekli yerde sıfırdan kurgularken diğer bir grup ayakta duran bu asıl unsurların aralarındaki kısa dikmeleri ve orta dikmeleri şekillendirmekte ve hepsinin birbirleriyle bağlantısını oluşturmaktadır. Kısaca çadırın strüktürel yapısını oluşturan asıl taşıyıcılar olan demir boruların kurulumu gerçekleşmektedir.

Bundan sonraki aşamada kişilerin kat kat brandaları, bezleri ve kumaşları doğru kullanım sırasıyla çadırın üstüne yerleştirmeleri söz konusudur. Bu yerleştirme yapılırken çadır içi objelerin, çadırın içinde durabilecekleri yerlerini, gerekliyse asma detaylarını, raf detaylarını şekillendiren başka bir grup da işe içerde devam etmektedir. Bütün brandalar yerleştirildikten sonra gerdirme işlemleri için bağlantı kemerleri karşılıklı olarak yerleştirilip ağırlık kısımları doldurulmaktadır. Aynı anda tercihen genç ve erkek bireyler kamyonlardan beyaz eşyaları ve kalan döşek, kıyafet gibi şeyleri indirmekte, indirdikleri gibi çadırın içinde olması gereken yere götürmekte ve direkt olması gerektiği yere kurmaktadırlar. Bu büyük eşyaların çadıra girmesinden sonra önceki aşamada kadınların organize ettiği ufak objeler de çadıra taşınmakta, yerleştirilmektedir.

Bu noktada asıl kurulum son bulmaktadır. Bahsi geçen bu sonlanma hali bütün detayları kapsayan bir bitişten ziyade temel anlamda çadırın kurulması büyük eşyaların yerleştirilmesi ve ufak eşyaların çadır içine getirilmesi kısaca içine girip barınılabilir temel halin şekillenmesidir. Bütün bu süreç, ekstrem koşullar oluşmazsa

tüm aile tarafından yapılan doğru ve fonksiyonel iş mekanizması ve takım çalışması dahilinde yaklaşık bir saat gibi bir sürede tamamlanmakta, içinde yaşanılabilir halde bitmektedir.

Bundan sonra iç düzenlemeler devam edebilmekte lakin asıl kurulum durumu bahsi geçen sürede tamamlanabilmektedir. Kış kurulumlarında ve gerekli koşullarda zemine dönebilen ahşap parçaların edinilmesi organizasyonu ve döşenmesi daha sonradan şekillendirilen bir süreç olup, taşınabilirlerle beraber değil gidilen yörede edinilen bir kaynaktır. Aynı şekilde sazlıkların toplanması ve kurgulanması da taşınabilirlerden farklı şekillenen bir süreçtir.

3.4.2. Yerleşim İlişkileri

Mevsimlik tarım işçilerinin çadır yerleşkelerinde yerleşim ilişkileri ve ikame durumlarını ve çadırlarını, bireysel tercihlerden ziyade bazı mecburiyetlere göre kurmakta yerleşim planları bu mecburiyetler dahilinde oluşmaktadır.

Hali hazırda tarlaların ve su kanallarının arasına yerleştirilmiş yollardan kalan alanlar mevsimlik tarım işçilerinin yerleşimleri için tahsis edilmiş olup bu alanlar her gözlemlenen örnekte topografik ve fiziksel farklılıklar göstermektedir. En çok karşılaşılan yerleşim planı tarlaların kanal olan kenarlarında yapılan boyuna, uzunlamasına tek sıra yerleşim planıdır (bkz. Şema 3.4.2 - a). Bu yerleşim alanlarında yerleşime ayrılan yerin, fiziksel koşulları yerleşim planının temel tasarım ögesini oluşturmaktadır. Bu noktada çadır yerleşkesinde her ailenin kendi tuvalet, banyo ve mutfak ihtiyacı olduğundan, her çadırın su kanalıyla olan ilişkisi de bireysel ve mecburidir. Bu nedenle su kanalı yerleşim planında ana etkeni ve belirleyici unsuru oluşturmaktadır. Her çadırın su kanalı ile olan ilişkisi de bireysel ve mecburidir. Bu yüzden su kanalı, yerleşim planında ana etkeni ve belirleyici unsuru oluşturmaktadır. Her çadırın su kanalı ile doğrudan, yakinen ilişki içerisinde olması tercih edilmektedir (su kanalı olan yerleşim yerlerinde).

Yerleşime ayrılan alanda bir cepheyi su kanalı oluştururken, diğer cephede tarla veya varsa ikinci bir su kanalı olma şansı da vardır. Her iki durumda da ortada

yol olarak tabir edebileceğimiz bir boşluk bırakılması mecburidir. Yukarıda bahsi geçen ikinci durumda (iki kanal arası yerleşim alanı) kanal cephelerine konumlandırılmış birer sıra çadır düzeni, yol için bırakılmış boşluk ve tekrar bir tek sıra çadır dizgisine rastlanmaktadır (bknz. şema 3.4.2 - b). İster tek sıra ister çift sıra olsun aralardaki yol boşluğu önemli bir detaydır. Keza yüzlerce çadırın yan yana dizilmesi sonucunda oluşan uzunluk kilometreleri bulabilmektedir. Bu noktada gerek gündelik olarak işçilerin işe gitmek için toplanması (traktör ve römork o boşluktan işçileri doldurarak gitmekte), gerek mesai sonrası işçilerin tekrar bırakılması, gerek geçici sağlık hizmetlerinin yerleşke içerisinde yer değiştirmesi gerekse de acil durumlarda dayıbaşının veya itfaiye, ambulans gibi araçların yerleşkenin her yerine ulaşabilmeleri için gerekli olan bir detaydır. Mevsimlik tarım işçileri de bu noktada ocaklarını açarken, kişisel zevklerini (kuş ve kümes hayvanı besleme, kümes yapma) icra ederken bu yol oluşumuna dikkat etmekte ve o bölgeyi boş bırakmaktadırlar. Çukurova bölgesinde tarlaların çok oluşu (gerek alan olarak gerekse sayı olarak) ve bu tarlaları besleyen su kanallarının tarla sınırlarına göre şekillenmiş oluşu tek sıra dizilimi yaygın kılmıştır. Yapılan çalışmada sadece bir yerde 8 çadırlık dikdörtgensel yerleşim gözlenmiştir. Bu yerleşim planı bir tarlanın içine bırakılmış, boş bir alana oluşumlanmış olup çok kısa süreli bir ırgat topluluğuna verilmiştir (bknz. Şema 3.4.2 – ek durum). Su ihtiyaçları yerleşkenin yanına çekilen su tankı ile (toprak sahibinin sorumluluğunda) giderilmektedir. Bahsi edilen bütün durumlarda, içme suyunun karşılanması genel olarak su tankerleri ile sağlanmaktadır. Bununla beraber her dönem mevsimlik tarım işçisi barındıracağı kesin olan yerleşkelerde yer yer (yaklaşık 200 metreye bir) temiz su kullanımı için toprağa tulumbarlar atılmıştır (bknz. Ek 3.4.2 - a). Su kanallarından kullanılan su içmek dışında birçok amaçla kullanılsa da, içme suyu ya toprak sahibi tarafından tahsis edilen su tanklarıyla ya da alana yerleştirilmiş tulumbarlarla giderilmektedir. Yukarıda anlatılan bütün durumların iç içe geçmiş bütün yerleşke hali şemalarda gösterilmektedir

Yukarıda çadır yerleşkesi makro ölçekte ele alınmış ve çadırların birbiriyle, yolla, tarlayla ve kanalla olan ilişkileri sorgulanmış, anlatılmıştır. Çadırın kendi yerleşim planlarına bakmak gerekirse; yerleşkenin bütünsel yerleşim planı değil, mikro ölçekte çadırların kendi yerleşimleri ile veriler ortaya konacaktır. Bu noktada strüktürel yapı her ne kadar büyük oranla benzerlik gösterse de (keza çadırın yerleşim planını oluşturan asıl öge önceden tasarlanan strüktürün yerleşim planıdır)

her çadırın içsel ve dışsal öğeleri, farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, rüzgâr ve güneş gibi yeri, yönü tahmin edilebilir öğelerin ortaklığı dışında kalan kişisel tercihlerin sonucunda oluşan farklılıklardır. İç mekân algısı olarak, önceden tasarlanmış strüktür çadırların içinde ortak bir algı oluşmasına sebebiyet vermekte ve ortalama olarak ortak bir dil gözlemlenmektedir. Bu kişisel tercihlerden bağımsız şekillenmek zorunda olan, güneş etkisiyle tasarlanan, rüzgâr etkisiyle tasarlanan öğelerin de ortak dilleri eklenince ortaya bireyselden ziyade genellenebilecek ve birkaç temel öge çıkartılabilecek ortak bir üslup ve yerleşim planı çıkmaktadır.

Ana hatlarıyla genel plan, kanala paralel uzanan, çadır ögesi, kanalla çadır arasında bir yere sıkıştırılmış tuvalet çardağı, çadırların kuzeybatısına yerleştirilmiş haymalar yolun karşısına yerleştirilmiş ocak öğeleri şeklindedir (bkz. Şema 3.4.2. - b). Çift sıra çadır yerleşiminde çadırların sırt cepheleri yine kanala bakacak şekilde, kanala paralel çadırlar ve kanalların arasına sıkıştırılmış tuvalet çardakları, çadırların kuzeybatısına ve kuzeydoğusuna yerleştirilmiş haymalar şeklindedir (bkz. Şema 3.4.2. - b). Çift ve tek dizilimli yerleşim planında çadırların ana cephesi ortak yola bakmaktadır. Çift dizilimde ocak öğeleri çadır ile hayma arasına veya hayma ile diğer ailenin çadırı arasına veya çadırla yol arasına konumlandırılmıştır. Buna göre ocağın yeri boşluğun olduğu yere göre şekillenmektedir. Çadırın tekil öge olarak ele alınıp yerleşim planı incelendiğinde birçok farklı örnekle karşılaşılmıştır. Ancak biri baskın diğer ikisi görece daha az baskın olan üç çeşit çadır içi yerleşim planı en çok karşılaşılandır.

Tip-1 çadır yerleşimi; bu yerleşim modeli, ortadan çadıra girilen mutfak, hol ile mutfağın giriş yönüne göre sağında kalan oturma alanı ve solunda yatma alanı olarak şekillenmiştir. Çadırın ortasında tek aralık ile ana giriş sağlanmıştır. Bu girişte direkt mutfak görülmektedir. Mutfağın sınırlarını, duvarlarını oluşturan paravanlar aynı zamanda çadır iç mekânında da farklı yaşam alanlarını birbirinden ayıran paravanlardır. Girişte hem en sağda ve solda paravanlarca tanımlanmış eşikler diğer yaşam alanlarına açılmaktadır (bkz. Şema 3.4.2 - c). Sağ taraftaki eşik gündelik kullanılan televizyonun olduğu oturma odası diye tabir edilen yaşam alanına açılırken, soldaki eşikten döşeklerin ve varsa duşun olduğu yatak odası diye tabir edilen aynı zamanda gündelik hayatta kullanılabilecek bazı eşyaların deposu olarak da kullanılan yaşam alanına girilmektedir.

Tip-2 çadır yerleşimi; bu şekilde kurgulanmış çadırtip bir çadır ile yaklaşık aynı ölçekte büyüklüğe sahip olup, tamamen farklı bir organizasyon teşkil etmektedir. Giriş yönüne göre, çadırın ortasının, biraz sağından kurgulanmış ana giriş ve çadırın en sol ucundan ya da kuzey batı cephesinden kurgulanmış ikincil bir mutfak girişi ile şekillenmiştir. Ana girişte ufak bir boşluk (hol olmayacak kadar ufak, bir adımlık, sadece geçiş imkânı tanıyan bir boşluk) ve girişe dik konumlanmış bir paravan ile karşılaşmaktadır. Bu paravanın solunda televizyonun olduğu oturma alanı, sağında döşeklerin ve depo malzemelerinin olduğu yatma alanı/ yatak odası kurgulanmıştır. Girişten sağa dönülünce girilen yatma alanı 3 çadır cephesi ve bir iç paravan cephesi ile şekillenmektedir. Sola döndüğümüzde yaşam alanı iki çadır cephesi ve iki paravan cephesiyle şekillenmiştir. Yaşam alanı diye tabir edilen yere girildiğinde tanımlanan alan mutfaka açılan ikinci bir eşikle bölünmüş olup ikinci giriş ile mutfak alanından geçiş de mevcuttur (bkz. Şema 3.4.2 - d). Mutfak alanı dışarıda giriş çıkış sağlanan ikinci bir eşik ve yaşam alanından giriş çıkış sağlanan bir yerleşim içerisinde olup iki yöne de hizmet edebilen bir eylem planı içerisinde.

Tip-3 çadır yerleşimi; bu tip çadırlar tip-1 ve tip-2'den daha ufak ölçekte olan çadırlardır. Özel olarak içlerinde tek bir paravan bulunan bu çadır tipinde strüktürden bağımsız şekillenmiş ikinci bir paravan kullanımının da gözlemlendiği olmuştur. Giriş yönüne göre çadırın neredeyse en sol tarafında olan ana giriş eşiği direkt olarak hol, mutfak ve yaşam alanı diye tabir edilen televizyonun olduğu alana açılmaktadır. Girişte sol tarafta girişe dik konumlanmış sırtı çadırın kuzeybatı cephesine gelen mutfak unsurları varken mutfak ve hol boşluğu ortak kullanılmıştır. Girişte hemen sağda yaşam alanı iki cephe çadır, bir cephe paravan iken, çadırın diğer yarısını yine mutfak boşluğu ve hole açılan, paravanın arka tarafındaki iki cephe çadır bir cephe paravan olan, döşeklerin olduğu yatma alanı kurgulanmıştır. Bu çadır tipi tip-1 ve tip-2'ye görece daha küçük alanlar tanımlarken alan hacimleri de daha dardır. Paravanın çatı strüktürünün orta kısmına konumlandırılması (çadırın en yüksek yeri) iç mekân hacmini algılanabilir şekilde daraltmış, büyük bir algısal mekân oluşumuna sebebiyet vermiştir. Aynı ölçekte iç paravanın olmadığı ve oturma alanının yatma alanıyla beraber tanımlandığı örnekler gerek tip 3 ün gerek bütün örneklemenin en çok karşılaşılan örnektir (bkz. Şema 3.4.2 – e ve bkz. Şema 3.4.2 - f).

Genel olarak karşılaşılan yaygın çadır yerleşimi bu üç tip dahilinde oluşmaktadır. Lakin genellemeye giremeyecek olsa da farklı tip çadır içi yerleşimlere de rastlanmıştır. Hiç paravan içermeyen tek mekân çadır örneği olduğu gibi daha ufak ufak alanlar tanımlayan parçalı paravan çadır tipi örneği de mevcuttur.

3.4.3. Çadır İçi Objeler

Süreçler, yerleşim, yaşayış ve algılar gibi birçok konu üzerine konuşulmuş olsa da çadır içindeki öğelerde çalışmamız için önemli bir veri kaynağı olup, objeler ve bunlarla olan ilişkiler, kültür hakkında, kültürel öğeler hakkında, yaşayış, usul ve gündelik dinamikler hakkında, metalar ve eşyaya verilen değer yargıları hakkında, mekân ve eşya ilişkisi hakkında, deneyimlenen mekânın ev bellenme hali veya bellenmeme hali hakkında bizlere önemli veriler sunmaktadır.

Bu noktada çadır yerleşkesine taşınan objeler- eşyalar- bireylerin ve ailelerin kişisel alışkanlıkları ve gerek kişisel gerek de toplumsal davranış biçimleri ve modelleri ile alakalı bulguların gözlenmesine olanak sağlamaktadır.

Bu bölümde ilk aşamada kavramsal analizden önce çadır içerisine salt, objektif bir gözle direkt izleyici olarak göz atılacak ikinci aşamada objelerin, insan, insan-mekan ilişkileri üzerine kavramlarla tartışılacak.

20. ve 21. yy. filozoflarının mekân okumalarında ve kavramsallaştırmalarında mekân ve mekânı algılayan insan noktasında objeler üzerinden yapılan okumalar ve elde edilen bulguların varlığını gözlemlemekteyiz. Daha önceki bölümde (yaşayış) bahsi edilen taşınan objelerin bazıları bu kısımda tekrar ele alınacaktır. Yöreden yöreye taşınma halleriyle alakalı tartışılan objelerin çadır için genel varoluşları ve mekân algıları üzerine bu kısımda tekrar tartışılacaktır. Keza bu kısımda incelenecek olan eşyaların bir kısmı hali hazırda önceki bölümde yüzeysel olarak incelenmiştir.

Objeler ve anlatımlarına bakacak olursak; çadır yerleşkesinde deneyimlenen araştırılan çadır mekânları dâhilinde gözlemlenen fotoğraflanan üzerine konuşulan bütün öğeler düşünüldüğünde bunları gerek fonksiyon gerek de gündelik hayatta kullanımda olan yerleri bakımından bir gruplamaya gidilecek olursa temelde üç alan tasvir eden çadır yerleşimleri içerisinde objeleri de üç temel gruba ayırtırmak uygun görülmüştür.

a) Mutfak bölümü ve eşyalar

b) Temel yaşam alanı1- oturma alanı ve eşyalar

c) Temel yaşam alanı2- yatak alanı ve eşyaları

a)Mutfak bölümü ve eşyaları; mutfak bölümünde, araştırılan çadırın ve ailesinin imkânları dâhilinde kent yaşamından çok da farklı bir durum gözlemlendiği söylenemez. Çadırın fiziksel şartlarına göre şekillenmiş kent hayatına göre daha geçmiş teknoloji ve modadan neredeyse hiç etkilenmeyen bu mekân temel anlamda kent hayatında deneyimlediğimiz bütün mutfak öğelerini içermektedir. Bu bağlamda iki ya da üç gözlü bir ocak ve tüp (bknz. Ek 3.4.3 - a), buzdolabı (bknz. Ek 3.4.3 - b), temel bardak, çanak, tabak gibi ufak mutfak eşyaları ve bunların konumlandırıldığı ahşap raflar, temel gıdaların saklandığı plastik veya ahşaptan yapılmış dolap türevleri (bknz Ek 3.4.3 c) , hatta alt kısımları muşambalarla örtülmüş tezgâh niyetine kullanılan yükseltilmiş ahşap kısımlar bulunmaktadır. Bununla beraber her çadırda gözlemlenmemiş olsa da bazı çadırlarda yine ahşap ile desteklenmiş derme-çatma şekillenmiş evyelere rastlanmıştır.

Ocak, buzdolabı evye gibi elemanlarda, maddi tercihlerin alım üzerindeki etkisi birincil sebep olsa da (neredeyse her çadırda bu elemanlardan biri ile alakalı sorular soruldu, bu noktada alım tercihini direkt etkileyen estetik ya da beğeni kaynaklı hiçbir cevap alınamadı. Daha çok “ucuz olan, başkası tarafından verilen ya da yolda bulunulan olduğu için” gibi cevaplarla karşılaşıldı). Ufak eşyalarda tercihlerin üzerinde bireysel algıların varlığıyla bolca karşılaşıldı. Çeyizden kalan özel kahve fincanları, gümüş tepsiler ya da çocukların içsellikleriyle bütünleştirdikleri tabak, bardak gibi öğelerin bireylerin satın alma, yöreye getirme ve çadır yerleşkesinde bulundurma halleri üzerinde etkileri mevcuttur. Örneğin bir çadırda karşılaşılan gümüş kahve fincanlığı ile alakalı, ailenin büyüklerinden birinin

özel takımı olduğu ve o fincandan başka fincanda kahve içmediği, bu sebeple muhakkak özenle paketlenip, yöreden yöreye taşındığı ve dikkatle muhafaza edildiği ortaya konmuştur. Başka bir örnek de üzerinde bir çizgi film karakterinin olduğu bir kupanın varlığı dikkat çekmektedir. Sorulduğunda çocuklardan birinin olduğu ve fincanın varlığının çocuk için bir mutluluk kaynağı olduğu gözlemlenmiştir.

b) Temel yaşam alanı 1 - oturma alanı ve eşyaları; oturma alanı denilen alan ailenin kalabalıklığına göre aynı zamanda bazı aile fertlerinin uyuduğu sabah kahvaltılarının yapıldığı, akşam mesai sonrası aile içi sosyalleşilen, çay ve muhabbet kavramının olduğu tanımlı hacimdir. Bu hacim çadır mekânı içerisinde aile bireylerinin belki de en çok vakitlerini geçirdikleri ve en çok deneyimledikleri alandır.

Yerleşim planlarında bahsedildiği gibi değişkenlik gösteren çadır içi mekânların önemli bir kısmını oluşturan oturma alanları genel hatlarıyla toprağın üzerine direkt kurgulanmış bir halı/halılar ile zemin oluşturulmuştur (bkzn. Ek 3.4.3 - d). Bahsi geçen zemin oluşumu kış aylarında, soğuk mevsimlerde, yazın haymaların oluşturulduğu ahşap parçaların zemine rastgele yerleştirilmesi ile soğuktan dolayı toprakla olan ilişki bir nebze daha uzaklaştırılmıştır. Zeminin halı ile kurgulanmasından sonra maksimum oturma ve yatma alanının tasviri için kenarlarla şekillenen minder ve türevlerinden oluşturulmuş oturma grupları mevcuttur (bkzn. Ek 3.4.3 - e) . Bu oturma grupları geceleri bazı bireylerin yaşam alanıdır. Kenarlara konumlandırılmış minderlerin ortalarında, genel olarak bir boşluk mevcuttur. Bu boşlukların yeri geldiğinde yemek yemek için yeri geldiğinde ihtiyaç dâhilinde şekillenmeye müsait alanlardır. Oturma alanının 2 ya da 3 cephesini kaplayan minderlerin karşıt cephesinde konumlanan televizyon ve televizyon ünitesi oturma alanına gerek fiziksel gerek algısal olarak önemli bir yer teşkil etmektedir. Modern toplumlarda ve kent yaşamında televizyonun mekân içindeki fiziksel konumu ve gündelik hayattaki bağlayıcı duruşu, çadır yerleşkesindeki hayatlarda da gözlemlenmiştir. Öyle ki her televizyonun bağlı olduğu bir uydu sistemi ve hatta bir kısmında özel alıcı türevleri mevcuttur. Mesai saatlerine göre şekillenen izleme tercihleri için kayıt cihazları ile gün için programları takip eden bireylerle de karşılaşmıştır. Televizyonun varlığı bazı ortamlarda birincil öge iken, bazı ortamlarda arka planda çalışan bir ek öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı çadırlarda televizyon ile beraber radyoya rastlanmıştır. Genelde kaset çalarlı eski

model müzik  alarların çoğunlukta olduğu örneklem kümesinde daha eski model olan, direkt radyo modelleri de mevcuttur. Cd ya da daha yüksek teknolojiler içeren hiçbir ses sistemi ile kar ıla ılmamı tır.

Elbette bahsi geçen bütün bu elektrik ile çalışan aletlerin varlığı çadır yerle kesinin içsel dinamikleri dahilinde şekillenmektedir. Yapılan araştırmada karşılaşılan örneklemler, toprak sahibinden ücretle elektrik satın alan çadır yerle keleri (i  i ve çadır sayısının fazla olduğu örnekler) mobil jeneratörlerle minimum düzeyde elektrik tüketen çadır yerle keleri (az sayıda ve kısa süreli çadır yerle keleri)  ok nadir de olsa hiç elektriği olmayan çadırlar gözlemlenmiştir. İlk durumda (geniş, büyük çadır yerle keleri, toprak sahibinden ücretle satın alınan, kablo çekilmiş elektrik kullanımı)  adır yerle kesinde hemen her temel elektrikli aleti görmek mümkün. İkincil durumda (jeneratör kullanımı, daha az sayıda yerleşim) bazı elektrikli aletlerin noksanlığı, daha zaruri ışıklandırma gibi işlevler için şekillenen elektrik kullanımı ve aletleri, üçüncül durumda ise ( ok nadir karşılaşılan hiç elektriksiz çadırlarda) var olsa bile kullanılamayan birçoğu çadıra getirilmeyen, elektrikli aletlerin varlığı mevcuttur. Bu durumda aydınlatma gaz lambalarıyla çözülmüş birer geçici fonksiyon konumundadır.

Kullanılan telefon teknolojisi ve üretim tüketim tarzı olarak kent yaşamını geriden takip etmektedir. Yine de karşılaşılan cep telefonlarının çoğunda internet kullanımının mevcut olduğu gözlenmiştir.

Bahsi geçen yaşam alanında çadır mek nının diğer kalan yerlerinde de olduğu gibi hiçbir anı fotoğrafı, anı objesiyle kar ıla ılmamı tır. Tekrar tekrar değinilen, sorgulanan bu noktada çok gerek olursa cep telefonunda fotoğrafların saklanabildi i ancak çadırın ev olmadığını ve fotoğraf taşınmasının gereksiz olduğu net bir şekilde vurgulanmıştır. Bu bağlamda hiçbir aile fotoğrafı, evvelki hayatlara ya da asıl yöreye dair hiçbir görsel   eyle kar ıla ılmamı tır.

Tekil olarak bireylerin özel zevklerine veya duygularına hitap eden birkaç ufak örnek dışında (daha önce bahsi edilen özel kahve fincanı gibi) evvelki hayatları veya asıl yöreyi anımsatacak, hatırlatacak ya da algısal olarak ondan beslenilecek hiçbir özel objeyle kar ıla ılmamı tır. Bu bağlamda sorulan bütün sorulara da çadır yerle kesinin ev olmadığı, böyle bir ihtiyaçlarının olmadığı ve fonksiyonel olarak

objeyi yanlarında taşımının zahmetli bir iş olduğunu, gereksiz olduğunu vurgulamışlardır.

c) Temel yaşam alanı 2- yatak odası ve eşyaları; çadır yerleşkesinde bazı örneklerde bu alan olmamakla beraber örneklem kümenin çok büyük bir kısmında var olmaktadır. Bu alanda bazı örneklerde zeminle direkt ilişki gözlenmiş bazı örnekler de aynı yaşam alanı-1’de olduğu gibi zeminde halıların varlığı gözlenmiştir. Ortak olarak bu alanlarda gününbirlik kullanılan gündüzleri geri toplanan döşeklerin ve yatakların, yer yer minderlerin bir cepheye yerleştirilmiş hali göze çarpmaktadır. Bununla beraber ufak da olsa kıyafet dolabı diye nitelendirebileceğimiz kıyafetlerin içinde bulunduğu ahşap bölmeler veya plastik bölmeler mevcuttur. Bu alanın sürekli değişken yapısı gece ve gündüz farklılıklarına göre şekillenmektedir. Varsa ailenin yeni doğan bireyleri için yapılmış, alınmış beşik (bknz Foto: 3.3 - d) ve türevi objelerin varlığı ile genelde bu odada karşılaşmaktadır. Yeri değiştirilebilen bu objenin göze çarpan en önemli özelliği, sanki çadır yerleşkesinde değil kent hayatında tasvir edilmiş gibi olmasıdır. Keza her türlü konuda çadır yerleşkesine göre şekillenen ırgat toplumunun alışkanlıkları ve eşyalarından gayrı sadece birebir özenilmiş kent hayatından farkı olmayan tek obje bu beşiklerdir. Gerek yöresel süslemeleriyle gerek kumaşından ahşabına özenilmişliğiyle çadırdan alınıp kent hayatındaki yerine konsa hiçbir farklılık göstermeyecek düzeyde hazırlanmıştır. Bu nokta da hazırlanmış da olsa, yaptırılmış da olsa, satın alınmış da olsa her durumda beşik ögesi hazırlayanın ya da satın alma tercihini ortaya koyanın içsel yapısı ve kültürel öğeleri sebebiyle oryantal bir tutum sergilemektedir. Lakin bu oryantal tutum işçilikte ya da malzemede karşımıza çadır yerleşkesinin bir ögesidir ifadesini çıkartmamakta, bununla beraber kent yaşamında herhangi bir evde de yerini tutabilecek düzeydedir.

Bu bağlamlar dışında yatak odası diye nitelendirdiğimiz bu alan kendi içinde ardiye mantığı da içermektedir. Elektrikle çalışan eski usul su ısıtma çubukları (bknz. Ek 3.4.3 - f), onarım bakım gibi durumlarda kullanılan alet edevatın ayrı bir köşesi olması gibi... Kent hayatında yatak odası objesi olmasa bile çadır yerleşkesinde birçok obje kendine bu alanda yer bulmuş vaziyettedir.

Ek olarak anlatılması gereken bir konu da banyo ve tuvalet durumudur. Büyük oranla banyolar çadırların dışında şekillenen kabinlerdir (bknz. Ek 3.4.3 - g).

Tuvaletlerin tamamı yerleşim planında anlatıldığı üzere çadırların dışında oluşturulmuştur. Lakin iki dayıbaşının çadırında gözlemlenen bir durum bu noktada dikkat çekicidir. Dönemsel olarak sökölüp takılmayan, içinde çadırı deneyimleyen kimse olmasa bile varlığına devam eden dayıbaşı çadırlarının ikisinin içinde banyo diye tasvir edebileceğimiz oluşumlar mevcuttur. Yatak odası diye nitelendirdiğimiz alanın bir köşesine iki çadır cephesini kendine referans alarak köşeye yerleştirilmiş, zemine beton dökölmüş ve şampuan, sabun, gibi eşyaların üzerine konumlandırıldığı bir duş yeri tasviri mevcuttur (bknz. Ek 3.4.3 - h). Bu yapılaşma hali örneklemin totalitesine bakıldığında çok çok ufak bir paya sahip olsa da içerdiği anlam sebebiyle azımsanacak oranın dışında değerlendirilmiştir. Bu noktada yer ile kurulan ilişkinin değiştirildiği, çadır yerleşkesinde kalıcı bir çözümün kurgulandığı (beton dökme hali) bu örneklem dayıbaşlarının çadırlarının (önceki bölümde ifade edildiği gibi) kalıcı olma haliyle ilintili olarak oluşturulmuş bir durumdur. Öyle ki başka bir dayıbaşının çadırında da depo niyetine kullanılan bir ek çadır oluşumu bile söz konudur. (bknz. Ek 3.4.3 - ı)

3.5. Bölüm Sonucu

Bu bölümde yapılan alan çalışmasında, görüşölen kişilerin, hayatı, mekânı, işi algılayışlarından ve genel olarak bireysel algıları ile genellenebilir toplumsal algılarından yaşları ve yaşanmışlıkları ile orantılı biriken deneyimlerinden iş genel hayat edinimlerinden bahsedilecektir. Örneklem kümesini oluşturan bireylerin ortak kümelerde değerlendirsek algılar ve hafıza kısmı için kullanışlı veriler elde edilen kümeler çocuk ve yaşlı kümeleridir.

Başlangıçta sosyolojik araştırmalarda genel olarak kullanılan dünya sağlık örgütü yaş aralıkları sınıflandırmasına göre düzenlenen niceliksel veriler ortaya genellenemeyen farklı bir sonuç çıkartmış bu yüzden de bu sonuçların sebepleri düşünölmüş ve farklı yaş aralığı organizasyonu yapılandırılmıştır.

Gruplandırma yaştan ziyade algısal ortaklaşmalara göre şekillenmiştir. Bu noktada birinci grubu 0-12 yaş çocuklar oluşturmaktadır. 0-12 yaş aralığında çocuklar sorulan sorulara, toplumsal baskılar ve öğrenilmişlikler olmaksızın çocuk algılarıyla cevap vermektedirler. Bahsi geçen bu durumu 12-15 yaş aralığında görmemekteyiz (dünya sağlık örgütü yaş sınıflandırması, çocuk yaşı 15 olarak geçmektedir). Yaşam koşulları ve çalışma hayatının edinimleri ile kentte yaşayan akranlarından farklı bir algı ve gelişim gösteren ırgat çocukları ergenlik belirtilerini daha erken yaşta göstermekte ve tahminen söylenebilir ki 15 olması gerek çocukluk yaşını 12'ye çekmiş gibi görünmektedir (çocuk < 15 yaş - normatif değer; çocuk < 12 yaş - ırgat toplumu). Bu noktada karşılaşılan örneklemeler on üç, on dört ve on beş yaşında bireylerin sorumluluk alan, rol modellerini yüklenen, ataya duyulan özenme durumunun direkt gözlemlendiği örneklemelerdir. Oysa ki on iki yaş ve altında gözlemlenen örneklemeler atanın beğenisinden öte özgür çocuk düşünce sistematigi ile düşünmekte ve cevap vermektedirler. Bu yüzden gerek algısal gerek hafıza ile ilgili sorularda elde edilen veriler 0-12 yaş aralığında genellenebilecek oranda yakınlık göstermektedirler. İkincil ve üçüncül grubu 12-24, 24-36 yaş arası bireyler oluşturuyor olup, bu kümelerde çalışmamızın bu bölümüyle alakalı elde tutulabilir net veriler elde edilememiştir. Dördüncül ve beşincil grubu oluşturan 26-48 ve 48-60 yaş aralığındaki bireylerde yaş arttıkça algılarda gözle görülür değişimler belirlense de hayata dair duruş ve düşünce sistematigi gözlemlense de yine de edinimlerin ve öğrenilmişliklerin baskın etkisiyle çalışmamızın bu bölümüyle alakalı net veriler genelleme yapılabilecek oranda değildir. Son yaş gruplandırmamızı 60 yaş ve üst oluşturmakta olup bu örneklem kümesinde toplanan veriler genellemeye tabi tutulabilecek oranda tutarlılık göstermektedir ve çalışmamızın bu bölümü için elde tutulabilen kullanışlı veriler elde edilmiştir. Keza bu yaş aralığındaki bireylerin hayat tecrübeleri ve yaşanmışlıkları hayata ve kendi içsel dünyalarına hayatın bütününe ve yaşama dair düşünecek vakitlerinin olduğu ve eğitim seviyeleri önemsizsiz bahsedilen konularda derince düşündükleri gözlemlenmiştir. Bu noktada yapılan görüşmeler ve sorulan sorulara alınan cevaplar ciddi tutarlılıklar içerisinde bilimsel değer içeren bulgular içermektedir. Yaşanmışlığın ve deneyimin birikimleri, okur-yazarlık seviyesinden bağımsız bir halde derinlik içermektedir.

Bu yaş organizasyonu dâhilinde hafıza ve algı kavramlarına dair sağlıklı kullanışlı verilerin toplanabildiği iki temel kümeyi 0-12 ile 60 ve üstü yaş grupları

oluşturmaktadır. Diğer örneklemeler henüz yeterli düşünsel erişkinliğe ulaşmamış ya da bir çocuk gibi açık düşünebilme kabiliyetini kaybetmiş gruplardır.

0-12 yaş örneklem grubu: bu gruptaki bireyler, henüz çocuksal düşünme kabiliyetlerini kaybetmemiş, açık ve özgür bir düşünce sistematiği ile düşüncelerini şekillendiren, öğrenilmişlikler ve edinilmişlikler doğrultusunda değil gerçekten doğru olduğuna inandıkları içsel olarak kurguladıkları cevapları, söylevleri ortaya koyan bireylerdir. Ailelerinin, özellikle ağabey ve babalarının verdikleri- verecekleri cevaplar hakkında ne düşündüğünü önemsemeksizin o cevapları veren edinimlerinden ziyade duyguları ile oluşumlanan düşünceleri içsel hissiyatıflerle ortaya koyan bireylerdir.

Bu grubun total yaşam algısı çadır yerleşkesinden ve iş ortamından az etkilenen bir duruş sergilemektedir. Arkadaşlarıyla ve aileleriyle beraber olma hali, içerisinde var olunan yöreyi veya mekânsal olarak yaşadıkları yeri iyi ya da kötü olarak algılamalarının önüne geçmektedir. Bu noktada yaşam koşullarını, yaşam mekânları ve küçük yaşlarına rağmen yaptıkları işleri zoraki eylemle olarak değil gündelik hayatın birer normatif anı olarak görmekte hatta birçok noktada gündelik anları (kendileri tarafından oluşturulan eğlence ve oyun mekanizmaları) eğlenceli diye isimlendirmektedirler.

Hayatın bütününe yekpare olarak algılayan 0-12 yaş örneklem grubu asıl yöredeki hayatı ve çadır yerleşkesinde oluşumlanan hayatı birbirinden ayırt etmemekte her koşulda o anın yaşayışı içerisinde andan ve yaşanandan tat almaktadırlar. Akranlarına göre dünyayı ve hayatı algılayış biçimleri teknolojik araç gereçlerden görece uzak, yeni medya unsurlarından bağımsız (eski usul, büyüklerimizin bize anlattığı çocukluk deneyimleri gibi) kendi imkân ve yaratıcılıkları doğrultusunda gündelik hayatı deneyimlemektedirler. Bu noktada kırsal hayatın deneyimlendiği bu coğrafya çocuklar için keşfedilmesi keyifli bir oyun parkı niteliği taşımaktadır. Ve bu çocuklar pratik zekâları ve hayal güçleri doğal topografyayla beslenen bireylerdir.

Bu bağlamda büyüklerinin çadır yerleşkesinde süregelen hayata ve asıl yörede deneyimledikleri hayata dair algıları paylaşmayan 0-12 yaş grubu bireyler

gittikleri yerlerin dünyasına göre şekillenen bir algı oluşturmayıp gittikleri, o an oldukları yerde kendi dünyalarını oluşturmaktadırlar.

Çalışmamız boyunca sorduğumuz sorulardan bazıları fiziksel olarak sürekli taşınma hali içerisinde olan ırgat toplumunun, konar-göçer yapısının sorgulanması- incelenmesi içindir. Bu noktada 0-12 yaş grubu bireyler diğer bütün bireylerden farklı bir örneklem oluşturmuşlardır. Genç, erişkin, yaşlı bütün gruplar asıl yöreleri ev bellediklerini ifade etmelerine rağmen, 0-12 yaş gruplar, evi o an oldukları yer, aileleriyle beraber oldukları yer olarak ifade etmişlerdir. Diğer bütün gruplar çadır yerleşkesini geçici bir mecburiyet olarak görmekte, asıl hayatın, asıl evin geldikleri yörede kaldığını, yılın 9 ayı bile çadır yerleşkesinde veya yerleşkelerinde yaşasalar, asıl evin geldikleri yöre olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda en çarpıcı örnekleri 0-12 yaş grubu örneklem oluşturmaktadır.

60 yaş ve üstü grubu oluşturan bireyler de genel algıları olarak ara segmentlerden ayrılmaktadır. Hayata dair sahip oldukları deneyimler, yaşanmışlığın etkisi onları mevsimlik tarım işçileri topluluğundan ayıştırmıştır. Öyle ki bu ayrılmayı toplumun kendi içsel dinamiklerinde de görmek mümkündür.

Geçmişte toplumumuzun genel yapısında deneyimlediğimiz ancak hali hazırda gözlemleyemediğimiz bazı olgular, davranış modelleri var ki, ırgat toplumunda, çadır yerleşkesinde halen gözlemlenmektedir. Geçmişte akşam yemeğine de, tatil organizasyonuna da ailenin yaşlı bireyi karar verirdi. Kısacası ailede bilge sayılan, önemli nüanslarda bilgisine ve deneyimine danışılan kişi ve bu danışılmışlığın ve yaşın etkisiyle saygı duyulan kişi ailenin yaşlı bireylerinden olurdu. Yaşlıların bilgisine, tecrübesine, deneyimlediklerine güvenilir, karşılaşılan gündelik veya özel durumlarda onun fikri, rızası alınırdı. Günümüz modern dünyasında yeni gelişen teknolojilerin ve teknoloji gelişiminin hızındaki geometrik artış, gündelik hayatı oluşturan araç gereçlerdeki takip edilmesi zor değişim hızı ve gençlerin yaşlılardan daha kolay bilgiye erişme durumları yukarıda sözünü ettiğimiz bilgelik durumunun aile içinde nispeten yaşlılardan gençlere transferine sebebiyet vermiştir. Hatta bu durum son yıllarda yaşlı birey odaklı aile yapısını, çocuk odaklı aile yapısına dönüşmekte ve ilerleyen yıllarda yerini alacak gibi gözükmektedir.

Söz konusu bu durum çadır yerleşkesinde ve ırgat toplumunun yapısında gözlemlenmemektedir. Hala son sözün yaşlılar tarafından söylendiği, kararlarda yaşlılara danışıldığı ırgat toplumunda çocuk odaklı bir yaşayış şekillenmiş değildir. Nitekim çocuk ve yaşlı arasında kalan bireylerde gözlemlenen, hayata dair fikir sahibi olunamama durumu, bunun üzerine düşünecek vakitlerinin olmaması ve hayata dair deneyimleri tek şeyin iş süreleri ile alakalı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada bu bireylerden yaşanmışlık farkı ile ayrılan yaşlılar hafıza ve algı ile ilgili sorulan sorulara çok farklı, özgün cevaplar vermişlerdir.

Aynı çocuk düşünce sistematğinde olduğu gibi yaşlılar da evi, ailenin olduğu yer olarak, hayatın deneyimlendiği yer olarak nitelendirmektedirler. Bu bağlamda yaşlılar evin fiziksel oluşumunun içinde yaşanan hayattan daha değerli olmadığını, evi ev yapanın eşyalar olmadığını çocuklarıyla, torunlarıyla içinde yaşadıklarının asıl önemli kriter olduğunu ifade etmişlerdir.

0-12 yaş aralığı ve yaşlılar dışında kalan gruplar, hiçbir şekilde iş mantığı dışında şekillenmiş bir algı mekanizması sunmamaktalar. Her durumu iş durumuna bağlayan bu yaş grupları ev belleğini tamamen asıl yerleşimdeki yöreye bağlamaktadırlar. Çadır yerleşkesinde geçirilen süre, yöreye taşınan eşya ve ekipmanlar, gerek gündelik hayatı gerek özel anları bu yerleşkede yaşıyor olmak ve bütün ailenin hayatı burada deneyimliyor olması önemsenmeksizin asıl yörenin (çoğunlukla Urfa) ev olduğunu çadır yerleşkesinin çalışma durumu ile alakalı bir mecburiyetten başka bir şey olmadığını belirtmektedirler.

Bu örneklemeler dahilinde 0-12 yaş aralığı ile 60 yaş ve üstü yaş aralığının yaşayışa ve ana ait deneyimleri, Heidegger’ci bir tutumu anımsatırken, gündelik hayatın deneyimlerinden baz alan mekân algısını oluşturmuşlardır. Bu örneklem grupları ortak olarak mekânın, çadır, bina, kulübe olarak değil içinde yaşanan ile ortaya konduğu düşünce yapısında olup ev denilen yerin doğulan, para harcanarak güzelleştirilmiş iç veya dış mekân öğeleri ile değil hayatın sürdüğü an içerisindeki yaşanmışlar ve deneyimlerle mekânı, yöreyi algılamaktadırlar. Bu durumda kavramlar bölümünde bahsi edilen konar-göçer olma hali ırgat toplumu içerisinde farklılıklar göstermektedir.

BÖLÜM 4 – DAĞCILAR VE ÇADIR

Dağcılık, kurallarını insanlığın belirlediği bir oyun değil, var olmayan kurallara adapte olma sanatı, doğayla bir olabilme hali, bilinmeyeni öngörme yetisidir. Çalışmamızın bu bölümünde kentsel hafıza ve çadır ilişkisinin vaka incelemesi, araştırması yapılmış olup, modern kent hayatını deneyimleyen, kentsel alışkanlık ve dinamiklerle şekillenmiş kentsel hafızaya sahip bireylerin içinden doğayla ilişki kuranlardan çadırla ilişki içerisinde olan dağcılarla kısaca dağcılık sporuyla ilgilenen kentli bireylerle çalışılmıştır.

4.1. Araştırma Alanı ve Yöntemi

Bu bölümün araştırılması sırasında çalışmamızın önceki bölümlerinde de ortaya konduğu gibi multidisipliner yapıdan dolayı birden çok yöntem ve metodoloji kullanılmıştır. Niteliksel araştırma yöntemleri kullanarak düzenlenen araştırma süreci içerisinde literatür taramalarından sonra derinlemesine mülakat (hem internet üzerinden, hem birebir), katılımlı gözlem yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışmamızın evrenini daha önce de bahsi edilen ve diğer araştırma bölümüyle karşılaştırılabilmesi adına dağcılık sporuyla uğraşan çadırı deneyimleyen, kentsel hafıza modeline dahil bireyler oluşturmaktadır.

Bu evrende şekillenen araştırma kendi arasında örneklem kümesine bölünmekte olup, birinci araştırma örneklem grubuyla karşılaştırılabilir olduğu kadar kendi içinde de karşılaştırılabilir olması gerekliliği ortaya çıkmış ve örneklem bu doğrultuda organize edilmiştir.

Seçilen örneklemin ilk kümesini 7 kişiden oluşan profesyonel dağcılar kümesi oluşturmaktadır. Bu bireyler kendilerinden kentli diye bahsedilmesinden pek haz etmese de kentsel hafıza modeline dâhil olan ve hayatlarının büyük kısmını dağcılık sporuyla ve haliyle çadırla ilişki içerisinde geçirmiş (hali hazırda devam eden ve

etmeyen), profesyonel anlamda ilgili alanda isim sahibi olan bireylerdir. Yapılan çalışmalarda, beraber çalışılan bu profesyonel dağcılarının bazıları Türkiye çapında tanınmış, bazıları dünya çapında tanınmış kişiler olup kimisi için isimlerinin verilmesi bir sorun teşkil etmemekle beraber kimisi isminin gizli kalmasını talep etmiştir. Bu noktada etik değerler çerçevesinde hiçbir katılımcının isminin direkt olarak verilmemesinin daha doğru olacağı düşünülmüş ve bu yönde hareket edilmiştir.

Bu örneklemin ikinci kümesini kendi içinde karşılaştırılabilir olması adına 7 kişilik kentsel hafıza modeline sahip, profesyonel anlamda değil, hobi seviyesinde dağcılıkla uğraşan (çadır ile ilişkileri olan), bireyler oluşturmaktadır. Bu katılımcılara da profesyonel dağcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin eş değer türevleri yapılmış olup aynı rota üzerinden ilerlenmiştir.

Bu örneklem grubunun üçüncü kümesini oluşturan, katılımlı gözlem grupları olup Antalya/Adrasan'da 14 katılımcı, Antalya/Kaş'ta 9 katılımcıdan, Muğla/Fethiye'de 10 katılımcıdan oluşan, tamamen tesadüfi seçilmiş örneklem kümesidir. Bu gruplarla beraber kamp yapılmış çadır ilişkileri, doğa ilişkileri sorgulanmış, gözlenmiştir, analiz edilmiştir.

Araştırma sürecinde yarı-yapılandırılmış mülakat formu kullanılmış olup, açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Üç parçadan oluşan bu araştırma kısmın, genel işleyişi ve detaylı tasviri aşağıdaki gibidir.

Profesyonel dağcılarla yapılan görüşmeler; zamanımızda deneyimlediğimiz Türkiye koşulları ve toplumsal yapı düşünüldüğünde ilk bakışta gözümüzün korkmasına, belli bir umutsuzluğa düşmemize sebep olmuş olsa da ilk tanışma maillerine, istek ve taleplerimizi anlattığımız, kendimiz ve çalışmamızı anlattığımız maillere aldığımız hızlı ve olumlu geri bildirimler moralimizi yükseltmiştir. Görüşmeler yapılırken açıkça fark edilen, bu bireylerin kentte yaşamının yarattığı olumsuz tavırlardan (güvensizlik, çıkarı olmayan herhangi bir teklifi kabul etmeme durumu) sıyrılmış, naif ve doğal bireyler olduğu daha yolun başında fark edilmiştir. Bu noktada kendi gündelik koşuşturmacaları, yurt dışında olma durumu, televizyon çekimleri gibi zaman ve emek alan eylemin içinde gerek direk cevaplanan gerek menajerler tarafından cevaplanan mailler bireylerin kişilikleri doğrultusunda ciddi kaynakça olmuş verilerdir.

Tanışma maillerinin ardından kabul görme durumunun oluşmasıyla ve hatta bahsi geçen bireylerin çalışmanın içeriği konusu ve oluşturabileceği farkındalıklar noktasında en az bizim kadar heyecanlı bir tavırla geri dönmelerinden sonra, her görüşmeci için ortak şekillenen standart görüşme formu yollanmış ve direkt görüşmeler için formla beraber görüşmeye gidilmiştir. İnternet üzerinden yapılan görüşmelerde, görüşme formu yollandıktan bir süre sonra internet araç gereçleriyle görüşülmüş sorular hakkında hali hazırda cevaplarını yollamış görüşmecilerle tekrar görüşülmüştür. Bu noktada açık uçlu sorularla yapılandırılan bu görüşme formu ve içerik, bireyin kişisel geçmişi ve deneyimi doğrultusunda belli farklı noktalara kayma eğilimlerinde olmuş, bu noktalardan da çeşitli veriler elde edilmiştir.

Amatör dağcılarla yapılan görüşmeler; İstanbul ve Sakarya'daki dağcılık kulüpleri ile geçilen direk iletişim yolu ile çalışmaya gönüllü olabilecek, ilgilenebilecek, kulüplerdeki ilgili kişilerin tanıdıkları vasıtasıyla yapılmıştır. Bu kişilerle yapılan görüşmelerde gerek bahsi geçen bireylerin akran olmaları gerek bu konudaki duyarlı tavırları sebebiyle daha rahat ve keyifli görüşmeler olarak şekillenmiştir. Ancak bu örnekte elde edilen veriler profesyonel dağcılar grubuyla çok az örtüşmekte olup ortaya çok çeşitli sonuçlar çıkmıştır. Bu veriler ilgili bölümler ve sonuç-bulgular kısmında tartışılacaktır.

Katılımlı gözlem grubu ile yapılan görüşmeler öncesinde katılımcılarla direk iletişim sağlanmamış olup seçimler tamamen tesadüfi kurgulanmıştır. Bu noktada bu eylem planı dahilinde ilk yapılan hamle internet sitelerinden ilgili forum ve kulüplerin sayfalarından dağcılık, kamp organizasyonlarının araştırılması olmuştur. Çadırla ilişkilerin oluşumlanacağı bu yer/mevki bilgileri genelde var olan yerleri ilgili sitelerden bilgi edinildikten sonra gerekli malzemeler ve çadırlar edinilip ilgili tırmanış ve kamp yapılacak olan bölgeye intikal edilmiştir. Üç farklı bölgede (Adrasan, kaş, ölüdeniz) diğer katılımcılarla beraber kamp yapılmış, doğa, çadır ve araştırılması gereken diğer sorunsallar gözlemler ve görüşmeler yapılmıştır. Bu örneklem kümesindeki bireylerle derinlemesine mülakat yapılmamıştır, daha çok toplu olarak yapılan sohbetler, paylaşımlar verilerin toplanması konusunda büyük bir kaynak sağlamıştır.

4.2.Hafıza

Bu bölümde ikinci örneklem grubunu teşkil eden dağcıların doğada var olma süreçlerinden önce kentsel deneyimleri ve kentsel hafıza öğelerini ne kadar taşıdıkları, kent dinamiklerine dair sahip oldukları pratikler alışkanlıklar ve kentte var olmanın etkisiyle ister istemez sahip olunan edinimleri tartışılacaktır.

Bu noktada örnekleme oluşturan her birey için özel olarak bireysel anlatımda bulunulmayacak gruplar dâhilinde gözlemlenen ortak veriler ve genellemeler tartışılacaktır.

Bölüm ikide tartışılan kentsel hafıza kavramı bu bölümün örneklemelerinde de ortaya gözlemlenebilir belli özellikler dâhilinde karşımıza çıkacaktır. Bu noktada modern kent hayatında var olan ve doğayla hiçbir ilişkileri bulunmayan bireylere görece örneklem gruplarımız farkındalığı artmış ve doğanın değerini besleyiciliğini üreticiliğini fark etmiş bireylerdir. Yine de bu veri örneklem gruplarının kent dinamiklerinde var olduğu gerçeğini değiştirmemekte, sadece belli gruplar için hafifletmekte belli gruplar için neredeyse yok denecek kadar azaltmaktadır. Gerek hobi olarak dağcılık yapsın gerek profesyonel anlamda hayatını bundan kazanan bireyler olsun, bahsi geçen örneklem kent hayatını deneyimlemiş, kimi metropol hayatının alışkanlıklarını belli sürelerce hayatlarında bulundurmuş ve/veya hali hazırda bulunduran ve bu verilere rağmen doğaya dönüşü gerçekleştirmiş bireylerdir. Bu noktada geri dönüş unsuru kimi zaman kendini bir hobi olarak ortaya koymakta, kimi zaman kent hayatında ve ekonomik algısında kazanılanlarla planlanan bir tatil gibi görülmekte kimi zaman da hem bireyin zevk aldığı hem de bundan ekonomik gelir sağladığı kazanç kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1 Amatör Dağcılar ile Katılımlı Gözlem Grupları; Hafıza

Bu iki örneklem grubu kendi içerisinde benzerlikler gösteren (kentsel hafıza kavramıyla ilintili olarak) veriler ortaya koymuştur. Bu nedenle tek bir bölüm içerisinde tartışılacaktır.

Bu örneklem kümelerinde karşılaşılan bireyler aslında gündelik hayatlarımızda kentli insan olarak tanımlanan bireyler olup kentsel hafıza dâhilinde kentte deneyimlediğimiz kişiler olsalar da diğer kentli bireylere görece gerek bireysel edinim, deneyim ve geçmişlerinden hareketle, gerek belli istekler doğrultusunda doğayla kurulan ilişkiler noktasında farkındalıkları biraz daha artmış bireylerdir. Ondan gayrı doğayla hiçbir ilişkisi olmayan bir bireyden farklı gündelik pratikler sunmamaktadırlar. Kendi profesyonel ilgi alanlarına, mesleklerine göre şekillenen bu dinamikler 2. Bölümde kentsel hafıza kavramında tartışılardan çok da farklı veriler değildirler.

Her bireyin içsel yapısı ve öğrenilmişlikleri doğrultusunda değişim gösterebilen verilerle karşılaşmış olsa da genel anlamda bu bireyler, sabah belirli saatlerde (iş veya okul temposunun belirlediği saatler) kalkıp gerekli organizasyon dahilinde okuluna, işine giden kentin yoğun temposunda ve geç kalma halleri dahilinde genelde yine onlar için belirlenen saatlerde, belirlenen görevleri yerine getiren, mesai saatleri sonrasında sosyalleşme mekanlarında, kentin sokaklarında veya içsel tercihlerine bağlı olarak bireysel alanlarında vakitlerini geçiren, kısaca kendi ifadeleriyle hayatın gerçeğinden mecburi koşuşturmacalar ve zorunluluklar dahilinde uzaklaşmış bireylerdir. Genel olarak zihinlerinde, trafikten faturalardan kent sorunlarından parçalar gözlenmekte, hareketlerine ve eylem zamanlamalarına yansıyan veriler okunmaktadır. Özellikle İstanbul’da yaşayan katılımcılar için bu durum çok daha kolay gözlemlenebilir bir olgu olup daha küçük illerde yaşayan bireylerde de gözlenmektedir.

Bu bireylerin topluma bakışları, toplum içinde var oluşları, gelecek öngörülleri ve kaygıları, ekonomik kaygıları tamamen kent deneyimlerine göre şekillenen veriler olup, kentin yaşayışı içerisinde biçimlenmektedir.

Doğa ve kamp ilişkilerinin, dağcılığı ve çadır ilişkilerinin yukarıda anlatılanlardan belki de bir kaçış, rahatlama, huzur, arayışı olduğunu dile getiren katılımcılar doğaya çıktıklarında kentte olduklarından daha farklı biri olduklarını, daha huzurlu, daha gerçek hissettiklerini, en önemlisi daha mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda tatil planlarını, hafta sonlarını, içinde bulundukları organizasyonun türü önemsenmeksizin (okul, iş vb.) her türlü boşluğun doğayla kurgulandığını, kısaca her fırsatta doğayla ilişki içinde olmaya çalıştıklarını ifade

etmişlerdir. Kendileri direkt olarak dile getirmeseler de yapılan çalışmalar sonucunda bu bireylerin, aslında doğaya kendileriyle beraber kentten de birçok fiziksel olmayan şeyi (düşünceleri, endişeleri vs.) getirdikleri gözlemlenmiştir. Kent alışkanlıkları, zihinsel doluluk, kentte bırakılamayan problemler olarak karşımıza çıkmakta lakin yine de doğada olma halinin verdiği durum baskın durumda kalmaktadır.

Bahsi edilen katılımcılar, gündelik hayatlarını kentte deneyimleyen, kent dinamiklerine ayak uyduran ve yılda ancak birkaç kez (ortalama olarak 1 ya da 2 kez) kısa vadelerde doğayla buluşan, çadırı deneyimleyen bireyler olmalarına rağmen bu deneyimin özel olma halinden, kendilerini yenileme halinden, motive etme halinden ve bunun bir hobiden ziyade tutku olma halinden, keza belli aralıklarla tekrerrür etmediği noktada moral bozukluğu yaşattığından bahsedilmiştir.

4.2.2. Profesyonel Dağcılar Grubu; Hafıza

Daha önce bahsedildiği gibi bu bölümde örnekleme oluşturan katılımcılar ilgili alanlarında bilinen isim sahibi profesyonellerdir. Bu nokta üzerine konuşulan deneyim, hem bir hayat tarzı hem bir ekonomik kaynaktır. Bu katılımcıların tamamı uzun yıllardır ilgili eylemleri deneyimleyen bireylerdir.

Profesyonel dağcılar örnekleminde yapılan görüşmelerde, katılımcıların her birinin gerek ilgili alanda gerek başka alanlarda derin altyapı sahibi oldukları ve genel kültürleri gelişkin bireyler oldukları gözlemlenmiştir. Hayata bakışları ve duruşları itibarıyla genel kentli insan modelinden ayrışan bu bireyler ne kadar kentli olsalar da kendilerini böyle tanımlamamaktadırlar. Kent dinamiklerine dâhil olduklarını, kentle birebir ve mecburi ilişkiler içerisinde olduklarını gündelik hayatlarının büyük bölümünü kentte geçirdiklerini ifade etmelerine rağmen kendilerini doğanın insanı, doğa adamı, doğanın çocukları gibi ifadelerle tanımlamışlardır.

Öyle ki bu bağlamda elde ettiğimiz veriler görüşme öncesine kadar uzanmaktadır. 7 katılımcıdan biri ile yapılacak görüşmenin ayarlanması için yapılan telefon konuşması katılımcının menajeri ile geçen konuşmada, çalışmanın içeriğini soran menajere başlığın iletilmesiyle, kendisi “ X Beyi kentli olarak tanımlamak doğru olmaz, keza o kendini kentli olarak görmez” şeklinde yanıt vermiştir. Tabi ki sorulan ilgili sorularda katılımcı kendinin kentte yaşadığını ancak kendini kentli olarak görmediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların tamamı, kent hayatını deneyimlemiş, belirli sürelerce kent dinamiklerinde yaşamış veya hali hazırda yaşamaya devam eden (katılımcılar arasında yaş olarak ortalamanın üstünde olan Y hariç her katılımcı kentte yaşamakta Y ise yaylada hayatına devam etmektedir) bireylerdir. Aileleri, varsa beraber çalıştığı kurumların ofisleri, çocuklarının okulları hali hazırda kentte var olmakta bu sebeple kendileri de sıklıkla kentte olmaktadır. Lakin söz konusu sıklık devamlı bir süregeliş içermemekte hatta bazı katılımcılarda doğada olma hali, zamanı kentte geçirilenden daha fazla olmaktadır. Bazı katılımcılar bu durumla alakalı “ne yazık ki kentte de bulunmak zorunda kalıyoruz” gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu noktada katılımcıların doğa ile beraberken kent kimliğini gerçekten de kentte bıraktıkları durumu yapılan görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlardandır. Keza bu veri, katılımcıların gerek sorulan sorulara verdikleri cevaplarda ortaya çıkmakta gerek de katılımcıların ifadelerinde direkt olarak vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda profesyonel dağcılar örneklem grubu kentsel hafıza modeline dahil bireyler olmasına rağmen, doğadayken kendilerini tamamen doğaya bırakmakta, yaşadıkları deneyime odaklanmakta ve anı deneyimlemektedirler. Doğaya kent problemlerini, kaygılarını götürmemekte, fiziksel olarak gerçek olan doğa ile yer ile çadır ile ilişkilerini zihinsel olarak ta aynı gerçeklik seviyesinde tutmaktadırlar.

Katılımcıların, kentsel hafıza modeline dâhil olmalarıyla beraber, kentten ve kentin hafızalarında bıraktığı izlerden hoşnut olmama hallerine karşın oluşturdukları doğada olma durumu, bu hoşnutsuzluğun kentten bırakılması adına oluşturulmuş bir cevap niteliğindedir.

4.3. Doğa İlişkileri

Bu bölümde, katılımcıların doğa ilişkileri, doğayla kurdukları bütünlükler ve ayrılıklar, doğal edinimler tartışılacaktır. Bu doğal ilişki örüntüleri, yer yer fiziksel, yer yer zihinsel olarak şekillenmektedir. Profesyonel dağcılar ve profesyonel olmayan dağcılar örneklem grupları karşılaştırmalı olarak ele alınacak, elde edilen veriler tartışılacaktır.

4.3.1. Doğada Yapılan Aletler ve Çadıra Götürülenler

Elbet ki iki örneklem grubumuz da doğaya modern hayatın teknolojik unsurlarından belli araç gereçler götürmektedirler. Lakin yapılan görüşmelerde ortaya çıkan farklı senaryolar dâhilinde farklı veriler söz konusudur. Özellikle profesyonel dağcılar örnekleminde alimetre, barometre, elektronik pusula fonksiyonlarına sahip bir kol saatinin (dağcı saati) bütün katılımcıların olmazsa olmazı konumundadır ve bütün bu katılımcılar bunun hayati önem taşıyan bir araç gereç olduğundan bahsetmişlerdir. Lakin birçok farklı senaryo, deneyim dâhilinde sadece bir bıçak, bir çakı gibi temel araç gereçlerle doğada bulduğu doğal malzemelerden barınak, bivak, yağmur biriktirici, su arıtıcı, ateş yansıtıcı, sedye, yatak gibi unsurların yapıldığı belirtilmiştir. Bu noktada profesyonel dağcılar örneklemini doğa ile kurduğu ilişkinin gerçekliği ve etraflıca oluşan tehlikelerin, ekstrem durumların varlığı hem ciddi bilgi birikiminin varlığını mecburi kılmakta hem de bahsi geçen araç gereçler olmaksızın hayati devamlılık tehlike altına girdiği için gerekli deneyimsel pratik kazanılmalıdır. Bu noktada profesyonel olmayan dağcıların kampları sırasında etraftan elde ettikleri parçalarla artık malzemelerle yaşanan deneyimin konforunun arttırılmasına ithafen benzer şekilde araç gereç üretimi gözlenmektedir. Lakin bu araç gereçler hayati önem taşıyan türden değildir. Bu unsurlar olmamakla beraber, yüzde yüz doğadan elde edilen unsurlar da değildir.

Bu noktada örneklem gruplarında konfor algısı ve hayatta kalma güdüsü ön

plandadır. Profesyonel dağcılar örnekleme 2000m irtifadayken çıkan bir kar fırtınasına (çadır henüz önceki yerleşim yerinde kurulu halde durmaktayken) cevap niteliğinde kar barınağı yapmakta olup bu durum hayati tehlike anında geliştirilen bir unsurdur. Diğer taraftan profesyonel olmayan örneklem grubu ikamet ettikleri yerde etrafta hali hazırda bulunanlarla, hayati bir önem taşımayan, örneğin etrafta var olan ahşap parçaların birbirine çakılması suretiyle bir oturak ya da yemek yenilebilecek bir zemin hazırlama, inşa etme söz konusudur.

Profesyonel olmayan dağcılar grubunun doğayı ve doğanın malzemelerini şekillendirme gibi bir durumuyla karşılaşılma olup, hali hazırda insanlar tarafından işlenmiş malzemelerin tekrardan farklı veya aynı amaçlarla gerekli revizyonlarla kullanılması durumu söz konusudur. Ancak profesyonel dağcılarda bu durum, topografyanın değiştirilmesi, doğanın ve doğanın sunduklarının işlenmesi, doğal bütünlüğü bozmayacak şekilde hayatta kalmak için gerekli her türlü kullanımı içermektedir.

Profesyonel olmayan dağcı grupları da profesyonel dağcı grupları da ilk aşamada doğaya insan hayatını tehlikeye atmamak için, gerekli ve önemli malzemeleri götürmektedirler. Her biri için (bütçe dâhilinde) gruplarda, organizasyon bütününde en az bir tane olmak kaydıyla, uydu telefonu, uydu takip cihazı, dağcı saati ve fotoğraf makinesi tırmanışlara götürülen en teknolojik cihazlardır. Bu cihazların varlığı bireyin kentsel alışkanlıklardan kopmamak ya da teknolojik bağımlılık ile alakalı olmayıp sözü geçen hayati tehlike içerebilen ekstrem durumlarda kullanılmak üzere taşınan emniyet unsurlarıdır. Bununla beraber karşılaşılan her katılımcıda gözlemlenen muhakkak sağlam bir bıçak götürme durumu, fonksiyonun ötesinde hobi olarak ya da mesleki bir ilgi kaynağı haline gelmiş, varlığından zevk duyulan bir obje olarak hayatlarında yer almaktadır.

Konuyla alakalı internet araştırmalarından, ilgili forumlarda ve kulüplerden edinilen bilgiye göre bu durum sadece iyi bir bıçağın varlığı ile sınırlı kalmamakta, çadır, mat, uyku tulumu, tırmanış ipi, karabina vb. her türlü dağcılık ekipmanında da kendini göstermektedir. Bu noktada bu sporun ilgili ekipmanlarıyla kurulan bu derinlemesine bağ ve sahip olma güdüsü sadece eylemden ve fonksiyondan hareketle tanımlanamamaktadır. Yani futbol oynayan bir birey gerekli ekipmanları bahsi geçen eylem bütünü içerisinde fonksiyona yönelik algılar ve estetik kaygılar dahilinde

sahip olma arzusu içerisinde olurken (tabi ki bu grupta da daha farklı alma güdüsüne sahip bireyler çıkacaktır) dağcılık sporu söz konusu olduğunda, ilgili ekipmanların gerektiğinde hayati önem taşıması, bu objeleri daha önemli bir statüye getirmektedir. Bu bağlamda bu sporla ilgili bütün insanlar bu malzemeleri, malzemelerin teknolojilerini, yeni ürünleri büyük bir özenle incelemekte, gelişimlerine ve pazara hâkim durumda kalmaktadırlar. Keza bir futbol ekipmanının noksanlığı en fazla o gün ilgili eylemi gerçekleştirememeye sebebiyet verirken kullanıcıyı, bir dağcılık ekipmanının eksikliği ya da kalitesizliği, eskimesi geri dönülmesi zor durumlara, yaralanmalı ve hatta ölümle sonuçlanabilen kazalara mahal verebilir.

4.3.2. Doğada Barınma İlişkileri

Her iki örneklem grubu da doğada barınmak için çadırı kullandıklarını, gerekli durumlarda çadırla beraber yanlarında bivak götürdüklerini ifade etmişlerdir. Lakin bu barınma halinin doğal çözümlerle sağlanma durumunun varlığıyla sadece profesyonel dağcılar örneğinde karşılaşılmıştır.

Profesyonel dağcıların uzun süreli süreklilik kamplarında her türlü ekstrem durumun oluşabileceği ve bu sporcuların her türlü koşula, duruma gerek fiziksel gerek zihinsel gerek de deneyimsel ve bilgi altyapısı dahilinde hazır olmaları gerekmektedir. Bir katılımcı bu noktada direkt olarak şunları ifade etmiştir.

“ 26 yıllık dağcılık hayatımda, ağaç dallarından yaptığım barınakta günlerce yaşadığımı, kar fırtınasında kar barınağı, buz mağarası ve igloda kaldığımı, doğada temel birkaç gereçle (balta, bıçak) hayati idame yaptığımı, sadece doğanın verdikleriyle beslendiğimi ve medeniyeti görmeden günlerce haftalarca yaşadığımı bilirim ” (sözlü tarih çalışması)

Barınma ilişkileri bütününde bütün profesyonel katılımcılar başlarından ekstrem durumlar geçtiğini ve hem çadırın hayat kurtaran bir öge olduğunu hem de çadırsızda barınmanın gerekli olabildiğini bu sebebiyetle doğayı, topografyayı

şekillendirmek veya doğal malzemeleri işlenmesi, şekillendirilmesi yoluyla barınak elde edilmesinde, bu durumun mecburiyetinden bahsetmişlerdir.

Bu bağlamda profesyonel katılımcıları çadırın doğadaki ev olduğunu, barınma alanı olduğunu ve gerekliliğinden sıkça bahsetmişlerdir. Ancak bu olgu profesyonel olmayan katılımcılarda, geçici bir barınma unsuru olarak gözlemlenmektedir. Profesyonel dağcıların doğayı ve çadırı ev belleme halleri profesyonel olmayan katılımcılarda kısa vadede süregelen bir barınma hissiyatı olarak göze çarpmaktadır. Lakin 7 profesyonel katılımcıdan bir tanesi ev dediği mekânın İstanbul'daki ve dağdaki kalıcı yapılar olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda çadırın çok kolaylık sağlayan, hayati önem taşıyan çok önemli bir unsur olduğunu, aynı zamanda mekân olduğunu dile getirmiş olsa da ev olmadığını özellikle vurgulamıştır. Buna rağmen duygu durum bütünlüğüne bakıldığında kendini İstanbul'da ki evinde (ailesiyle beraberken), doğada, dağda ve çadırda huzurlu mutlu hissettiğini söylemiştir.

4.3.3. Doğanın Etkileri

John Gertner'in ilgili çalışmasında (2013) ortaya koyduğu gibi, doğanın insan yaratıcılığı ve üretkenliği üzerindeki etkisi birçok ünlü yazar, düşünür tarafından da ortaya konan bir gerçektir. Bununla beraber günümüz psikologlarının kentli insana sık sık tavsiye ettiği şeylerden biri olan doğada bulunma eylemi ve atalarımızın “insanın ayağı yere, toprağa değmeli” gibi sözlerinde de gördüğümüz insan-doğa birlikteliğinin önemini vurgulayan ibarelerdir.

Çalışmamızda ortaya çıkan verilerden biri de bu tutumları destekler nitelikte olup katılımcılar üzerinde kolayca gözlemlenebilir haldedir. Katılımcıların da açıkça ifade ettikleri üzere, doğanın insan üzerinde olumlu etkileri mevcuttur. Bu etkileri kendi kelimeleriyle ifade eden katılımcılardan bir tanesi şu kelimeleri sarf etmiştir:

“dağcılık, doğa bir yoldur. Zihin ve bedeni eğiten zorlu bir yolculuktur. İnsanı devamlı değiştiren, yükselten, dünyaya bakışını

farklılaştıran, gerçek evreni tanımasını, gerçek kendini bulmasını sağlayan bir yolculuktur. Üstelik dağcılık, doğası gereği günümüzün aşırı konforlu, hızlı ve hep harcamaya yönelik hayat görüşüne zıt bir manifesto gibidir, ortamı daima zorlayıcı, öğretici, kabuğunu delmeye motive edici ve tehlikelidir. İnsan ruhunun gerçek yüzünün ortaya çıkması ve terbiye olması için doğanın zorluklarıyla sınaması, iradeli olmayı öğrenmesi, kontrollü ve nefesine hâkim olmayı bilmesi gerekir.”
(sözlü tarih çalışması)

Bir elini toprağa bir elini tanrıya açan Mevlevilerde, doğa felsefelerinde, insanın doğanın bir parçası olduğunu, onunla bütünleşmenin şart olduğunu dile getirmektedirler. Bütün bu olumlamalar ve doğa ilişkileri günümüzün modern dinamikleri içerisinde birçok insan tarafından görmezden geliniyor olsa da, dağcılar bu örneklemin dışında kalan, farkındalığı görece artmış insanlardır. Katılımcılar üzerinde gözlemlenebilen bu doğa etkileri, bireylerin kendileriyle barışık, disiplinli, naif ve insancıl olmalarında ortaklaşmaktadır.

Katılımcılardan doğa ilişkilerini tek kelime ile ifade etmeleri istendiğinde ortaya çıkacak sonuçların beklenir olmasına rağmen bütün katılımcıların aynı enstantaneye odaklanmış olması enteresan bir veri olup, heyecan vericidir. Öyle ki bu tasvir mütemadiyen huzur ve mutluluk kelimeleriyle tanımlanmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse doğanın, katılımcılar üzerinde olumlu, geliştirici, bireyin özüne ve iyiliğe döndüren bir etkisi mevcuttur. Kendilerini doğadayken, kente görece daha huzurlu, rahat mutlu ve gerçek hissetmektedirler.

Bir katılımcı doğa ilişkilerinin gerçekliğiyle ilgili düşüncelerini “ağaçlar konuşamaz, dinleyebildiği bile muallakta ama kentte sizi dinliyor gibi gözükken ve konuşabilen insanlardan daha samimi, gerçek oldukları kesindir” şeklinde edebi bir anlatıyla ifade etmiştir.

Son olarak katılımcıların bu konuda kesiştiği bir diğer ortak nokta, doğa ile olan ilişkinin, bir çeşit sonsuz döngü içerisinde olduğudur. Bir kere doğa ile gerçek ilişkileri kurulduğunda, bir daha asla vazgeçilmeyen bir olgu olduğunu, geri dönmenin imkânsız bir yol olduğunu düşünmektedirler. Bu noktada hangi inanç

sistematğine bakarsak bakalım doğa ve insan ilişkisinin ölümden sonra da öyle ya da böyle devam edeceğine dair göndermeler mevcuttur. Birçok düşünür insanı doğanın bir parçası olarak nitelemiştir. Dağcılık sporuyla uğraşan profesyonel katılımcılarımızda bu durumsallığı günümüzde en gerçek haliyle deneyimleyen bireylerdir.

Bu bağlamda kentli insanın toplumsal ölçekte ortaya koyduğu kentlilik savı (Wirth, 1938) ve daha büyük bir topluluğun içinde olma duygusu (Giddens, 2008, sf: 947) farklı türevde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların oluşturduğu bir topluluğun, daha büyük bir komünitenin içinde olma hali, bireyin kendi gibi düşünen, anlayan bireylerle olma isteği/durumu gibi, dağcılarda aslında daha büyük bir oluşumun içinde var olmaktadır doğada. Bu oluşum insan faktörü dâhilinde oluşturulmuş bir üstyapı-altyapı ilişkisi değil, hali hazırda oluşmuş olan doğanın bir parçası olma hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4. Dağcılar ve Çadır

Bu bölümde dağcılarının fiziksel ve zihinsel olarak çadırla olan ilişkileri tartışılacaktır. Çadır tercihleri, bu tercihlerin sebepleri, ortaya konacak ve dağcı çadırlarının tasarımlarından kısaca bahsedilecektir.

4.4.1. Çadır Tercihleri ve Sebepleri

Dağcılık sporu ve doğa ilişkileri birçok diğer sporun fiziksel oluşumundan daha tehlikeli ve risklere açık bir spordur. Sanılanın aksine dağcılık, doğayla verilen bir mücadele değil, ona adapte olabilme sanatıdır. Konuyla ilgili, katılımcılardan biri şunları ifade etmiştir:

“dağcılık insanın kendi sınırlarını zorlu bir ortamda sınıdığı, kendi zihniyle mücadele verdiği bir spordur. Risk, tehlike, dolayısıyla sürpriz,faktörü dağcılığın ayrılmaz unsurlarıdır.”(sözlü tarih çalışması)

Bu niteliklerin varlığıyla dağcılık, insanın bedeniyle, zihniyle ve gerekli ekipmanlarıyla, kısaca her şeyi ile müdahil olması gereken, yüzde yüz konsantrasyon ile uygulanması gereken bir spordur. Bu bağlamda çadır unsuru da dağcılar için hayati önem taşıyan bir öğedir.

Çadır tercihlerini, profesyonel olmayan örneklem grubu katılımcılarında ekonomik güç, alım gücü de etkilese de, yine de en ucuz olan değil karşılanabilen en iyiyi alma hali söz konusudur. Keza profesyonel olmayan katılımcılarda gözlemlenen hayati risk oldukça düşük olsa da, önceden hazırlıklı olma eğilimi genel yapıya ve dağcılık üslubuna hâkimdir.

Profesyonel dağcılar grubu katılımcıları, bireyin hayatını doğrudan etkileyen koşullarda bu sporu icra ettiklerinden dolayı (ve tabi ki ekonomik alım gücü, sponsoralar dahilinde) çadır tercihlerini de en doğru ve güvenilir düzeyde yapmaktadırlar. Çadır tercihleri gidilecek yere, tırmanışa, kişiye, rotaya ve süreye, mevsime ve ilgili zaman-yer bağlamında mevsimsel ilişkilere göre değişen parametreler içermektedir. Katılımcıların ifadelerinde ortaklaşılan ana veriler, “kar yükü, rüzgâr dayanımı, pratikliği ve tek parça olmama, bölünebilir, paylaştırılabilir olması ve gerektiğinde müdahale edilebilecek, tamir edilebilecek yapıda olmalarıdır.

Bu noktada kullanıcılar dünya piyasasında bildikleri, güvendikleri daha önce ürünlerini deneyimledikleri bazı firmalarla iş yaptıkları gözlenmiştir. Ve bu piyasada bu deneyimsel verilerin kullanıcılar arasında sürekli iletildiği, paylaşıldığı, ilgili forumlarda ürünler için detaylandırılmış sayfaların varlığı söz konusudur. İnternette, mail yoluyla iletişime geçilen bir doğa malzemeleri sağlayıcısından alınan bilgiye göre sektördeki en önemli reklamın kullanıcıların kendi içlerinde paylaştıkları deneyimler olduğu hatta bahsi geçen firmanın bu durum için bünyesinde tam zamanlı çalışan bir sosyal medya danışmanının olduğuudur. Bu noktada kullanıcıların çadır tercihlerini etkileyen bir diğer önemli unsur da kullanıcıların geri bildirimleri ve kullanım deneyimleri olmaktadır.

4.4.2. Çadır Tasviri

Dağcılarının ekstrem koşullarda, kar mevsiminde, dağda kullandıkları çadırları, zihnimizdeki çadır algısından ve gündelik hayatta görebileceğimiz çadırlardan her yönden oldukça farklı çadırlardır. Bu çadırlar ekstrem koşullar için özel olarak tasarlanmış, doğru malzemeyle özel olarak üretilmiş ve kendi içinde özel tasarım kriterlerini karşılayan ürünlerdir.

Bu bağlamda gerek malzeme, gerek dayanım, gerek detaylar olarak ortaya çok kaliteli ürünler çıkmaktadır. Bu özenli ve bilinçli süreç dağcılığın ekstrem koşullarına ayak uydurabilmek adına, tasarımdan üretime çok hassas bir proses olarak karşımıza çıkmaktadır.

Klasik çadır tasarımı, süreç ve parametreleri bu özel kullanım ilişkisi dâhilinde zaman zaman bazı noktalarda kriterlerden fedakârlık ederken zaman zaman bazı noktalarda genel unsurların üstüne çıkmaktadır.

Bu noktada normal bir çadırdan kat kat fazla rüzgâr dayanımı, biriken kar yükü, ısı dengeleri ve aynı zamanda maksimum hafiflik için daha kaliteli ve özellikleri tercih edilebilen malzemeler (kumaş türevleri), gerekli esneme kabiliyetlerini ve artan yükü (rüzgar, kar, buz) kaldırabilecek aynı zamanda kırılmayacak, bozulmalara, bireyi zor koşullardayken yormayacak, yarı yolda bırakmayacak bir tasarım ve üretimden söz etmekteyiz. Bu bağlamda maliyet artışı kaçınılmaz olduğu gibi, kalite, dayanım ve kullanım ömrü gibi parametrelerde artmaktadır.

Bununla beraber yüksek irtifa tırmanışlarında karlı ve/veya zor rotalarda, uzun yürüyüşlerde çadırın mutlak ağırlığının (her ne kadar hafifletilmiş olsa da) dağıtılabilmesi-tek parça/yekpare olmaması da tasarım sürecinde göz önüne alınması gereken bir kriterdir.

Bahsi geçen bütün bu kriterlere estetik algı da eklendiğinde ortaya, hafif kullanışlı, paylaştırılabilir tasarlanmış, dış koşullara dayanımı yüksek, kaliteli ve doğru malzemelerle üretilmiş, diğer çadır türevlerine göre oldukça pahalı ama bir o kadar da uzun ömürlü ve bu sporu güvenle icra etmek için muhakkak edinilmesi

gerekli bir çadır çıkmaktadır. Bu pahalı ve hayati ekipman dağcının vazgeçilmez bir unsuru, mekanı, evi ve zor durumlarda hayat kurtarıcısı niteliğindedir. Bu bağlamda zaten bahsi geçen çadırların daha düşük kalitede olması beklenemez ve kabul edilemezdir.

4.5. Bölüm Sonucu

Doğada bulunma halinin gerek fiziksel gerek zihinsel en uç ve zor kollarından biri olan dağcılık sporunda çadır bireyin dağdaki sığınağı, barınağı, gerektiğinde içinde yemek yaptığı, gerektiğinde donmamak için içine sığındığı, eylemlerinin devamlılığı için gerekli motivasyon ve enerji ihtiyacını, çadırın psikolojik güven unsuruyla içinde uyuduğu evidir. Ve dağcı katılımcıların tamamında çadır, sadece fiziksel bir araç gereç olmaktan öte içsel yakınlık duyulan bir öğedir. Bu noktada, dağın koşulları ve ekstrem ilişkiler düşünüldüğünde bu hiçte şaşırtıcı olmayan bir veridir.

Çadırın varlığı, fiziksel olarak tanımladığı korunaklı mekân algısından öte zihinsel olarak, barınma güdüsünü ve güven algısını da karşılayan psikolojik bir anlam taşımaktadır. Öyle ki bütün katılımcıların birçok kere deneyimlediği ve hatta bu deneyimden keyif aldıkları “açıkta geceleme” durumu ile alakalı, dağda bir gözünüz açık uyursunuz, neyle karşılaşacağınızı bilemezsiniz, ancak çadırın varlığı bu hali daha huzurlu bir uykuya çevirir” (sözlü tarih çalışması) ifadelerini kullanmışlardır.

Bu koruyucu ve güvenli benlik sayesinde çadır, dağcının vazgeçilmez unsurlarından biri halindedir. Katılımcılar zihinlerinde ev kelimesini aile kelimesiyle beraber şekillendirmelerine rağmen, çadırın da doğada ki ev olduğunu, ev gibi olduğunu, ev niteliği taşıdığını ifade etmişlerdir.

Uzun güzergâhlarda, uzun süreyle yer değiştiren, tırmanan, konaklayan dağcılar, bu eylemler bütününde çoğu zaman kentten ve hatta medeniyetten uzak bir süregeliş içinde var olmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi çadır, bu

medeniyetten uzak süregelişin, sığınma, barınma, dinlenme yeri, gündelik mecburiyetlerin tekrarlandığı, eylemin içinde ve etrafında şekillendiği, deneyimlendiği, belli noktalarda varlığına mecbur olunan yer, mekândır.

Zihinsel olarak da, bireyde barınmanın ve sarıp sarmalanmış olmanın verdiği güven his ve tanıdık mekân algısı dâhilinde, dağcılık eylemlerinde gereken zihinsel motivasyonun elde edildiği ve rahatlandığı mekândır çadır.

Yapılan çalışmada dağcılar grubunun tamamının kentsel hafızayla dahil olduğu, ancak profesyonel grubun kentsel hafızaya ek olarak kırsal bir tutum oluşturduğu söylenebilir. Sonuç bölümünde daha detaylıca ifade edilecek olan gerçeklik kavramı bağlamında profesyonel dağcılarının doğayla ilişkileri gerçeklik barındırmaktadır.

BÖLÜM 5 – SONUÇ

5.1. Kırsal Hafıza

Kır, kırsal ve hafıza kavramları günümüze kadar, ilk dönem sosyologlarından, psikologlara, göç bilim incelemesinden, antropolojik incelemelere birçok farklı zamanda farklı bakış açılarıyla farklı platformlarda, farklı disiplinler bakış açılarıyla çok kez tartışılmış, üzerine konuşulmuş kavramlardır. Ancak bölüm 2’de belirtildiği gibi, yapılan araştırmada hafızanın kentsel olarak tanımlandığı, kırsal olanın ayrılmadığı gözlemlenmektedir.

Oysa, yapılan çalışmalar dâhilinde, bölüm 3’te ortaya konduğu üzere kırsal hafızanın kavram olarak ayrılması gerekli görülmektedir. Bölüm 3te mevsimlik tarım işçileri üzerinden incelenen kırsal hayatın yapısı, bireyler, alışkanlıklar, gündelik dinamikler, neredeyse her şey kent hayatından bir hayli farklıdır. Kentte hayatın ve kırsalda hayatın öznesi aynı varlık olsa da, tanımlanabilir bütün nesneler farklı geçmiş zaman hareket planlarında tanımlanmış farklı nesnel oluşumlardır. Mekânsal deneyim açısından ele alındığında ortak öğelerin varlığından bahsedilebilir. Ancak kentsel ve kırsal büyük yüzdelerle birbirinden ayrılmakta, gerek “etki”nin oluşmuşluğunda gerek “tepki”nin oluşumunda farklı entegrasyonlar söz konusudur. Zira kırsal hafızayı da kırsal hayatın kent yaşamından ayrıştığı durum ve oluşumların, o hayatı deneyimleyen ve içselleştiren bireylerin zihinlerindeki imgeler oluşturmaktadır.

Araştırmada, bölüm 3te belirtildiği gibi, bu imgelerin anlaşılabilirliği ortaya konmuştur. Buna göre bireylerin zihinlerinde anlamlandırma süreci işlemekte ve buna bağlı işaretler ve görüngüler oluşmaktadır.

Bölüm 2de anlatıldığı gibi hafıza kavramını oluşturan imgelerin beslendiği ticari, siyasi, dinsel, geleneksel vb. gibi ilişki örüntüleri deneyimlenen anın, coğrafyanın, çevredeki direkt ilişkili ya da ilişkisiz bireylerin, yaşananların, edinimlerin toplamından, kısaca var oluşumuzun tamamında biriktirdiklerimizden

oluşmaktadır. Bu bağlamda mevsimlik tarım işçilerinin de hafızalarını, kırsal hayatın getirileri, edinimleri, kırsal deneyimi ve kırsalın paylaşıldığı diğer bireylerle kurulan dolaylı/dolaysız ilişki örüntüleri oluşmaktadır.

Bu ilişkilere daha detaylı bakmak gerekirse, öncelikle kent ve kır ayrımını oluşturan temel parametrenin, mekânsal deneyimin kente ilişkin kamusal ve kıra ilişkin bireysel ilişkisinde aranması gereği ortaya konabilir.

Mevsimlik tarım işçilerinin mekânla ilişkileri bağlamında yapılan araştırmaya bağlı olarak; görüşülen ırgat ailelerinin 10-12 kişiden oluştuğu ve bu ailelerin diğer ırgat aileleriyle hem çalışma alanlarında, hem çalışma alanları dışında sürekli yüz yüze oldukları, sürekli etkileşim ve iletişim içerisinde oldukları gözlenmiştir. Bu nedenle bireyler birbirlerine tanıdıklardır. Yabancılaşma söz konusu değildir. Bu durum kentin oluşan ilişki örüntülerinin tam tersidir.

Yapılan araştırmada, mevsimlik tarım işçilerinin geleneklere, göreneklere, ritüellere bağlı yaşadıkları ve bu ilişkilerin zamanda hareket etmesi adına, nesilden nesile aktardıkları gözlenmiştir. Bu aktarım geçmişe, günümüze ve geleceğe bağlı olarak; ırgatların çoğunluğunda, daybaşlarının hepsinde hafızalarındaki mekânsal deneyim olarak ard zamanlı bilgilere oturur. Bireyler daha önce bu coğrafyaya gelmiş ve aynı işi birçok defa yapmışlardır. Deneyimin bilgisinin kuşaklara aktarılması söz konusudur. Bu aktarım çatkı mantığına, malzeme tercihlerine ve doğayla ilişki şekline yansımakta ve özellikle bölüm 3'te belirtildiği gibi detaylarda bu durum açıkça izlenmektedir.

Mekânla ilişkiler bağlamında bölüm 3'te detaylıca ifade edildiği gibi, mevsimlik tarım işçilerinin, iş yaptıkları coğrafyada gelenek, görenek ve ritüel oluşturdıkları söylenebilir. Örneğin, normalde aile içi tekil bir eylem olan yemek pişirmenin çalışılan coğrafyada ortak bir eylem haline gelmesi ve normalde iş üslubunda karşılaşılmayan ancak çalışılan coğrafyada işin eğlence ile birlikte ortaya konması kentsel olandan farklılaşır. Kentsel iş – zaman kavramı 8.00-17.00 iken mevsimlik tarım işçilerinde zaman tarımsal parametrelere bağlı olarak yeniden tanımlanmaktadır.

Yapılan araştırmada mevsimlik tarım işçilerinde karşılaşılan bir diğer durum ekonomik temellidir. Bu bağlamda mevsimlik tarım işçilerinin mekânsal deneyimi

araştırıldığında, bu toplulukların tüketim toplumundan temel olarak ayrıldıklarını söyleyebiliriz. Mekânsal deneyimde ekonomik unsurlar çerçevesinde, nesneye fayda değeri açısından yaklaşılmaktadır. Bu olgu kent ve kırsal arasındaki genel farkı vurgular.

Mevsimlik tarım işçilerini çevreleyen, imgeleyen, kentsel olandan tamamıyla farklı, doğaya aittir. Bu yaşantıda doğaya ait nesneler soyutlanmaz, genelleştirilmezler. Doğanın örtüsü özellikler çocuklar için keşfedilmesi gereken bir oyun alanıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin hafızalarındaki doğanın imgeleri, kentsel hafıza da var olan tüketim odaklı imgelerden ayrılmaktadır. Bu noktada mevsimlik tarım işçilerinin satın alma tercihleri başkaları tarafından yapıp onlara güdülenmiş tercihler değil, bireyin kendi ihtiyaç ve istekleri doğrultusundaki tercihlerdir. Para piyasalarını şekillendiren güçler, pazarlama uzmanları, trend belirleyiciler, reklam ajansları yaptıkları hamlelerde kırsal toplumu değil kent toplumunu hedef almakta, gerekli tasarımsal öğeleri ortaya kentli bireye göre koymaktadırlar. Bu noktada satın alma tercihi kentsel hafızada çok fazla değişkenin sonucunda ortaya konan bilinçsiz bir tercih, güdülenme iken kırsal hafızada bu durum daha ihtiyaca yönelik, fayda değeri güden bir tercih mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kırsaldaki gündelik hayatın dinamikleri ve bu hayatın deneyimi, deneyimleyenin zihninde bıraktığı görüntüler, şu ana ve geleceğe yön verme halleri, kısaca bu bağlamda birikimlerin, kırsal hafızayı oluşturduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmaya göre, kırsal hafızayı oluşturan en temel verinin iş üretimi olduğu kanısına varılmıştır. Bu nedenle, dağcılarının mekânsal deneyiminin kırsal hafıza oluşturmadağı düşünülmektedir. Bu noktada dağcılarının hafızalarının kentsel hafızaya göre şekillenmekte olduğu söylenebilir.

5.2 Bulgular

Bilgi çağının, öz benliği ve kendine yüklediği değeri aşırı yüksek, tüketime ve harcamaya bağımlı kentli insanı, her türlü alışkanlığını, davranışını, tutumunu teknolojik gelişmelere göre adapte etse de aslen özünde var olana yönelmeler, güdülenmeler ve açlıklar onu tekrar kırsala ve doğaya itmekte, kırsalın, doğanın deneyimlerinden kendine bir an biçmekte olup, buna rağmen kentsel hafızaya dâhildirler. Sanayi çağından ve modernleşme hamlesinden bu yana büyük çoğunluğu kentlerde yaşayan insan nüfusu, o günden bu yana daha önce hiç görülmemiş bir büyüklükte tüketme eğilimi içerisindedir. İş olanaklarının ve pazarın kentlerde yoğunlaşması nüfusu büyük oranda kentlere çekmiş kırsal nüfus dünya genelinde bir azalma göstermiştir.

Kentlere yığılan nüfus, sanayi, hizmet ve ticaret gibi alanların her birinde uzmanlaşmaya başlamış, kırsalda sahip olduğu gündelik alışkanlıkları bir yana bırakmış ve eğlenceden müziğe, sanattan turizme her alanı birer endüstri koluna çevirmiş, somut ya da soyut her nesneyi tüketime açmasına sebep olmuştur. Bununla beraber akıllı ve zekâsıyla teknolojiyi git gide geliştiren insanoğlu doğa ve diğer canlılar üzerinde büyük bir denetim kurmaya başlamış bu sayede daha önce içinde yaşadığı ve kendisine mecbur olduğu doğayı da tüketmeye ve harcamaya başlamıştır. Günümüze geldiğimizde doğanın ve doğal kaynakların uğradığı bu tahrip kendini doğadaki bozulmalarla ve canlı türlerindeki azalmalarla ve hatta dünya üzerinde yaşanılabilir alanların tehlikesiyle kendini göstermeye başlamıştır. Bu noktadan sonra kentli insanın doğayla olan ilişkisi bir geri dönüşü beraberinde getirir, kentte sahip olamadığı, açığa çıkartamadığı ve besleyemediği duyguları açığa çıkartmaya, eyleme dökmeye başlar. Ancak bu eylemi kentli hafızasıyla şekillendirir.

Yapılan araştırmaya göre bu davranış şekli ikiye ayrılabilir; Profesyonel dağcılar ve dağcılığa hobi olarak yaklaşanlar olmak üzere.

Gerçek ve sahta kelimeleri genellik içerir. Araştırmada, mekânsal ilişkiler bağlamında bu kavramlar eylem barındırdığı için “gerçeklik” ve “sahtelik” olarak kavramlaştırılmıştır. “Gerçeklik” ve “sahtelik” kavramları araştırıldığında şu sonuçlara varılabilir;

Çukurova’da çalışan mevsimlik tarım işçilerinin örneklem grubu olarak seçiliminde etken olan durumların başında doğayla kurdukları ilişkinin gerçeklik barındırıyor olduğunun düşünülmesi ve çalışmak için gittikleri yörelerde çadırlarda yaşıyor olmalarıdır. Söz konusu işçiler genellikle güneydoğu illerinden bölgeye çalışmak amacıyla gelmekte ve kaldıkları süre zarfında çadırlarda yaşamaktadırlar. Bu noktada çalışmanın başında öne sürdüğümüz hipotez ve varsayımları destekler biçimde mevsimlik tarım işçileri gerek yaptıkları işin etkisiyle gerek barınma unsurlarının etkisiyle doğayla birebir ve etkileşimli, gerçeklik barındıran bir ilişki içerisinde dirler.

Bu noktada mevsimlik tarım işçileri normal kentli bireylere göre doğayla, gerçeklik barındıran ilişkiler içerisinde olmalarına rağmen, söz konusu profesyonel dağcılar grubuyla karşılaştırıldığında, kendilerini “doğanın insanları” olarak adlandıran profesyonel dağcılara göre “sahtelik” barındırmaktadırlar.

Yaptıkları işin nitelikleri sebebiyle doğayla toprakla ve üretimin fabrikasyon olmayan yönüyle fayda değeri oluşturan ilişkiler içerisinde mevsimlik tarım işçileri mekân bildikleri çadır unsurunun içinde de toprağın direkt üstünde yaşayabilmekte, kentlinin mekân içi gündelik dinamiklerini çadır içinde direkt toprakla ilişki içerisinde/üstünde sürdürmektedirler. Bununla beraber bölüm 3’te belirtildiği gibi, fayda, değer durumları bazen bu kurulan ilişkinin ötesine geçmekte ve mevsimlik etkiler sebebiyle zeminle kurulan bu direkt ilişki araya başka malzemelerin kurgulanmasıyla belirli değişimlere uğrayabilmektedir.

Söz konusu gerçeklik tasviri doğanın sunduklarıyla şekillenen bir yaşayış temsili ise ve bu gerçekliğe bağlı eylemler; Yemeğin elde edilmesi, pişirilmesi, mekânın şekillendirilmesi ve mekânın malzemeleri, iş üretimi ise bu ilişkiler profesyonel dağcılara görece daha az gerçeklik barındırmaktadırlar.

Mevsimlik tarım işçileri endüstriyel anlamda kent dinamiklerinde şekillenen modern dünya araç gereçlerini gündelik hayatlarında ve genel yaşam süreçlerinde kullanıyor olmakla beraber gittikleri yörelerde gündelik hayatlarının ve yaşayışlarının devamlılığı, daha rahat süregelmeleri için doğanın onlara sunduğu malzemeleri kendi yöntemleriyle şekillendirmekte ve kullanmaktadırlar. Yine gündelik problemlere ve geçici çözümler gerektiren nüanslara deneyimsel bilginin

pratikle buluştuğu noktada doğadan cevap aramakta ve doğanın sunduklarıyla cevap üretmektedirler.

Elde edilen bir diğer bulgu Çukurova yöresinde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin sık sık yer değiştirdiği, yöreden yöreye sürekli taşınma halinde olduğu buna rağmen çalışılan yöreyi ve içinde barındıkları mekânı-çadırı (bölüm 3'te belirtildiği gibi, ocakların varlığı, çadırın öğeleri, gündelik her datanın ve kültürel öğelerin varlığı ve genel geçer deneyimin süregelmesi haline rağmen) ev benimsememeleri durumu ile göçebe olmadıklarını ortaya koymuştur. Yalnızca asıl, yani geldikleri yöreyi ev olarak tanımlamaları ve benimsemeleri onları göçebe olmaktan uzaklaştırmakta, sadece mecburi ve sürekli taşınanlar noktasına getirmektedir. Yöreden yöreye yer değiştirmelerinin sebebi, göçebelere olduğu gibi yazlık mekânlar, kışlık mekânlar, su yolları, av yolları ve aralarındaki yolların mekânlaşması gibi değil, sadece çalışmak ve para kazanmak için yer değiştirmelerinden ibarettir. Göçebelere olduğu gibi zamanda ve mekânda tekerrürle hareket etmez, işin varlığına göre yer değiştirirler.

Coğrafya, bölge ile kurguladıkları ilişkiler doğrultusunda gerek çalışırken gerek gündelik hayatta toprakla hiçbir dolaylı etken olmaksızın temas halinde olmalarına rağmen kendi özel alanlarında bu ilişkinin kesildiğini, dış etkenlerin ve nesnenin fayda değerinin daha önemli bir hal aldığını görmekteyiz.

Çalışmamızın konusu olan mevsimlik tarım işçileri yaşam döngülerinde bir yılın ortalama 9 ayını kendi taşıdıkları, kendi kurdukları çadırlarda yaşamalarına rağmen burayı ev olarak benimsememekte fakat her türlü kurgulanmış alanı ve doğal coğrafyayı mekân olarak deneyimlemektedirler. Bu mekânların geçiciliği üzerinde hemfikirdirler.

Araştırmanın bir diğer örneklemini oluşturan dağcılarda durum iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Bölüm 4'te belirtildiği gibi, profesyonel olarak bu sporla ilgilenen bireyler, genel anlamda kendilerini, her ne kadar ikamet adresleri kentte olsa bile, kentli olarak ifade etmeyi tercih etmemektedirler. Daha ziyade kendilerini doğa ile bütünleşik bir ilişki içerisinde görmekte olup, kendilerini doğa insanı, doğa adamı, doğanın çocukları gibi sıfatlarla tanımlamayı tercih etmektedirler. Bölüm 4'te belirtildiği gibi profesyonel dağcılar, deneyimledikleri eylemler içinde, doğayla gerçeklik barındıran ilişkiler içerisindeyler. Profesyonel olarak dağcılık ve doğa

sporlarıyla ilgilenen kişilerin kentsel hafıza ve zihinlere yerleşmiş belli imgelerin etkisiyle kentte yaşadıkları yeri kelime anlamı olarak ev olarak tanımlamaktadırlar, ancak doğada benliklerini bulduklarını ve daha mutlu, huzurlu olduklarını ve doğanın da onların evi olduğunu, isteklerinin onları doğaya ve çadıra çektiğini ifade etmektedirler. Bu bireyler her ne kadar kentsel bir hafızaya sahip olsalar da doğa ile iç içe yaşamak onlar için daha çok motive edicidir. Bu bağlamda bir karşılaştırma yapmak gerekirse profesyonel dağcılarının mevsimlik tarım işçilerine göre doğayla kurdukları ilişki daha dolaysız, daha gerçeklik barındıran ilişkilerdir. Bölüm 4'te belirtildiği gibi profesyonellerin, kimi zaman doğadan topladıkları malzemelerle bazı aletler yapmaları (ateş yansıtıcı yapmak, suyu arıtmak, sal, ip yapmak gibi), barınak yapmaları ve gerektiğinde avlanabiliyor olmaları, doğayı daha iyi gözlemliyor olmaları kurulan dolaysız ilişkinin ve gerçeklik kavramının örneklerinden bazılarıdır.

Dağcılar örneklemini içerisinde amatör grubu oluşturan bireyler için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Bu noktada bu bireyler daha çok maceraperest, deneyimlemeyi seven ancak risk almaktan çekinen bireyler olarak tasvir edilebilir. Doğa ile kurdukları ilişkinin niteliği ise daha pragmatist profesyonellere göre daha sterilize daha korunmalı ve teknolojiye daha bağımlı dolaylı ve plastik bir nitelik taşımaktadır. Kısa vadeli eylem planları dâhilinde çadırla kurdukları ilişki tamamen keyfi ve deneyimseldir. Coğrafya ile direkt ilişkileri bulunmamakla beraber en temel anlamda yemek ihtiyacı için de doğal kurulmuş bir ocak sistemini değil kentten getirdikleri beraberlerinde taşıdıkları teknolojik unsurları (kamp ocağı, fuel...) tercih etmektedirler. Örneğin, profesyonel olmayan dağcılar grubu yönlerini bulmak için teknolojik imkânları tercih etmekte ve doğayı okumayı bilmemektedirler. Temiz su bulmak veya suyu doğal yollarla arıtmak yerine kimyasal arıtıcıları veya filtre sistemlerini kullanmaktadırlar. Yiyeceklerini, organize edilen eylem dâhilinde kentten yanlarında getirmektedirler. Sonuç olarak bu bireylerin doğayla ve çadırla kurdukları ilişkinin bir hobi veya turizm faaliyeti şeklinde olduğu, genel olarak yılda bir-iki kez kısa bir süre zarfı içerisinde yapıldığı görülmüştür. Bu bireylerin kentsel hafızalarını, yaşam tarzlarını çadıra ve doğaya taşıdıkları ve doğa ile olan ilişkinin teknolojik bağımlılıklardan kopmadan tamamen kentsel hafıza dâhilinde gerçekleştiği ve sahtelik barındırdığı gözlemlenmiştir. Yine de doğada olma halinin kentsel hafızanın belli öğelerinden geçici sürelerle de olsa kaçmayı sağladığı bu yüzden de deneyimlendiği ortaya çıkmıştır.

Bir diğerk önemli veri ise bu örneklem gruplarının kendini ifade ediş şekillerinde ortaya çıkan duygusal öğelerdir. Profesyonel dağcılar kendilerini doğadayken, dağdayken, çadırdayken yani doğa ile direkt ilişki içerisindeyken mutlu, huzurlu olarak tanımlamakta, amatör gruplarda bu durum daha çok keyifli olarak tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak günümüz modern hayatın kentli bireyleri, ekonomik gücü, statüsü, kültürü ne olursa olsun bilinçaltındaki içsel dinamikleri, doğaya geri dönüşü, kendi hobilerine, zevklerine, tercihlerine aktarmakta, entegre etmektedirler. Kısaca günümüzde modern hayatın dışında kalan atalarımızın zorunlulukları (şuan ki kırsal hafıza da ki deneyimler) günümüz kentli insanının hobileri, zevkleri haline gelmektedir (kırsalda normal yollar - kentlinin offroad deneyimi). Bu noktada bilinçaltına, öze, kendi deneyimlememiş olsa bile var olana, doğaya dönüş sergilenmektedir.

Bu bağlam da çadır öğesi gerek çalışma şartları dâhilinde kurgulanmış mecburi bir ilişki tasvir de etse, gerek hayati önem taşıyan bir sığınma haline cevap da olsa, gerek tamamen keyfi organizasyonlarda araç gereç de olsa her iki hafıza modelinde de kentli ve kırsal bireyin deneyimlediği ve mekân olarak içinde barındığı hacimler oluşturmaktadır. Çadırla kurulan ilişkilerin ve bu ilişkilerin içinde geçtiği eylemin fayda değerine göre şekillenen çadır algısı, çadırın bireyle kurduğu ilişkinin niteliği doğrultusunda tasvir edilmekte, anlaşılmakta ve değer biçilmektedir. Çadırın gerek zihinsel gerek fiziksel tasviri, şekillenışı ve hayata geçışı kentsel ve kırsal hafıza da temel niteliksel farklılıklarla ortaya konmakta lakin barınma unsuru olarak mekân oluşturma halinde ortaklaşmaktadır.

Çadırın mekan olarak deneyimlenmesi ve ev benimsenmesi, ilişki kuran bireyin dahil olduğu hafıza modelinden bağımsız şekillenen bir öge olmakla beraber, çadırın kullanımına ve fayda değerine göre şekillenen bir zihinsel imgedir. Bu bağlamda gerek kentsel gerek kırsal nitelikte gündelik hayattan getirdiğimiz alışkanlıklar ve hafıza modelleri çadırın kimliği üzerinde birincil etkide şekillenmemekte, doğada yaşanan deneyim bazında ve çadırın bireyin eylemleri üzerinde ki etkileriyle şekillenmektedir.

KAYNAKÇA

- ALVER, K. (2012). *Flanör: Bir Modern Kent Figürü*. Akademik incelemeler Dergisi(Journal of Academic Inquiries), Cilt 7, Sayı 2
- ASLANOĞLU, R. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: asa yayınevi.
- BACHELARD, G. (2013) *Mekânın Poetikası*. (çev: Alp Tümertekin) . İstanbul: İthaki Yayınları.
- BAL, H. (1999). *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Turhan Kitapevi,
- BALLANTYNE, A. (2014). *Mimarlar İçin Deleuze ve Guattari*. İstanbul: Yem Yayınları
- BAŞARAN İNCE, G. (2010). *Medya ve Toplumsal hafıza*. Kültür ve İletişim Dergisi, 13(1), sf:9-30).
- BAYKARA, T. (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Ankara.
- BENEK, S. ve ÖKTEN, Ş. (2011). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilva İlçesi (Şanlıurfa) Örneği*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10(2) sf 653-676.
- BERKAY, F. (2009). *Tarih ve Toplum, Köy ve Kent: Yerleşme Sosyolojisine Başlangıç*. Bursa: Ekin Yayınları.
- BEYAZLI ŞEN, D. ve AYDEMİR, Ş. (2008). *Kentlilik Bilinci ve Mekân: Trabzon kenti örneği*. Planlama Dergisi Sayı 3 Sf 49-60.
- BOGUCKİ, P. (2013). *İnsan Toplumunun Kökenleri*. (Çev: Cumhur Atay). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- BÜKE, A. Ve ÇETİNKAYA, Ö. (2009). *Emek Yoğun Üretimin Mecburlar Ordusu: Türkiye’de Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri*. Doğudan Dergisi, 12: 1-19.

CASTLES, S. ve MILLER, M. J. (2009). *The Age of Migration: international population movementsin the modern world*. fourth edition. New york: palgrave mcmillan.

CENGİZ, R. (2011). *Sosyolojik Bir Olgu Olarak Müzik: Tokat Örneği*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt.4 sayı:18, sf:363-378.

CONFİNO, A. (1997). *Collective Memory and Cultural History: Problems of Method*. The american historical review, Vol.102, no: 5, pp: 13861403.

CÜRÜK, C. ve ÇİÇEKÇİLER, E. (1983). *Örnekleriyle Türk çadırları*. Askeri müze yayınları.

ÇAĞLAYAN, S. (2006). *Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE), sayı 17 sf 68-90.

ÇETİNDÖĞAN ÖZTÜRK, M. (2009)., *Kırsal Mitten Kentsel Ritüele Geçiş ve Beden-Mekan İlişkisinin 1990 Sonrası Türk Oyun Yazarlığına Yansıması*. Tiyatro Araştırmaları Dergisi, Sayı 27/1 sf 137-160

ÇEVİK, M. (2015). *Toplumsal Bellek Bağlamında Kıbrıs Türk Manilerinde ki İdeolojik-Politik Yansımalar*. Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, Cilt 8, Sayı 15, Sf 91-117:93

ÇINAR, A. (2013). *Modernizm, Kent ve Toplum*. Bursa: Emin Yayınları.

ÇINAR, S. LORDOĞLU, K. (2011). *Mevsimlik tarım işçileri: marabadan ücretli fındık işçiliğine*. 3. Sosyal haklar uluslararası sempozyumu bildiriler kitabı. 419-448, IV. Diğer yayınlar.

ÇÜÇEN, A.K. (2000). *Heidegger'de Varlık ve Zaman*. Bursa: Asa Kitapevi

DELEUZE G. ve GUTTARI F. (1990). *Kapitalizm ve şizofreni 1, göçebe bilim incelemesi: savaş makinesi*. Ankara: Bağlam yayınları.(Sf:107).

DOĞANAY, S. ve ALIM, M. (2013). *Türkiye’de Kırsal Nüfusun Şehir Algısı Üzerine Bir Araştırma : Yeşilyurt Köyü (Trabzon)*. Tarım Bilimleri Dergisi, Sayı 19, sf 310-322.

- DOWNS&STEA, (1973). *Image and Environment*. Chicago Adline.
- DURKHEİM, E.(2006). *Toplumsal İş Bölümü*. (Çev: Özer Ozan Kaya). İstanbul: Cem Yayınevi
- EAGLEMAN, D. (2011). *İncognito: Beynin Gizli Hayatı*. İstanbul: Domingo Yayınevi,
- ESMARK, J. (1824). *Buz Çağı Teorisi*.
- FİSCHER, C. S. (1976). *The Urban Experience*. By Harcourt Brace Jovonovich Inc.
- FİSHMAN, R. (1982). *Urban Utopias in the Twentieth Century: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright and Le Corbusier*. Cambridge: Mit Press.
- FRANCIS-CHING D.K. (2011). *Mimarlık Biçim Mekân ve Düzen*. İstanbul: Yem Yayınları.
- FÜHR, E. (2008). Mimarlığın Mevcudiyeti. (çev: Enver Orman). A. Şentürer, Ş.Ural, Ö.Berber, F.Sönmez (Ed.). *Zaman-Mekân içinde* sf 40-57. İstanbul: Yem Yayınları.
- GERAY, C. (1985). *Türkiye’de köysel yerleşme düzeni, köy sosyolojisi okuma kitabı*. (der. Oğuz Arı), İstanbul: Boğaziçi üniversitesi yayınları. (Sf:17).
- GEZGİN, M. F. (1997). *Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji – Köy Sosyolojisi İlişkileri*. İstanbul: Üniversitesi Basımevi.
- GIDDENS A. (2006). *Sosyoloji*. İstanbul: Ayrıntı yayınları. (Sf: 568).
- GOFFMAN, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (Çev: Barış Cezar). İstanbul: Metis Yayınları.
- GÖKA, Ş. (2001). *İnsan ve Mekan*. İstanbul: Pınar Yayınları. (Sf 7-189)
- GÖREGENLİ, M., KARAKUŞ, P. , UMUROĞLU, G.İ. ve ÖMÜRİŞ, E. (2013). *Selçuk Kent Belleği: Dün, Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temsilleri*. İzmir: Selçuk Belediyesi: Selçuk Efes Kent Belleği Yayınları, Mediform.

- GÖREGENLİ M. ve KARAKUŞ P. (2014). *Göç araştırmalarında mekân boyutu: kültürel ve mekânsal bütünleşme*. Türk psikoloji yazıları Dergisi. 17(34), 101-115.
- GÖREGENLİ, M. (1997). *Kent Kimlikleri ve Kent Kùltürleri*. I. Ulusal Kùltür Kongresi Bildirileri. İzmir Kùltür Sanat Eēitim Vakfı (IKSEV) Yayınları, 1-12
- GÜÇLÜ, S. (2002). *Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kùltürü ve Kentlilik Bilinci*. Ankara: T.C. Kùltür Bakanlığı Kùltür Yayınları.
- HATTON E. M. (1979). *The tent book*. Houghton mifflin.
- HEİDEGGER, M. (2008). *Düşüncenin Çağırdığı: İnşa Etmek İskan Etmek Düşünmek*. İstanbul: Say Yayınları.
- HEİDEGGER, M. (2008). *Varlık ve Zaman*. (çev: Kaan Ökten). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- HİSARLIGİL BOLAK, B. (2008). *Martin Heidegger’de “Mekan” Düşüncesi: Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 25, Sf 23-34.
- HOBSBAWN, E. (2006). *Geleneēi İcadı*. (çev: Mehmet Murat Şahin). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İNAN, İ. (2006). *İnsan, Doēa ve Özgürlük*. Doēa İnsan İlişkisi Toplantısı İstanbul Liseleri Felsefe Klupleri Platformu Dame de Sion Lisesi.
- KURT, H. (2003). *Türkiye’de Kent-Köy Çelişki*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- KURTKAN BİLGİSEVEN, A. (1988). *Köy Sosyolojisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- KÖSEOēLU, E. (2012). *Kent Mekanına İlişkin Kuramsal Bakışlar : Rob Krier, Cristopher Alexander ve Bill Hillier*. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 5, Sf 168-197.
- KELEŞ, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüēü*. Ankara: İmge yayınevi. Sf: 86-89.
- KURT, H. (2003). *Türkiye’de kent-köy çelişki*. Ankara: Siyasal kitabevi.
- LYNCH, K. (2010). *Kent İmgesi*. İstanbul: İş Bankası Kùltür Yayınları.

LYNCH, K. (1960). *The Image of The City*. Mit Press Canbridge

LUKASHOK, A. ve LYNCH, K. (1956). *Some Childhood Memories of the City*. American Institute of Planner's Journal. 22, 142-152.

LEE, S.E. (1966). *A Theory of Migration, Demography*. Population Association of America, Vol 3, No 1 pp 47-57

M.M. Vekaleti Sıhhat İşleri Dairesi, (1936). *Hastane ve Operasyon Çadırları*. İstanbul: Marifet Basımevi.

MARTİNDAL, D. (2005). *Şehir Kuramı*. Şehir ve Cemiyet. (Haz: Ahmet Aydoğan), İstanbul: İz Yayıncılık.

MCMANNERS, H. (2009). *Hayatta kalma rehberi*. İstanbul: Kaknüs yayınları.

MUTCALI, S. (2012). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

NELSON, L. (1955). *Rural Sociology. Characteristics of Rural Life*. American Book Company Copyright.

OLICK, J.K. (1999). *Collective Memory: The Two Cultures*. Sociological theory, vol: 17, no:3, pp: 333-348.

ÖZAK, Ö.N. ve GÖKMEN, P.G. (2009). *Bellek ve Mekan İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi*. İtü Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım. Sayı 8, Cilt 2, Sf 145-155.

ÖZBEKMEZCİ, Ş. SAHİL, S. (2004). *Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri*. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi. 19:4. Sf:375-391.

ÖZBEKMEZCİ, Ş. (2003). *Mevsimlik Tarım işçilerinin Barınma Sorunları ve Yaşam Üniteleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

ÖZGENCİL YILDIRIM, S. (1996). *Kentsel ve Mekânsal Yapı Çözümlemesi. Kent oluşum Kuramları ve Kent çözümlemesinde Temel dizgeler: Edirne Kent Kurgusu ve mekânsal yapı çözümlemesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

PARK, R. E. (1952). *Human Communities: The City and Human Ecology*. New York Free Press.

ROUSSAU, J.J. (2014). *Toplum Sözleşmesi*. (Çev: Vedat Günyol). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

SAYILIR BÜYÜKCAN, Ş. (2012). *Göçebelik, Konar-Göçerlik Meselesi ve Coğrafi Bakımdan Konar Göçerlerin Farklılaşması*. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/1, sf:563-580.

SEAMON, D. (2003). *Fenomoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık : Literatürün Değerlendirilmesi*. (Çev: S. Serim). Tol Mimarlık Kültürü Dergisi. Sayı 3.

SHARR A. (2013). *Mimarlar için Heidegger*. İstanbul: Yem yayınevi.

SİMMEL, G. (1971). *The Metropolis and Mental Life*. D. N. Levine, on İndividuality and Social Forms Writing of Gears Simmel. Chiago Univercity of Press.

ŞEN, E. (1984). *Türkiye’de Mevsimlik İş Gücü Üzerine Düşünceler*. Ege Coğrafya Dergisi, 2, 1-7.

ŞENEL, A. (2014). *İnsanlık Tarihi*. Ankara: İmge kitabevi.

TEZCAN, M. (1970). *Sosyolojik Yönden Köy*. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 3, Sayı 3, Sf 151-182.

THORNS, D. C. (2004). *Kentlerin Dönüşümü Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam: Şehirde Günlük Yaşam*. İstanbul: Global Yayın Ajansı,

TONNIES, F. (2000). *Gemeinschaft ve Gesellschaft*. Şehir ve Cemiyet, Haz: Ahmet Aydoğan. İstanbul: İz Yayıncılık.

TURHAN, E. (2011). *Karpuzlar ve insanlar hakkında: Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğinin ve tarımdaki neoliberal dönüşümün politik ekolojisi yolunda*. Praksis dergisi, sayı 25, Sf. 69-86.

TÜRK, M.S. (2015). *20.Yüzyıl Kent Kuramları*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2 Sayı 3 sF 41-59.

TÜRKDOĞAN, O. (2006). *Türkiye’de Köy Sosyolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

TÜTENGİL, C.O. (1979). *100 soruda kırsal Türkiye’nin yapısı ve sorunları*. İstanbul: Gerçek yayınları.. Sf: 7

UZUN, İ. , ALTUN AKYOL, D. ve BAL, E. (2011). *İzmirli’nin İzmir’i: Kentlinin Belleğinde ki Mekânsal Temsiller*. Ege Mimarlık Dergisi. Sayı 76/1.

VURAL, M.R. (2002). *Kent ve İnsan*. 2023 Dergisi, Sayı 10 sf 9-13.

YALÇIN, Ö.F. (1980). *Çukurova Bölgesinde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyoekonomik Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ZELEF, H. (2000). *Ütopya Kent ve Doğa; Frank Lloyd Wright ve Broadacre*. 291 - Mimarlık Dergisi Sayı 38 sf 15-18.

WEBER, M. (2012). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*. (Çev: M. Ceylan) İstanbul:Yarın Yayınevi.

WEGENER, L.A. (2012). *The Origin of Continents and Oceans*, (Çev: John Biram) Dover Publication, Kindle Edition.

WIRTH, L. (1938). *Urbanizm as a Way of Life*. American Journal of Sociology, Vol 44, No 1 pp 1-24.

WOLF, R. E. (2000). *Köylüler*. Ankara: İmge Kitapevi.

İnternet Kaynakçaları

TUNÇ, İ. Uluslar arası Göç ve Uyum Sorunları, Digital Erişim. Erişim Tarihi: 05.07.2015

http://www.academia.edu/5875594/Uluslararası_Göç_ve_Uyum_Sorunları

www.Tdk.gov.tr, aracı kişi erişim tarihi, 10.06.2015. 21.03

Fotoğraf Kaynakçaları

(kaynak url –1) sf 35 erişim tarihi: 08.08.2015

<http://inhabitat.com/bubbletree-clear-prefab-bubble-tents-for-romantic-exhibitionism-in-the-wild/bubbletree-bubble-tent-6/>

(kaynak url – 2) sf 36 erişim tarihi: 08.08.2015

<http://www.mimariportal.com.tr/evveic.asp?LanguageID=1&cid=3&id=544&b=d>

(kaynak url –3) sf 46 erişim tarihi: 08.08.2015

<http://www.efimeras.com/wordpress/?p=1509>

(kaynak url –4) sf 46 erişim tarihi: 08.08.2015

<http://www.ohmytent.net/>

(kaynak url – 5) sf 47 erişim tarihi: 09.08.2015

<http://www.blessthisstuff.com/stuff/living/misc-living/tentsile-stingray-tent/>

(kaynak url –6) sf 48 erişim tarihi: 09.08.2015

<http://www.akakce.com/cadir/en-ucuz-andoutdoor-super-dome-tropikal-5-kisilik-fiyati,464520,5.html>

(kaynak url –7) sf 48 erişim tarihi:09.08.2015

<http://adventurefriends.com.au/ferrino-bivy-hl>

(kaynak url –8) sf 49 erişim tarihi: 09.08.2015

<http://digitalmofo.com/20-high-tech-outdoor-camping-gear-gadgets/>

(kaynak url –9) sf 50 erişim tarihi: 09.08.2015

<http://galleryhip.com/tents.html>

(kaynak url –10) sf 5 erişim tarihi: 09.08.2015

http://www.singersoutdoors.co.uk/pages/backpacking_tents.htm

(kaynak url – 11) sf 5 erişim tarihi: 09.08.2015

<https://www.flickr.com/photos/ixray/3352424323>

(kaynak url –12) sf 52 erişim tarihi: 09.08.2015

<http://italian.alibaba.com/product-gs/military-tent-garage-available-in-many-colors-1696012925.html>

(kaynak url –13) sf 52 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://www.elektroteknik.com.tr/index.php/tr/program/item/26-kazakistan-han-cadiri>

(kaynak url – 14) sf 53 erişim tarihi: 10.08.2015

http://www.nodorft.de/mongolei-basisinformationen_de.html

(kaynak url –15) sf 53 erişim tarihi: 10.08.2015

http://www.wikiwand.com/en/Kuku_Yalanji

(kaynak url – 16) sf 54 erişim tarihi: 10.08.2015

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Summer_skin_tent_with_an_old_Eskimo_woman_in_foreground,_Point_Barrow,_Alaska,_1935_-_NARA_-_531122.jpg

(kaynak url –17) sf 54 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://www.akilsepeti.com/2013-yaz-sezonu-decathlon-cadir-modelleri.html>

(kaynak url – 18) sf 55 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://www.cocktaildemariposas.com/2013/10/11/fin-de-semana-de-otono-glamping/>

(kaynak url –19) sf 56 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://techin5.com/2012/01/razer-goes-cloud-with-synapse-2-0/>

(kaynak url –20) sf 56 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://habitatio.blogspot.com.tr/2011/02/satrak.html>

(kaynak url –21) sf 57 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://techandburgers.com/tech/camping-made-comfortable-tech-toys-survive-outdoors/>

(kaynak url –22) sf 58 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://pansiyonnet.blogspot.com.tr/2009/06/antalyada-bulunan-kamp-yerleri.html>

(kaynak url –23) sf 58 erişim tarihi: 10.08.2015

<http://imagestack.co/33473788tents-on-side-of-cliff.html>

(kaynak url –24) sf 58 erişim tarihi: 11.08.2015

<http://www.blessthisstuff.com/stuff/living/-misc-living/outlife-four-seasons-tent/>

(kaynak url –25) sf 59 erişim tarihi: 11.08.2015

<http://www.istanbulbrandacılar.com/santiye-cadiri.k.489.html>

(kaynak url –26) sf 59 erişim tarihi: 12.08.2015

<http://za108540450.trustpass.alibaba.com/>

(kaynak url –27) sf 61 erişim tarihi: 12.08.2015

<http://www.historybyzim.com/2014/04/the-layout-1943/>

(kaynak url –28) sf 62 erişim tarihi: 12.08.2015

<http://www.telegraph.co.uk/travel/activityandadventure/2111504/Camping-Finding-the-best-tent-tent-reviews.html>

(kaynak url –29) 62 erişim tarihi: 12.08.2015

<http://galeri.uludagsozluk.com/r/%C3%A7ad%C4%B1r-60339/>

(kaynak url –30) sf 63 erişim tarihi: 13.08.2015

http://www.padok.org.tr/forum-7-kamp_cadiri_secerken_nelere_dikkat_etmeliyiz.html

(kaynak url –31) sf 63 erişim tarihi: 14.08.2015

<http://bushcraftandsurvival.wix.com/turkey#!cadir/c24ib>

(kaynak url –32) 64 erişim tarihi: 14.08.2015

<http://kampanyabul.org/kampanyalar/magaza-market-kampanyalari/bim-aktuel-cuma/bim-otomatik-cadir-59-tl.html>

(kaynak url –33) sf 64 erişim tarihi: 14.08.2015

[http://www.dailymotion.com/video/xznqp4_tjm-koltuk-kilifi-huma-oto-off-road-aksesuar_auto,](http://www.dailymotion.com/video/xznqp4_tjm-koltuk-kilifi-huma-oto-off-road-aksesuar_auto)

(kaynak url –34) sf 65 erişim tarihi: 14.08.2015

<http://www.portlandpudgy.com/lifeboat%20FAQs%20w%20bg.htm>

(kaynak url –35) sf 66 erişim tarihi: 14.08.2015

<http://dogadayasa.blogspot.com.tr/>

(kaynak url – 36) sf 67 erişim tarihi: 14.08.2015

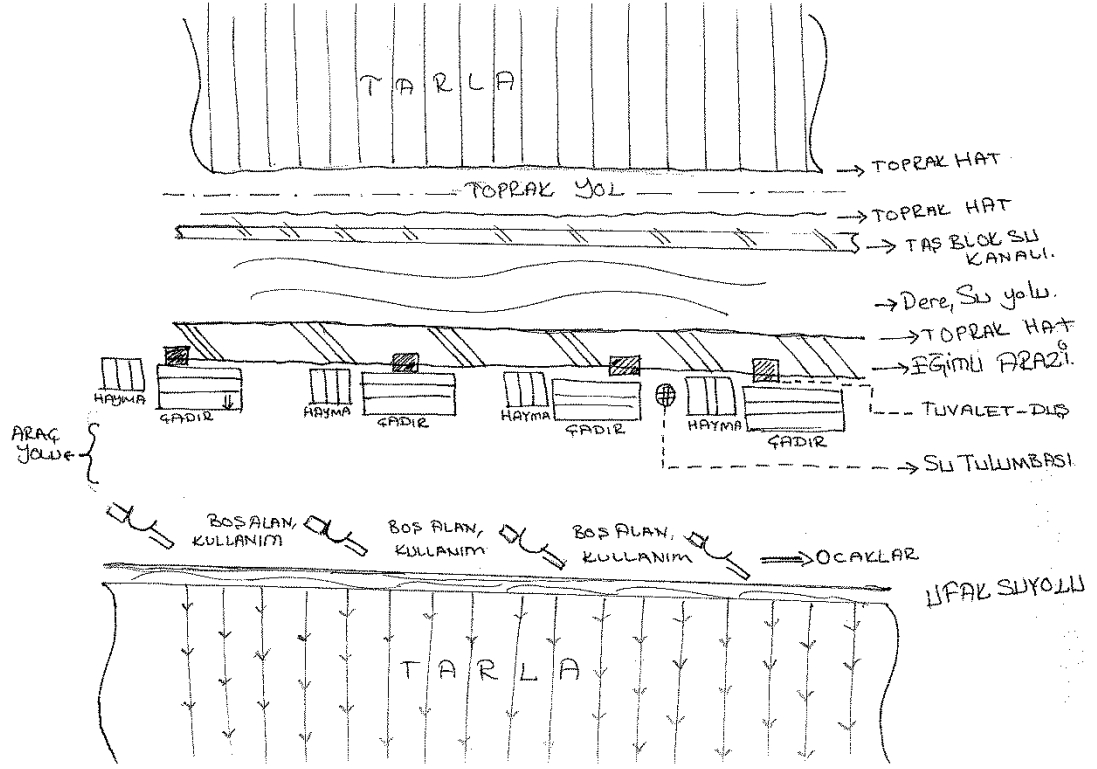
<http://dogadayasa.blogspot.com.tr/>

(kaynak url –37) sf 67 erişim tarihi:14.08.2015

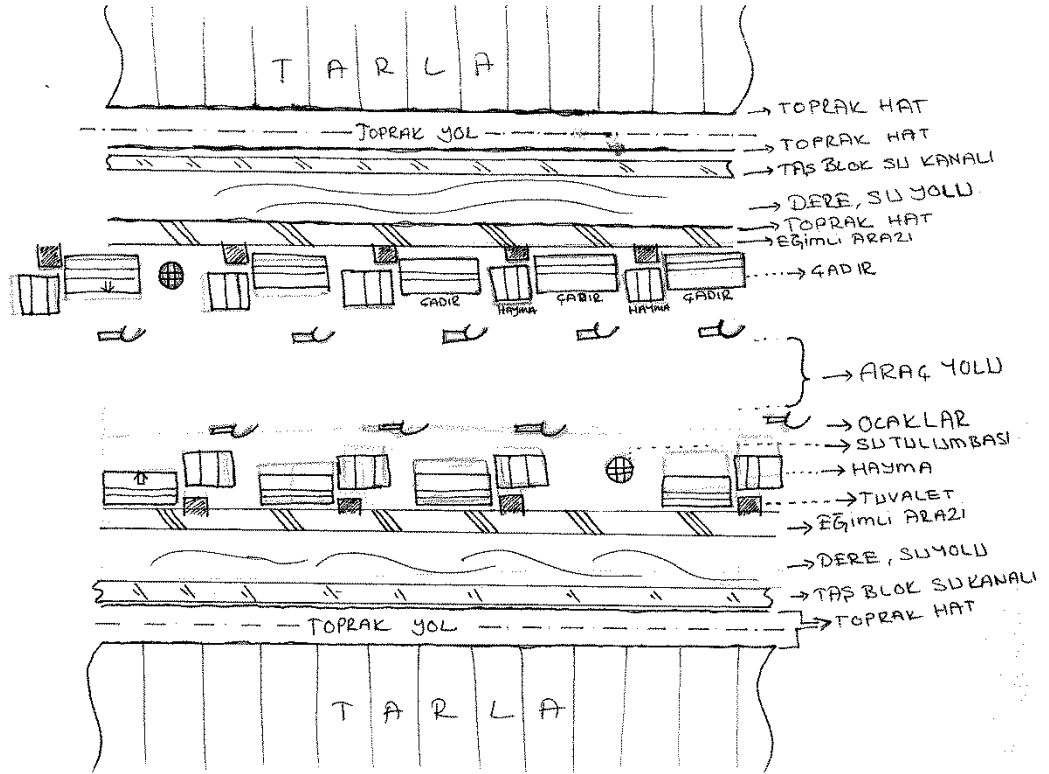
<http://anadoluvmarketi.com/cadir- aksesuarlari-193/fladen-cadir-firtina-klipsi-2li-pk-501/>

.

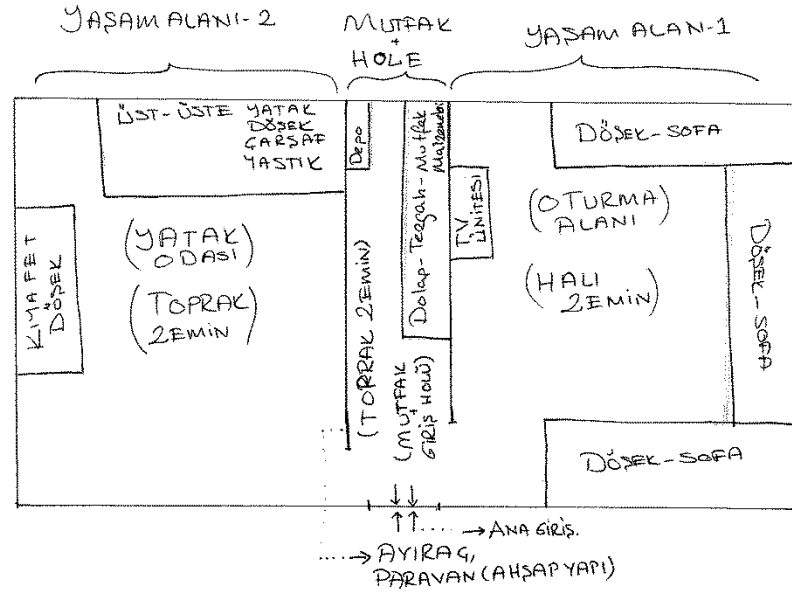
Şemalar

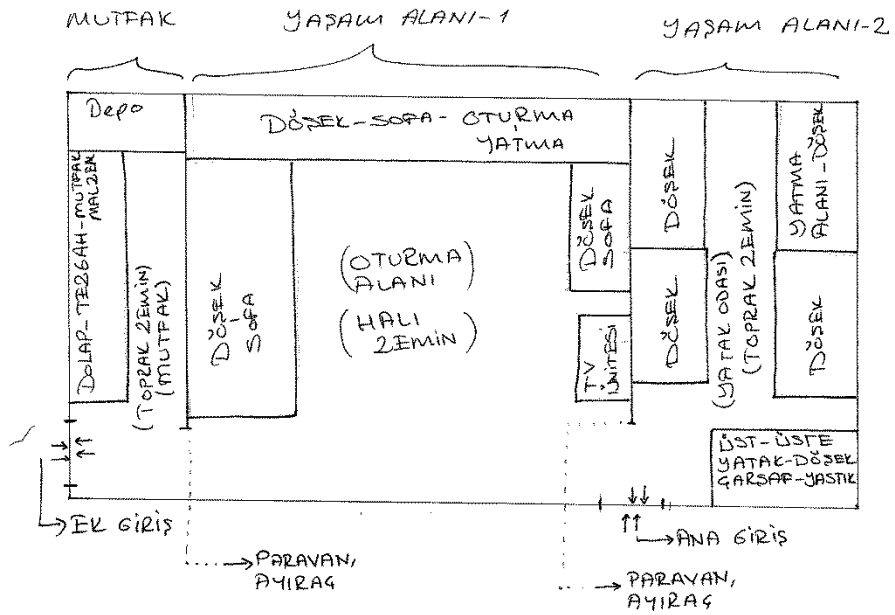
(Şema 3.4.2 – a) : Tek sıra Çadır Yerleşkesi Yerleşim Planı

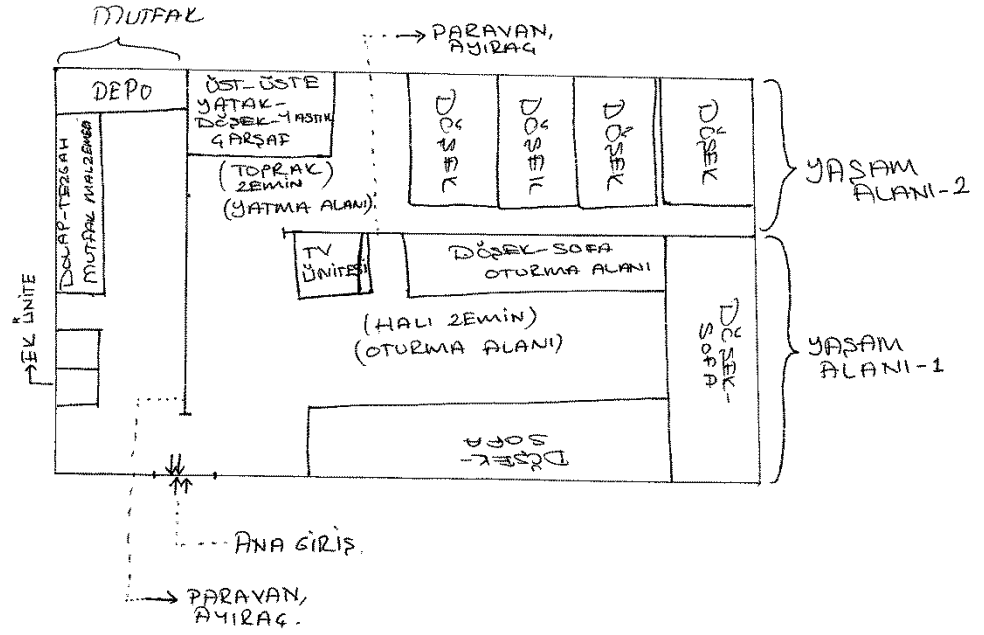
(Şema 3.4.2 – b) : Çift Sıra Çadır Yerleşkesi Yerleşim Planı

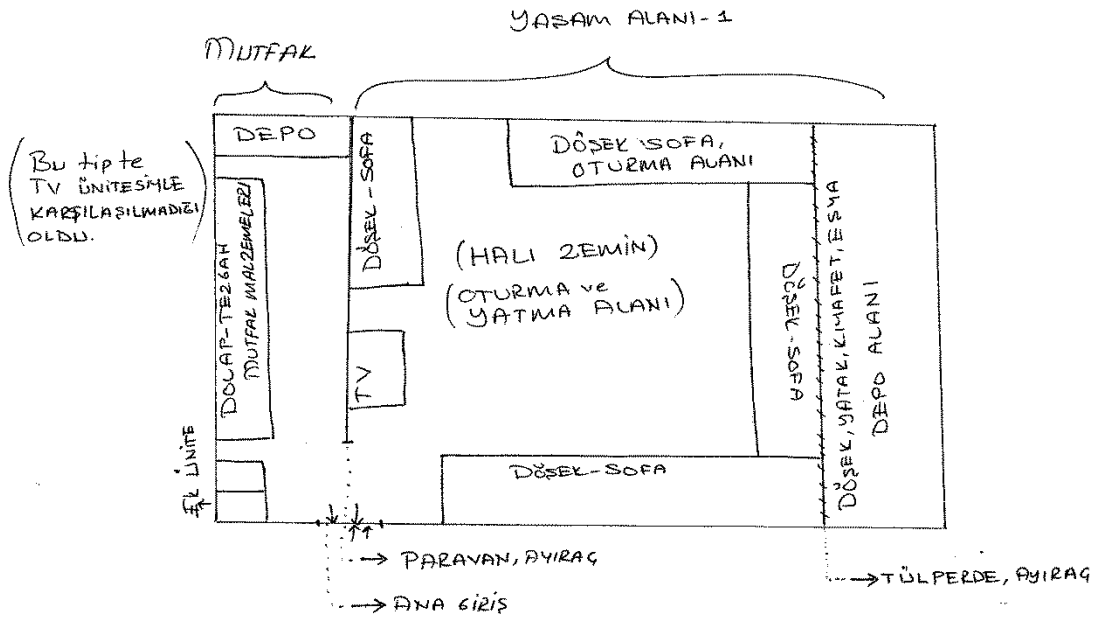
(Şema 3.4.2 – c) : Çadır İçi Yerleşim Tip 1

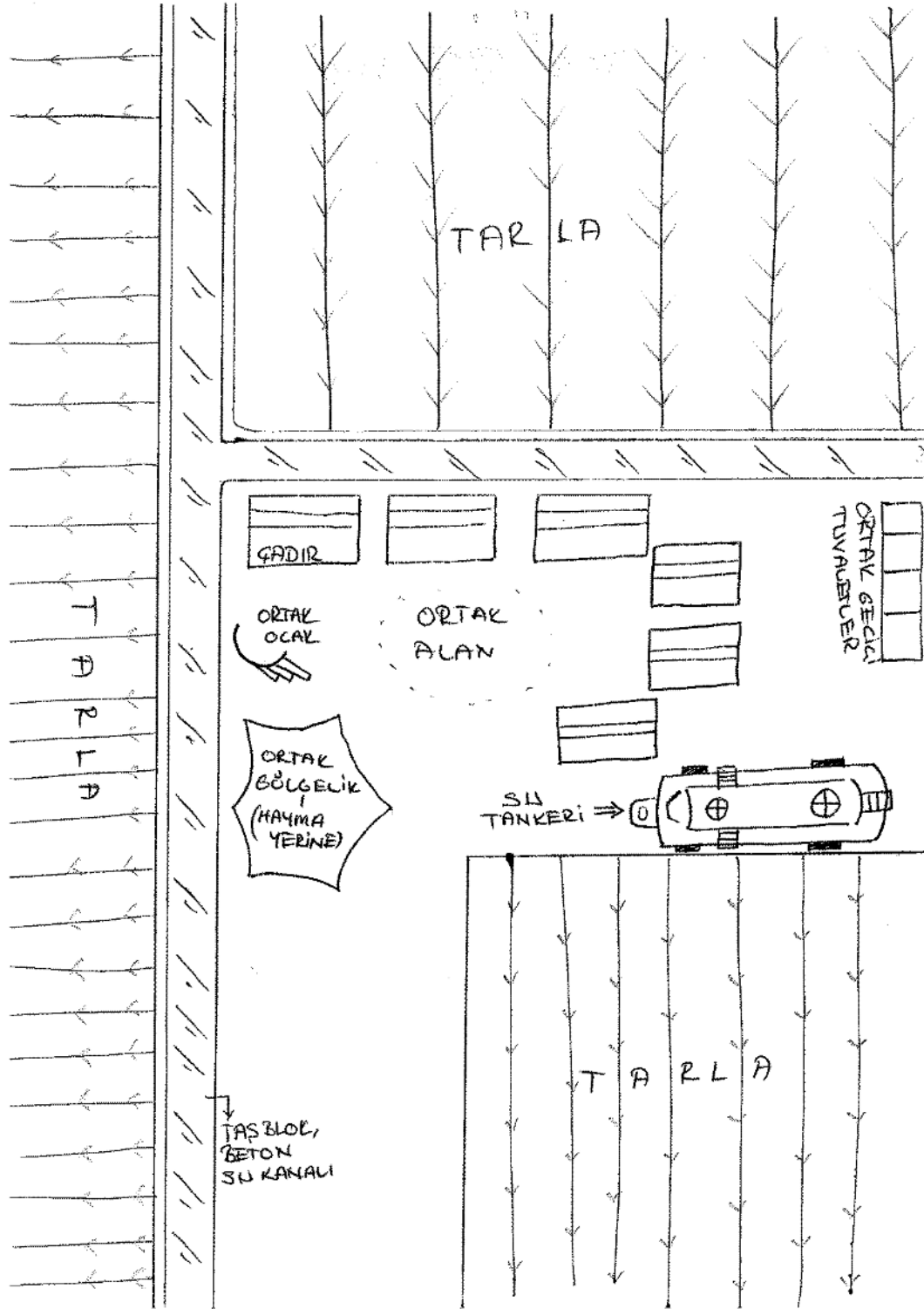
(Şema 3.4.2 – d) : Çadır İçi Yerleşim Tip 2

(Şema 3.4.2 – e) : Çadır İçi Yerleşim Tip 3 (a)

(Şema 3.4.2 – f): Çadır İçi Yerleşim Tip 3 (b)

(şema 3.4.2 – ek durum) : Ek Durum Yerleşke Yerleşim Planı

EKLER

EK 1: FOTOĞRAFLAR

(Ek 3.3 – a): uydu anten örneği

(Ek 3.3 – b): elektrik kabloları

(Ek 3.3 – c): elektrik kabloları-şarj durumları

(Ek 3.3 – d): beşik örneği

(Ek 3.3 – e): oyuncak örneği

(Ek 3.3 – f) ve (Ek 3.4 – g): metal strüktür ve önceden kaynaklanmış parçalar

(Ek 3.3 – f): metal strüktür

(Ek 3.3 – f): metal strüktür

(Ek 3.3 – g): dışsal öğeler

(Ek 3.3 – g): dışsal öğeler

(Ek 3.3 – h): ahşap parçalar örneği

(Ek 3.3 – ı): toplanan sazlıklar(işlenmiş hali)

(Ek 3.3 – ı): toplanan sazlıklar(işlenmiş hali)

(Ek 3.3 – ı): hayma örneği

(Ek 3.3 – i): hayma örneği

(Ek 3.3.1 – a): tandır ocakları örneği

(Ek 3.3.1 – a): tandır ocakları örneği

(Ek 3.3.1 – b): denk gelinen bilgisayar örneği

(Ek 3.4 – a): orta dikmeler

(Ek 3.4 – b): çatı strüktürü

(Ek 3.4 – c): yan taşıyıcılar

(Ek 3.4 – c): yan taşıyıcı

(Ek 3.4 – d): zemin detayı - taşla yükseltme

(Ek 3.4 – d): zemin detayı – direkt ilişki

(Ek 3.4 – d): zemin detayı – taşla yükseltme

(Ek 3.4 – d): zemin detayı – zemine gömme

(Ek 3.4 – e): ıslak zemin çökme detayı

(Ek 3.4. – e): ıslak zemin çökme detayı

(Ek 3.4 – f): t geçme detayı

(ek 3.4. – h): erkek – dişi geçme detayı

(Ek 3.4 – ı): L boru erkek – dişi geçme detayı

(Ek 3.4 – ı): endüstriyel branda

(Ek 3.4 – j): ulha

(Ek 3.4 – k): naylon rt

(Ek 3.4 – m): çuval bezi

(Ek 3.4 – n): çadır dışı – toprak ilişkisi

(Ek: 3.4 – n) : çadır dışı – toprak ilişkisi

(Ek: 3.4 – o): çadır kemeri

(Ek: 3.4 – o): ağırlık kemeri

(Ek: 3.4 – o): çadır kemeri

(Ek: 3.4 – ö): ağırlık heybesi

(Ek: 3.4 – ö): ağırlık heybesi

(Ek: 3,4 – p): ağırlık çözümü örneği

(Ek: 3.4 – p) : ağırlık çözümü örneği

(Ek: 3.4 – r): heybelerde bitki yetiřtiricilięi

(Ek: 3.4 – r): heybelerde bitki yetiřtiricilięi

(Ek: 3.4 – s): bağlama detayı

(Ek: 3.4 - t): sazlıklar

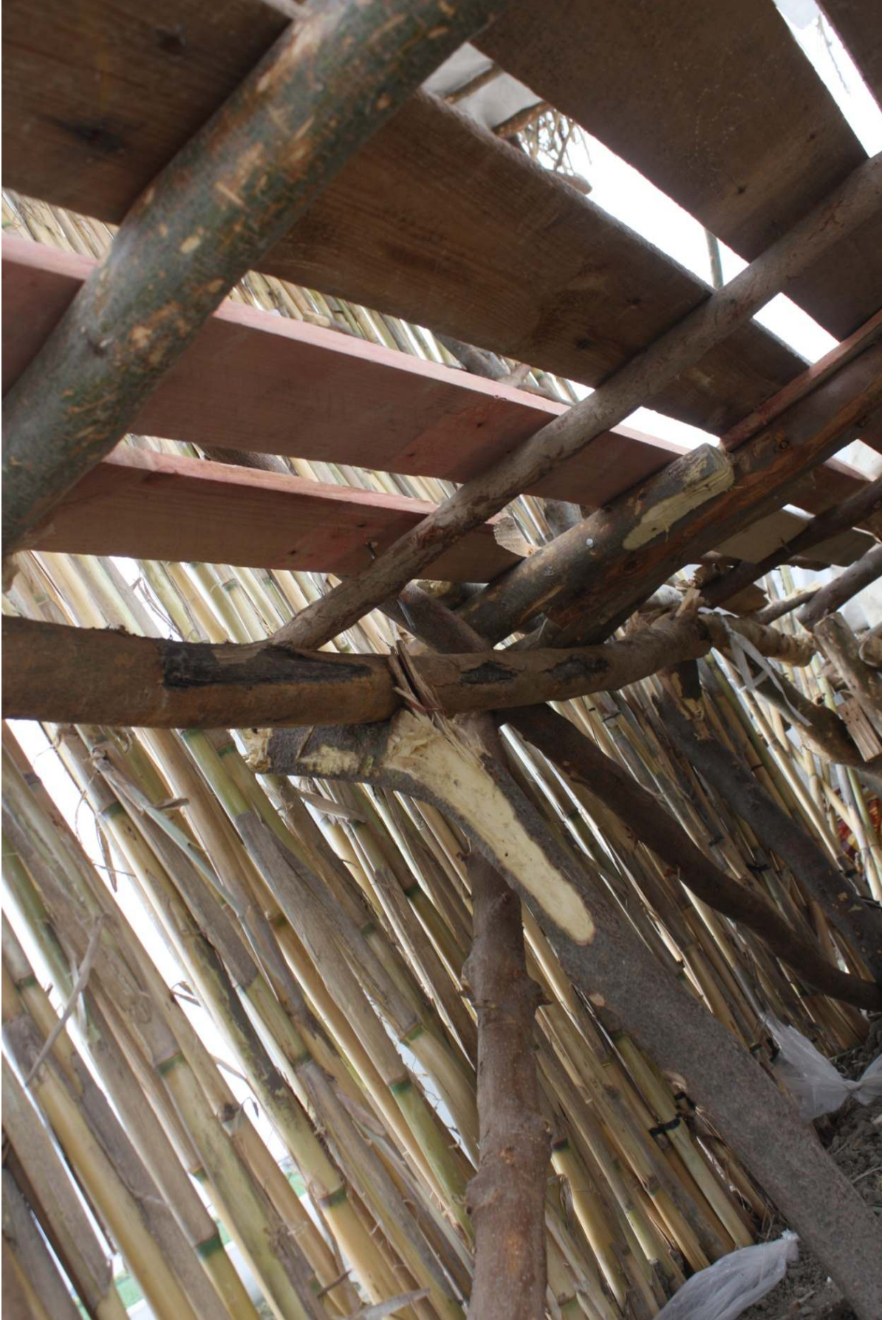
(Ek: 3.4 – t): sazlıklar

(Ek: 3.4 – u): taşıyıcılar ve alt panel

(Ek: 3.4 – u): taşıyıcılar

(Ek: 3.4 – u): taşıyıcılar

(Ek: 3.4 – ü): hayma platformu

(Ek: 3.4 – ü): hayma platformu

(Ek: 3,4 – v): hayma üst kısım

(Ek: 3,4 – v): hayma yan cephe

(Ek: 3.4 – y): birleşme yeri, çivi detayı

(Ek: 3.4 – z): doğal geçme detayı

(Ek: 3,4 – z): doğal geçme detayı

(Ek: 3,4 – w): soba tahliye deliđi

(Ek: 3.4.2 – a): tulumba

(Ek: 3.4.3 – a): mutfak, ocak ve tüp

(Ek: 3.4.3 – b): buzdolabı

(Ek: 3.4.3 – c): dolap türevi

(Ek: 3.4.3 – d): zemin, halı ile kapatılması

(Ek: 3.4.3 – e): minderler ve oturma grubu oluşumu

(Ek: 3.4.3 – f): ısıtma çubuğu örneği

(Ek: 3.4.3 – g): banyo-tuvalet kabini

(Ek: 3.4.3 – h): duş yeri tasviri

(Ek: 3.4.3 – i): depo çadırı

EK 2: Mülakat Formları

MÜLAKAT FORMU - I – Mevsimlik Tarım İşçileri

Kentsel ve kırsal hafızada çadır” başlıklı tez çalışmamızın örneklem kümelerinden birini mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır . Bu kapsamda aşağıda hazırlanan sorular kırsalda yaşayan ve kırsal hayatı deneyimlemiş bireylerin çadır ve doğayla kurdukları ilişkiyi çözümlemek amacıyla hazırlanmıştır.

- 1) Kişisel bilgiler? (eğitim durumu, yaş, doğum yeri)
- 2) Ne zamandır bu işi yapmaktasınız? Yılda ne kadar süre bu işi yapıyorsunuz? Mevsimlik çalışmalarınız dışında herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
- 3) Çadırda kaç kişi kalıyorsunuz? Ailedeki herkes çalışıyor mu?
- 4) Çalışmak dışında doğada çadırda kaldınız mı? Hiç para ödeyip hazır çadır aldınız mı?
- 5) Mevsimlik iş göçü amacıyla geldiğiniz yere tamamen yerleşmeyi düşündünüz mü?
- 6) Sahip olduğunuz kültürü göç ettiğiniz yere taşıyor musunuz?

7) Mutfak ilişkileriniz nelerdir, ortaklaşa veya bireysel kurulan ocaklar var mı? Kısaca anlatınız.

8) Geçmişten atalarınızdan öğrendiğiniz barınma usulleri-teknikleri nelerdir?

9) Çadır kurma ve sökme işlemlerini nasıl öğrendiniz? Kurulum ve sökulum sürecini anlatınız. Ne kadar süre almaktadır? Çadırın fiziksel yapısını kısaca anlatınız?(strüktür, bez, branda, zemin, bağlantı).

10) Barınma objelerinizi nasıl sağlıyorsunuz?

11) Çadır hayatınızın herhangi bir yerinde kullandığınız, şekillendirdiğiniz, edindiğiniz doğal malzemeler nelerdir? Doğadan kullandıklarınız nelerdir?

12) Çadır hayatına kendi evinizden taşıdığınız eşyalar var mıdır? Nelerdir?

13) Gündelik olarak çadır içerisinde ne kadar zaman geçiriyorsunuz?

14) Sizin için ev ne demektir? Kendinizi çalışmak için gittiğiniz yörelere ve çadıra ait hissediyor musunuz?

15) Geldiğiniz yöredeki barınma yerinizi ve iş için göçtüğünüz yerdeki barınma yeriniz (çadır) nasıl algılıyorsunuz?

16) Çadır kuracağınız yerin seçilimi, işlenmesi gibi durumlar var mıdır? Çadırla yer arasına ek bir malzeme kullanıyor musunuz?

17) Çadır hayatında karşılaştığınız gündelik sorunlar nelerdir ve bu sorunlara kendiniz ürettiğiniz veya sürekli kullandığınız çözümler nelerdir?

18) Çadır yerleşimlerinde yerleşim planı nasıl kuruluyor? Konumunu, cephesini, ortak alanları nasıl konumlandırıyorsunuz?

MÜLAKAT FORMU – II – Dağcılar ve doğa sporları

“Kentsel ve kırsal hafızada çadır” başlıklı tez çalışmamızın örneklem kümelerinden birini de dağcılar ve doğa sporlarıyla ilgilenen ve bu ilgileri doğrultusunda çadır yaşamını deneyimleyen bireyler oluşturmaktadır. Bu kapsamda aşağıda hazırlanan sorular kentte yaşayan ya da kent yaşamını deneyimlemiş olan bireylerin çadır ve doğayla kurdukları ilişkiyi çözümlemek amacıyla hazırlanmıştır.

1) Ne kadar süredir bu spor dalı ile ilgileniyorsunuz?

2) Doğa ile kurduğunuz ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?

3) Çadır ile olan ilişkinizi nasıl tanımlarsınız? Çadırsız doğada kaldınız mı?

4) Doğal malzemelerle çadır yaptınız mı? Bunun dışında doğadan edindiğiniz aletler nelerdir?

5) Tırmanışa veya kampa giderken yanınızda teknolojik herhangi bir araç ya da alet götürüyor musunuz? Olmazsa olmaz dediğiniz herhangi bir şey var mıdır?

6) Yaşamakta olduğunuz kent hayatınız nasıl tanımlarsınız?

7) Doğadaki siz ile çadırdaki sizi karşılaştırabilir misiniz?

8) Sizin için “ev” neyi ifade etmektedir? Sizin için ev neresidir?

9) Konakladığınız çadırı neye göre seçiyorsunuz? Öncelikleriniz ve kıstaslarınız nelerdir?

10) Bu sporla ilgilenme sebepleriniz ve size kattıkları nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

14 Ocak 1987, Adana doğumluyum. Orta öğretimi Gündoğdu Kolejinde, lise eğitimini ÇEAŞ Seyhan Anadolu Lisesinde tamamladıktan sonra Anadolu Üniversitesi Endüstriyel Tasarım bölümünde okudum. Mezun olduktan sonra birkaç sene özel sektörde çalıştım. Sonrasında askerlik görevimi tamamladım ve yüksek lisansa başlamadan önce tekrar özel sektörde çalıştım. Sonrasında Beykent Üniversitesinde İç Mimarlık Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

Üniversite zamanında, Şafak Makine de fabrika stajımı, Vestel de ofis stajımı, Phillip Morris te proje yönetimi stajımı, Anadolu Üniversitesinde atölye stajımı yaptım. Profesyonel anlamda müzikle uğraştım ve konservatuara hazırlık kursları verdim.

Belirli bir koleksiyon tasarımında, portfolyo ve iş alanı hazırlanmasında, iş geliştirilmesinde ve marka danışmanlığında bir çok farklı firmayla çalışma fırsatım oldu. Kurumsal kimlik çalışmaları, grafik ve web tasarımları, araç giydirme çalışmaları, iç mimari çalışmaları endüstriyel tasarım dışında deneyimlediğim özel sektör tecrübelerimdir. Endüstriyel tasarım ölçeğinde de, sektörde, birçok firmayla beraber gerek tam zamanlı çalışan olarak gerek proje bazlı çalışan olarak bulundum.

Yüksek lisans eğitimi sırasında freelance işlerle beraber Beykent Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladım.

Müzik ve gezmek, yeni insanlarla tanışmak, yeni mekanlar görmek ve doğa vazgeçilmezlerimdir. Bununla beraber yüzme, basketbol, dövüş sanatları, dağcılık ve doğa sporlarıyla ilgilendim. Müzik yapmayı, satranç ve bilardo oynamayı, yemek yapmayı, fotoğraf çekmeyi severim. Toplum bilimlerine, fiziğe ve matematiğe özel bir ilgim vardır.

Başlangıç düzeyinde Fransızca, İtalyanca ve Almanca ; yüksek düzeyde İngilizce bilmekteyim.

Rhinoceros, 3D MAX, maya vb. gibi 3 boyutlu modelleme programlarını; illüstratör, photoshop, indesign vb. gibi görselleştirme programlarını; cubase, sony acid vb. gibi aranje programlarını, render motorlarını, office programlarını aktif olarak kullanmaktayım.

